

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 11/2022

číslo 1

První rabínka

**Kdo zachrání
náš svět?**

**Islámský
monoteismus**

Anketa o Bohu

Návrat světa

**Vnuk
N. F. Čapka**

**Unitářské
rozhovory
s Mirkem
Siručkem
a Davidem
Kozákem**

Včely

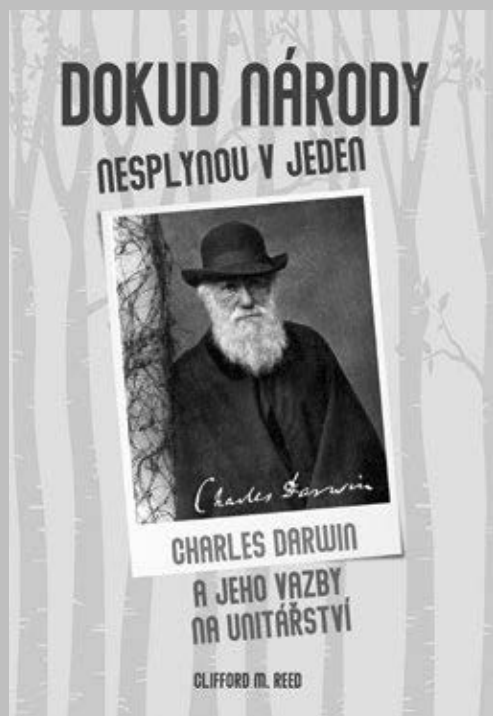
Spiritualita a gender

Kdo nás vyvede z postmoderních bažin?

Unitářství a monoteismus

Nakladatelství Unitaria nabízí:

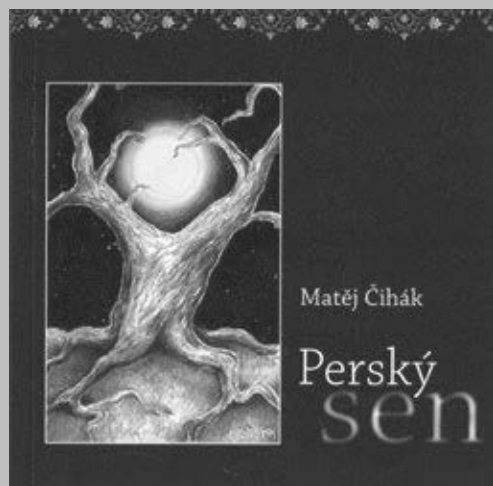

Dokud národy nesplynou v jeden Charles Darwin a jeho vazby na unitářství

Clifford Martin Reed

Charles Darwin byl spojen s unitářským hnutím četnými příbuzenskými vztahy. Ovšem nejen to: mezi unitáři měl také mnoho blízkých přátel a rovněž ideově bychom našli četná společná témata – například snahy o zrušení otroctví a podobně. Ale do jaké míry jsou unitáři oprávněni prohlašovat autora přelomového díla *Opůvodu druhů* za „jednoho z nich“? A jaké důsledky mají Darwinovy myšlenky v době, kdy se fundamentalisté snaží oživit starý konflikt mezi náboženstvím a vědou?

Cena: 249 Kč, cena pro členy NSČU 170 Kč.

Perský sen

Matěj Čihák

Autorský debut mladého básníka Matěje Čiháka je knihou spirituální poezie. Trochu snové, trochu surrealisticke, trochu provokativní, ale zejména vtipné a svěží. Ač se autor vědomě hlásí k odkazu velkých mystiků, neupadá v přibězích svých básní do bezčasí a neopomíjí život 21. století s jeho aktuálními problémy. V tomto smyslu je kniha i hodně osobní výpovědí, která zve, láká čtenáře ke komunikaci, byť o věcech a prožitcích, které jsou slovy jen těžko uchopitelné. I díky tomu může být přístupná široké vrstvě čtenářů včetně mladé generace.

Cena: 179 Kč, cena pro členy NSČU 100 Kč.

Sotva jsme si úlevně vydechli s nadějí, že virus, který nás poslední roky trápil, je snad zvládnutým problémem, s nímž se už porovnáme bez drastických ztrát na životech a drakonických opatření – a už se objevila nová krize! Nová hrozba, nová blízkost zbytečné smrti a utrpení statisíců, milionů lidí. Možná o to palčivější, že je poměrně blízko nás a že sama naše republika zažila na svém území od vypuknutí druhé světové války již dvě násilné invaze. Blok textů k úskalím postmoderní doby s naléhavou otázkou, kdo nás vyvede z postmoderních bažin, jsme pro vás chystali ještě v době, kdy většina z nás myslím věřila, že se v Evropě dokážeme vyhnout klasické válce. Bohužel ne... A opět musíme v podstatě s nulovým časem na přípravu dělat rozhodnutí, jejichž dopad dalece přesahuje naše vlastní životy. Pomáhat? Jak? Co obětovat? Co hájit za cenu vlastního pohodlí, co za cenu vlastního života? Starat se jen o sebe, svou rodinu, své společenství, svou zemi? Nebo se naopak starat i o útrapy cizí země, cizích společenství, cizích rodin, cizího člověka?

Hledání odpovědi je v naší, postmoderní době oproti dřívějším časům zásadním způsobem ovlivněno globalizací světa. V jejím důsledku jsme všichni, „naši“ i „cizí“, vzájemně těsně provázáni, ať si to připouštíme, nebo ne, ať to vítáme, nebo to vnímáme s nelibostí. Co nám ale zůstává, je zodpovědnost za své vlastní rozhodnutí. Co já konkrétně udělám, co jsem ochoten dobrovolně věnovat celku, jak se svým dílem přihlásím k péči o svět. Nezáleží na tom, z kterého jsem regionu, nezáleží na mé pleti ani vyznání.

To je ostatně důležitým poselstvím i dalšího tématu tohoto čísla *Tvůrčího života*, jímž je otázka osobní identity člověka ve vztahu k pohlaví. Velmi trefně o jejím významu pojednává Ivana Recmanová. Jakkoli je téma osobní identity částí společnosti stále přehlíženo, někdy i bohužel opovrhováno, lidé by měli mít ve všech ohledech rovná práva, bez jakýchkoli vazeb na „správný“ gender nebo sexuální orientaci. A mimo právní rámec? Nelze než zopakovat: záleží přece na tom, co kdo z nás v životě koná.

Blíže samotné spiritualitě je pak blok textů věnovaných různým pojetím monoteismu, tedy víry v jednoho Boha. Přináší vám vhled do islámské teologie, drobné setkání s bahá'í a na závěr také osobní vyjádření našich duchovních v anketě o tom, co pro ně samotné znamená Bůh. Cením si toho, jak svěbytně to každý z nich uchopil a jak bohaté jsou jejich odpovědi. Dokažuji, že jsme opravdu tvůrčí náboženství, které pojetí Boha nikomu nepředepisuje, ale naopak umožňuje takto pestrá autentická mnohovrstevnatá vyjádření.

Však také tolerance k jinakosti je hodnotou přítomnou v unitářství od jeho počátků – a zároveň je to hodnota, kterou vyzdvihuje právě postmoderna, již je aktuální číslo z významné části věnováno. V těchto souvislostech se mi nabízí poměrně srozumitelná a logická odpověď na otázku, kdo nás vyvede z postmoderních bažin: V každém z nás a našem respektu k jinakosti je potenciál vést sám sebe, nenutit druhé ke své cestě, stále ji upravovat podle svého poznání, ale zároveň si za ní stát, nenechat se mechanicky strhnout davem, nedat se ošálit zrovna módní vlnou a také nebát se být příkladem. Nepřesvědčovat, nýbrž inspirovat. Je to cesta prostá, bez velkých vůdců, ale také možná bez velkých, tragických omylů, které v důsledku velkolepého vůdcovství nutně vznikají. Opravdoví hrdinové dnešní doby vyrůstají ze skromnosti, schopnosti vlastní oběti a práce pro druhé, ne z jejich prolité krve! Mějme to prosím na paměti při obhajování všech vlastních ideálů a cílů.

Kristýna Ledererová Kolajová

OBSAH

ŽIVÉ TÉMA: Spiritualita a gender

- 3 Kdo jsou trans lidé? (Ivana Recmanová)
- 8 Two-spirit: Genderová rozmanitost severoamerických indiánů (Matěj Čihák)
- 14 První rabínka Regina Jonas (Kamila Kopřivová)

IN MEDIAS RES: Kdo nás vyvede z postmoderních bažin?

- 18 Kdo nás vyvede z postmoderních bažin? (Petr Samojský)
- 20 Kdo ukáže cestu? (Roman Figura)
- 25 Jak krásné je, když mají všichni pravdu! (Milan Klapetek)
- 29 Kdo zachrání náš svět? (Petr Samojský)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: Unitářství a monoteismus

- 35 Křesťanský monoteismus a zrození Nejsvětější Trojice (Luděk Pivoňka)
- 38 Proč nevěřím v křesťanskou Trojici? (Luděk Pivoňka)
- 40 Islámský monoteismus (Kristián Dembický)
- 47 Letní setkání s bahá'í (Štěpán Mairovský)
- 50 Anketa o Bohu mezi duchovními NSČU (anketu sestavil Matěj Čihák)

KALEIDOSKOP

- 53 Návrat světla: Sdílení světla 2021 (Matěj Čihák)
- 57 Výhody i úskalí postmoderny ve filozofii, umění a spiritualitě (Antonín Dolák)
- 64 Spiritualita a etické výzvy v postmoderním světě (Štěpán Mejšner)
- 72 Radoš Slunce Čapek: Vyprávění vnuka N. F. Čapka (Pavel Kraus)

Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 78 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Desátý díl (Bohdan Chlíbač)

UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 80 Člověk kdyby nechtěl, tak si práci nepřidělává! Rozhovor s Mirkem Siručkem, členem OŠS (rozhovor vedla Kristýna Ledererová Kolajová)
- 87 Láska a vše, co je omamné: Rozhovor s Davidem Kozákem, členem OUT (rozhovor vedl Matěj Čihák)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 88 Nový začátek v Liberecké obci unitářů (Bohunka Jelínková)

Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 90 Unitářská akademie – ohlédnutí za rokem 2021 (Michal Kohout)

ZELENÁ UNITARIA

- 93 Pozorováním divoce žijících včel k záchraně lidské duše (Ondřej Klouček)
- 99 Lumír včelařů aneb Medový slabikář – kniha rozhodně nejen pro děti (Kristýna Ledererová Kolajová)
- 101 Markus Imhoof: Víc než jen med: Filmová recenze (Matěj Čihák)

Kdo jsou trans lidé?

Ivana Recmanová

V posledních letech bývá trans problematika často skloňovaná, nicméně i přesto může „čtenářstvo“ tápat v některých pojmech, které se této oblasti týkají. Pokud se chcete dozvědět, kdo trans lidé jsou a zdali mezi ně také nepatříte, pokračujte ve čtení.

„Máme město, v kterém se nachází porodnice. Jednoho dne se sem dostaví a porodí zde šest rodiček.“

(Foto© Shutterstock.com.)

PORODNICE, ŠKOLA, TŘÍDNÍ SRAZ

Trans problematiku si snadno vysvětlíme na následujícím imaginárním příkladu.

Máme město, v kterém se nachází porodnice. Jednoho dne se sem dostaví a porodí zde šest rodiček.

První porodí paní Adámková. Lékaři jí oznámí, že se jí narodil chlapeček. Dostane jméno Petr.

Jako druhá porodí paní Bartošová. Lékaři jí oznámí, že se jí narodila holčička. Dostane jméno Celestýna.

Třetí na řadě je paní Franková. Lékaři jí oznámí, že se jí narodil chlapeček. Dostane jméno Daniel.

Čtvrtou rodičkou je paní Gajdošová. Lékaři jí oznámí, že se jí narodila holčička. Dostane jméno Evženie.

Pátou rodičkou je paní Hanáková. Lékaři jí oznámí, že se jí narodil chlapeček. Dostane jméno Ivo.

Jako poslední porodí ten den dítě paní Kamešová. Lékaři jí oznámí, že se jí narodilo dítě,

u kterého nelze přesně určit pohlaví, jelikož je takzvané intersexuální a má pohlavní orgány jak mužské, tak ženské. Paní Kamešová se zděsí a souhlasí s odstraněním malého penisu dítěte. Lékaři mu odoperují penis a do výkazů uvedou dítě jako holčičku. Dostane jméno Jarmila.

Uplyne deset let a všech šest dětí bude spolu chodit do stejné třídy místní základní školy.

Petr Adámek je nadšený fotbalista. Rodiče ho v jeho koníčku podporují. Byli by rádi, kdyby se věnoval i škole, na druhou stranu mu ale nechtějí bránit v rozvíjení talentu. K narozeninám dostane životopis Davida Beckhama.

Celestýna Bartošová si s Petrem chodí občas zakopat. Ve škole sedává zamlklá, ale nikdo neví proč. Nejraději chodí ve vytahané mikině. Nemá ráda, když ji matka oslovuje jako Týnu. K narozeninám dostane tenisky.

Daniel Frank je ostatními popisován jako citlivý chlapec. On toto označení nesnáší. Od čtyř let pláče, kdykoliv ho rodiče nutí si obléct kalhoty. Říká o sobě, že není kluk a že se chce

jmenovat Daniela. K narozeninám dostane koloběžku.

Evženie Gajdošová je velmi neposedná holčička. Spoustu času tráví s Petrem a Celestýnou, ale na rozdíl od obou z nich ji nebaví fotbal. Ráda jezdí na koni a chtěla by být ošetřovatelkou nebo veterinářkou. K narozeninám dostane panenku.

Ivo Hanák sedí v první lavici, protože špatně vidí na tabuli. Ve volném čase pěstuje v pokoji různé rostliny a ty pak zkoumá na svém mikroskopu. Až vyroste, chce být vědec. K narozeninám dostane velkou knihu stolních her.

Jarmila Kamešová chodí odpoledne do základní umělecké školy, a to na zpěv a dramatickou výchovu. Až vyroste, chce být muzikálová zpěvačka. Nebo tanečnice, ale to by musela chodit na tanec, ovšem její matka říká, že by těch kroužků bylo moc. K narozeninám dostane foukací harmoniku.

„Uplyne deset let a všech šest dětí bude spolu chodit do stejné třídy místní základní školy.“
(Foto © Shutterstock.com.)

Přesuneme se o dalších dvacet let později. Koná se speciální třídní sraz, na kterém bude všech šest, kteří se ten den narodili, slavit třicátiny.

Petr Adámek přichází jako první. Všichni mu gratulují, protože ho letos potkalo dvojnásobné štěstí: Byl vybrán do národního fotbalového týmu a jemu i přítelkyni se narodil syn. Všem nadšeně ukazuje jeho fotky na mobilu.

Jako druhý přijde Celestýn Bartoš. Mikinu už nenosí, zato má slušivé sako. Pracuje jako datový analytik v jednom start-upu. Petr se ho ptá, jestli ještě hraje fotbal, a Celestýn odpovídá, že se raději začal věnovat horolezectví.

Zatímco všichni diskutují, vstoupí do hospody Daniela Franková a ptá se, kde si může zaparkovat své elektrokoło. Dříve pracovala jako modelka, dnes je influencerka a na Instagram a YouTube natáčí videa o ochraně životního prostředí.

Evženie Gajdošová dorazí v průběhu večera a omluví se, že jí to tak trvalo, protože její oslice rodila. Vlastní totiž farmu, na které provozuje agroturistiku. Daniela se jí ptá, jestli by s ní nemohla natočit rozhovor, Petr se tam chce podívat se synem.

Ivo Hanák dorazí s kufrem na kolečkách, jelikož se zrovna vrací z vědecké konference. Na přírodovědecké fakultě si dělá doktorát z botaniky a s přítelem vychovává dvě děti z jeho předchozího vztahu. Celestýn se ptá, jestli by si u něj na škole nemohl jeho start-up udělat prezentaci, protože „absolventstvo“ přírodovědecké fakulty má dobrou pověst.

Největší rozruch vzbudí Jarmila Kamešová, protože včera vystoupila v soutěži Česko Slovensko má talent a při svém pěveckém vystoupení zakopla a spadla z pódia. Naštěstí se jí nic nestalo a postoupila do dalšího kola. Před mnoha lety vystudovala předškolní pedagogiku, učí ve školce a snaží se prorazit ve světě umění.

Tyto příklady jsou samozřejmě v mnohém idealistické, jelikož jsme si vymysleli třídu, kde si ze šesti lidí nikdo neubližoval, všichni se dožili dospělosti a všichni mají úspěšné kariéry a žijí celkem spokojený život. Nicméně jsme si je uvedli proto, abychom si ukázali pestrost identit.

Jak Petr, tak Evženie i Jarmila jsou cisgender lidé, to znamená osoby, které se ztotožňují s genderem, který jim lékaři přiřkli po narození, tedy identitou muž, žena nebo nebinární člověk. Jarmila se navíc může identifikovat jako ipsogender žena, to znamená intersex žena, která se taktéž ztotožňuje s genderem, do kterého ji lékaři svým rozhodnutím v podstatě vtlačili.

Celestýn a Daniela jsou naproti tomu transgender lidé, tedy osoby, které se neztotožňují s genderem přiřknutým při narození. Zatímco Celestýn byl část života vnímán jako žena, ačkoliv byl muž, u Danieli tomu bylo naopak:

vychována byla jako muž a později oznámila, že je žena.

Ivo je nebinární osoba a může se považovat za transgender člověka (protože se neztotožňuje výhradně s nálepkou muže, kterou dostal v porodnici), ale zároveň také jako metagender osoba, tedy takový člověk, jehož identita zahrnuje jak gender z porodnice, tak i vlastní (Ivo o sobě mluví v mužském i ženském rodě). Nebinarita je ovšem široké spektrum a najdeme na něm lidi, kteří se s žádným genderem neztotožňují, lidi, kteří nejsou ani muži, ani ženy, a stejně tak i lidi, kteří své gendery v průběhu života střídají.

Jarmila, Celestýn, Daniela a Ivo jsou zároveň součástí trans spektra, tedy široké škály, jež zahrnuje transgender, nebinární i intersex identity.

Jak tedy vidíme na výše uvedených příkladech, pohlaví, tedy naše tělesné orgány a genetická informace, příliš nesouvisí s tím, zdali v rámci své kultury, svého společenství vystupujeme jako muži, ženy nebo jiní lidé. Na začátku života nám identitu vtisknou druzí na základě pohlavních orgánů, či spíše představ o tom, jak by pohlavní orgány měly vypadat (viz příklad Jarmily), ovšem v průběhu života si můžeme uvědomit, že se s představami druhých o vlastní identitě rozcházíme.

Symbol nebinárních lidí. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

KDE SE TRANS LIDÉ BEROU?

Výzkumy neprokázaly souvislost mezi trans identitou a výchovou či traumatem. Naopak se zdá, že náš gender, stejně jako naše pohlaví, se vyvine mezi početím a porodem. Podle odborných odhadů je transgender lidí v populaci zhruba jedno procento, nebinárních lidí je odhadem „lehc“ víc a zastoupení intersexuální populace se odhaduje na jednotky promile.

Zajímavé je, že v populaci lidí s diagnózou autismu je větší výskyt nebinárních lidí (přes 20 % podle výzkumu cambridgeské univerzity z roku 2020), nicméně na vědecké vysvětlení tohoto jevu stále čekáme. Na druhou stranu netvoří nebinární lidé většinu mezi intersex lidmi; většina intersex lidí je ipsogender, stejně jako Jarmila z našeho příběhu, a většina nebinárních lidí je jako Ivo, tedy nejsou intersexuální.

Zjistit přesný počet trans lidí, včetně jejich podmnožin, je ovšem složitá záležitost. Ne u všech intersex lidí je na první pohled patrné jejich pohlaví; někteří lidé mohou mít sekundární pohlavní orgány (tedy penis nebo vulvu) jako většina populace, ovšem jejich primární pohlavní orgány (tedy varlata nebo vaječníky) se mohou značně odlišovat. Může se tedy stát, že se narodí člověk s vaginou, který ale bude disponovat varlaty místo vaječníků. Stejně tak se můžeme narodit s penisem a varlaty, avšak jinými chromozomy než XY – a pokud si nenecháme udělat speciální testy, málokdy se na to přijde.

Obdobně jsou na tom i transgender a nebinární lidé. Jaká je naše skutečná identita, víme jen my sami, a pokud to nikomu neřekneme, budeme sice pořád transgender či nebinární, ale v žádné statistice se neobjevíme. Na druhou stranu, i když se někomu se svou identitou svěříme, dokonce i když to třeba řekneme v hlavním vysílacím čase v televizi, pořád se nic nezmění.

Když se v roce 2021 uskutečnilo sčítání lidu, formuláře se ptaly českého obyvatelstva na úřední pohlaví, nikoliv na gender, skutečné pohlaví nebo na to, jestli nespadá do trans kategorie. Česká republika tedy oficiálními statistikami nedisponuje, a i když se podíváme na data, kolik lidí prošlo lékařskou tranzicí (tedy změnou úředního pohlaví podmíněnou hormonální terapií a sterilizací), dostaneme z nich jen část transgender i nebinární populace. Ne všichni transgender a nebinární lidé chtějí podstoupit všechny lékařské zákroky, nehledě na fakt, že Česko nebinární identitu ani neuznává.

Stejně tak nemá smysl se opírat o počty operací, které podmiňují změnu úředního pohlaví. Ne každá transgender osoba jimi projde,

„Čím dál častěji jsou totiž trans lidé vidět ve veřejném prostoru, kde jsou slyšet jejich názory a pohledy na témata, která se jich bezprostředně dotýkají. Snad bude jejich hlas vyslyšen.“ (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

a ani pro mnoho nebinárních lidí nemusí mít smysl, pokud se k nim vůbec dostanou, když pro stát vlastně ani neexistují.

OPERACE

Operace jsou často skloňovaným pojmem v diskuzích o trans lidech a jejich význam bývá zároveň přeceňován i podceňován.

V případě, že se trans osoba potýká s genderovou dysforií, tedy s úzkostmi na základě toho, jak vypadá nebo jak její gender vnímá okolí, mohou jí operace (nejen) pohlavních orgánů pomoci k sebepřijetí. Někteří trans lidé dokonce uvádějí, že je tělesná dysforie málem dohnala k sebevraždě.

Na druhou stranu, ne každá trans osoba pociťuje dysforii, a i když ji pociťuje, nemusí cítit potřebu projít celým procesem takzvané lékařské tranzice, která je v Česku požadována ke změně úředního pohlaví.

Rozhodne-li se člověk změnit své úřední pohlaví, musí nejprve navštívit sexuologa. Pokud sexuolog uzná, že dotyčná osoba je skutečně transgender, diagnostikuje jí transsexualitu (pojem, od kterého se dnes postupně upouští), pošle ji na vyšetření k dalším specialistům (např. na endokrinologii nebo psychologii) a vystaví jí potvrzení pro matriku, aby si mohla zažádat o genderově neutrální jméno. Změna úředního pohlaví je také podmíněna svobodným, rozvedeným nebo ovdovělým rodinným stavem.

Následující dva roky čeká transgender osobu takzvaný „real-life“ test, tedy test sku-

tečného života, života v nové roli. Na konci tohoto období předstoupí před posudkovou komisi, která zhodnotí, zdali je stále skutečně transgender, a pokud vše dobře dopadne, získá potvrzení pro sterilizaci, po níž jí úřady přepíšou doklady na ženské nebo mužské. Tato operace, stejně jako další, které ovšem nejsou pro změnu dokladů povinné (vytvoření penisu, zvětšení poprsí apod.), jsou hrazeny ze zdravotního pojištění. Někteří transgender lidé ale sáhnou do peněženky a připlatí si za operace v zahraničí, například v Thajsku, aby dosáhli kvalitnějšího výsledku.

Tento proces je velmi dlouhý, nese s sebou zdravotní rizika a pro některé lidi může být i ponižující. V trans komunitě kolují historky o odbornících, kteří se ptají pacientů na masturbaci nebo na to, zdali se věnují stereotypně mužským či ženským činnostem, na základě čehož posuzují identitu dotyčných. Neutrální jméno může některým lidem přinést úlevu, ale i trapné okamžiky – ne každý chce mít ve čtyřiceti letech v občanském průkazu uvedeno Míša.

Užívání hormonů přináší také nezvratné změny na těle a po sterilizaci není možné počít dítě. Některé ženy si pro tyto případy nechávají zmrazit sperma a v České republice už existují děti, které díky tomu mají dvě biologické matky. V zahraničních zprávách se občas dočteme o těhotných mužích nebo o mužích, kteří už porodili. Nic zatím nenaznačuje to, že by jejich děti trpěly nebo že by jim genderová identita rodičů způsobila trauma.

Intersex lidé mohou operace podstoupit v raném věku, v době, kdy nemohou s těmito zákroky vyjádřit souhlas ani nesouhlas. V některých případech se jedná o odstranění problémů, které by mohly dotyčnému smrtelně ublížit (např. má-li intersex osoba úzkou močovou trubici nebo není-li zajištěn odtok menstruační krve), někdy se ale jedná o zákroky, které předpokládají, že dotyčný bude žít běžný život cispender heterosexuálního jedince (například modulace vaginy, do které se vejde průměrný penis, aniž by bylo zřejmé, že dítě bude chtít v dospělosti mít sex s osobami s penisem).

VYHLÍDKY DO BUDOUČNA

V současné době probíhá nejen v České republice debata o právech trans lidí, ať už se jedná o změnu jmen, respektování identity, zdravotní péči, rodinný život nebo život bez diskriminace. V některých zemích na světě jsou trans lidé respektováni, mohou si změnit úřední pohlaví, aniž by museli podstupovat zasedání komisí či lékařské zákroky, případně

v těchto státech žádné úřední pohlaví neexistuje. Mohou vstupovat do manželství s osobou jakéhokoliv genderu a ve státní správě nebo v zákonodárných orgánech pro ně platí kvóty.

Mezi trans lidmi ovšem nepanuje jasná shoda o tom, jaká práva by jim měla nebo neměla být přiznána, což je u tak velkého počtu lidí přirozené. Někteří se například obávají, že pokud by se zrušily povinné sterilizace před změnou úředního pohlaví, nebyly by ze zdravotního pojištění hrazeny těm, kteří je pro sebe chtějí. Někteří intersex lidé zase nechtějí být řazeni do stejné kategorie jako transgender či nebinární lidé a upozorňují na to, že jejich potřeby jsou odlišné.

Kdy a jestli vůbec dojde k legislativním i jiným změnám v České republice na tomto poli, není jisté, přesto jsme za poslední dva roky byli svědky změn alespoň v oblasti osvěty, povědomí a mediálního zastoupení. Čím dál častěji jsou totiž trans lidé vidět ve veřejném prostoru, kde jsou slyšet jejich názory a pohledy na témata, která se jich bezprostředně týkají. Snad bude jejich hlas vyslyšen.

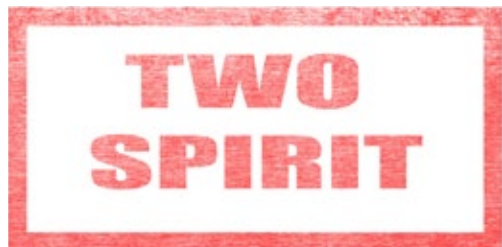
„Respektujte existenci nebo očekávejte rezistenci.“ (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Two-spirit

Genderová rozmanitost severoamerických indiánů

Matěj Čihák

V současné době se ve veřejném prostoru začíná čím dál tím více tematizovat genderová problematika. Její součástí je i existence lidí, kteří se nedefinují v kategoriích „muž“ nebo „žena“, tzv. nebinárních osob, a s tím souvisejících otázek sociálních, kulturních, politických i lingvistických. Často se v této souvislosti můžeme setkat s názorem, že „nebinárnost“ je pouze jakýsi „trend“, „móda“, v lepším případě „intelektuální konstrukt dovezený ze Západu“, v horším případě psychopatologie. Pravda je ovšem taková, že historie dokládá existenci genderově nebinárních osob v mnoha různých kulturách. Popisovat všechny příklady „třetího rodu“¹ nebo zkrátka „rodově jiných“ osob by bylo nad kapacity jednoho článku, spíše by vydalo na samostatnou knihu. V tomto textu se pokusím jen velmi stručně představit existenci nebinárních lidí v kontextu kultury a spirituality domorodých obyvatel Severní Ameriky.

Lidem, kteří se jednoznačně nedefinují ani jako muži, ani jako ženy, se mezi dnešními severoamerickými indiány říká „two-spirit“.
(Foto © Shutterstock.com.)

Osobně se domnívám, že spiritualita severoamerických indiánů² je stále trochu nedoceneným záhonem v kvetoucí zahradě duchovních tradic lidstva. Oproti tradicím Indie, Blízkého i Dálného východu nebo stále populárnější Latinské Ameriky zůstává spiritualita domorodých obyvatel

Severní Ameriky trochu v zákrytu. Nebylo by špatné se na ni podívat trochu více. Fenomén genderově nebinárních lidí mezi severoamerickými indiány je jednou z podmnožin jejich spirituality. Nejedná se však o spirituální fenomén v úzkém slova smyslu, ale spíše o fenomén zasahující i do oblasti společenského života, kultury i každodennosti původních obyvatel Severní Ameriky. Vzhledem k neuvěřitelné rozmanitosti původních severoamerických národů se samozřejmě nejedná o jev vždy všudypřítomný. Ovšem míra jeho rozšíření byla a stále je značná.

Lidem, kteří se jednoznačně nedefinují ani jako muži, ani jako ženy, se mezi dnešními severoamerickými indiány říká „two-spirit people“ nebo zkrátka jen „two-spirit“. To lze přeložit jako „ti dvouduší“, „lidé se dvěma dušemi“ nebo prostě „dvě duše“. Řidčeji se objevuje i pojem

1 Anglické slovo „gender“ se do češtiny překládá jako „rod“ a znamená něco jiného než „pohlaví“ (anglicky „sex“). Pohlaví se týká tělesných znaků, gender se týká sociální role, společensko-kulturního kontextu a psychologického sebepojetí.

2 Rozhodl jsem se kromě standardního, korektního značení „domorodí Američané“ (které zároveň považuji za objektivně nejpřesnější) používat i běžného označení „indiáni“, které nevnímám nikterak jako hanlivé. Tento postoj zastává i velká část domorodých Američanů. Jak dokládá slovinský filozof Slavoj Žižek, někteří domorodí Američané se rádi ztotožňují s označením „indiáni“, neboť je nadčasovým pomníkem hlouposti „bílého muže“, který si myslel, že doplul do Indie.

Spiritualita severoamerických indiánů je stále trochu nedoceneným záhonem v kvetoucí zahradě duchovních tradic lidstva.
(Foto © Shutterstock.com.)

„twospirited“ – cosi jako „odvoudušení“, „ti, kterým byly dány dvě duše“.³

Pojem „two-spirit“ je však poměrně mladý. Vznikl teprve v roce 1990 na mezinárodním setkání indiánských leseb a gayů ve Winnipegu. Pojem byl vytvořen jako zastřešující anglický termín pro různé pojmy, které v nesčetných variantách již dávno existovaly v mnoha indiánských jazycích a všechny označovaly totéž – osoby překračující hranice genderové binarity.

V jednotlivých jazycích existovala často rozdílná slova podle toho, o jaký druh „two-spirit“ osoby šlo. Například v jazyce Krí existují tři různá slova: napew iskwewisehot (muž oblékající se jako žena), iskwew ka napewayat (žena oblékající se jako muž) a ayahkwew, významově shodný s první variantou, ale v tomto případě s pejorativním podbarvením. Černonožci ve své řeči rozlišují a'yai-kik-ahsi (ten, který jedná jako žena) a ninauh-oskitsi-pahpyaki (žena s mužským srdcem). V jazyce národa Lakota se používá termín winkte, který je zkratkou z původního označení winyahktehka, což znamená „ten, který chce být jako žena“. Dnes se v lakotštině pojem

winkte používá především pro muže-homosexuály. V jazyce Navahů existuje zajímavý výraz nádleeh, doslova „ten, kdo se mění“; dalo by se poeticky přeložit jako „měňavka“. Odžibvejové rozlišují ikwekaazo (muž fungující jako žena) a ininiikaazo (žena fungující jako muž). Vidíme tedy, že v rozdílných jazycích existovaly už před vznikem pojmu „two-spirit“ odlišné výrazy, které jsou však významově velmi podobné, prakticky shodné.

„Two-spirit“ lidé se v různých národech napříč severoamerickým kontinentem projevovali různě. Nezáleželo jenom na kulturním kontextu toho kterého národa, ale každý „two-spirit“ jedinec mohl být v něčem jiný než ostatní. Nejčastějším typem „two-spirit“ osoby byl člověk mající mužské tělo, ale oblékající se a zdobící se jako žena – buď stále, nebo například střídající mužské a ženské oblečení nebo kombinující prvky mužského a ženského oblečení. Na druhé straně existovali lidé mající ženská těla, kteří ale nosili mužské oblečení, případně se spontánně zapojovali do typicky mužských činností (lov, válka apod.) a často v nich vynikali. Některé „two-spirit“ osoby část života prožívaly v mužské roli, jinou část života pak v ženské roli, nebo obráceně. Variant, kombinací a projevů „dvoudušnosti“ bylo a je mezi severoamerickými indiány nespočet.

Někteří z „two-spirit“ lidí mohli být transgender – tedy muži žijící v ženském těle nebo ženy

3 V tomto kontextu překládám anglické slovo „spirit“ spíše jako duše než jako duch, což by byl přesnější překlad, ale mohl by být zavádějící. Duch asociuje spíše něco abstraktního a univerzálního (např. Velký Duch), zatímco v případě „two-spirit“ lidí jde o to, že mají zároveň dvě duše, jakási dvě ohniska svého psychického, tělesného i společenského života.

Průvod „two-spirit“ lidí v USA.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

žijí v mužském těle. V dobách, kdy neexistovala možnost tranzice (změny pohlaví pomocí chirurgického zákroku a hormonální léčby) bylo pro tyto lidi jedinou cestou k smysluplnému životu přijetí role „two-spirit“. Jiní „two-spirit“ lidé mohli být těmi, které dnes nazýváme nebinárními, tedy neidentifikující se s „mužským“ či „ženským“ genderem, popřípadě genderově fluidní, tedy střídavě měnící či rozmanitě prolínající mužskou i ženskou genderovou roli. K tomuto prolínání je mohl vést hluboký vnitřní pocit (spirit), ale například také společenská situace.⁴ Je pravděpodobné, že mnozí „two-spirit“ lidé byli také homosexuálně orientovaní. Homosexualita nebyla mezi většinou severoamerických indiánů tabuizovaná a byla považována za součást společenské kultury. Stejně tak mohl „two-spirit“ chování začít praktikovat i jedinec, který se sice vnitřně považoval například za muže, ale ženské chování a odívání mu zkrátka začalo být blízké, chtěl jím vyjádřit některou stránku své osobnosti, například citlivost. Obdobně žena, které nevyhovovaly ženské práce, ale byla zručná například v lovu nebo jiných mužských činnostech, se začala

chovat jako „two-spirit“, aby se mohla věnovat tomu, co ji baví a naplňuje. „Two-spirit“ chování mohlo mít také ryze rituální účel a mohlo být například omezeno jen na určitou dobu, třeba jednoho obřadu nebo náboženského svátku.

Postoj společnosti a sociální role „two-spirit“ osob byly v dějinách severoamerických národů rozmanité. Zdá se, že v převažující většině případů byly svou komunitou přijímány a akceptovány; jejich existence byla každopádně brána na vědomí (což je zřejmé z toho, že ve většině jazyků pro ně existuje specifický pojem). Je doloženo, že mnohdy byli „two-spirit“ lidé vysoce ceněni, právě pro svou schopnost překračovat genderové hranice a zastat práce obou pohlaví. Kupříkladu „two-spirit“ osoba s ženským tělem mohla být matka, ale zároveň se věnovat mužským pracím. Naopak „two-spirit“ osoba s mužským tělem mohla šířit v komunitě něhu, porozumění, péči a třeba i humor,⁵ zároveň však v případě nutnosti mohla vyrazit do války

⁴ Pokud například byl v indiánské komunitě nedostatek mužů, třeba v důsledku války, lze se domnívat, že lidé mající ženská těla, ale chovající se jako muži a zastávající ženské práce, byli spíše vítáni, než naopak. Jedná se však jen o spekulaci a jistě to nelze generalizovat na „vždy a všude“.

⁵ V kultuře severoamerických národů hraje zásadní roli osoba, která bývá většinou nazývána klaun, někdy i jinými názvy, například „opačník“. Spolu s léčitелеm (šamanem) a náčelníkem šlo o nejdůležitější osobu v typické severoamerické obci. Úkolem klauna bylo ostatní bavit, ale především jim nastavovat zrcadlo a poukazovat na různé lidské nedostatky a tím usnadnit jejich nápravu. Lze si reálně představit, že tuto roli mohli snad zastávat například „two-spirit“ lidé, ať již mužského či ženského těla.

po boku mužů. U mnoha indiánských národů hrály „two-spirit“ osoby s mužským tělem roli v náboženských obřadech a rituálech. Vzhledem k jejich jinakosti bylo na „two-spirit“ lidi pohlíženo jako na někoho, kdo je více propojen s duchovním světem.

Jsou ovšem doloženy i případy, kdy v některých indiánských komunitách byli „two-spirit“ lidé zesměšňováni, či přímo ostrakizováni a pronásledováni. Jedná se však o menšinovou variantu, převažující byla jednoznačně akceptace a tolerance, případně úcta a respekt, někdy nabývající i podoby náboženského uctívání. Považují za nutné to zmínit, abych zabránil zjednodušujícímu zkreslení představy o indiánech jako těch „hodných“, kteří si vždy a všude nade vše vážili genderově odlišných osob. Mýtus o „hodných a moudrých indiánech“ – ve všech svých formách – je z mého pohledu stejně zkreslující a škodlivý jako jeho opak, mýtus o „krutých divoších“. Původní obyvatelé Ameriky byli nesmírně pestrá směsicí nejrůznějších jazyků, světónázorů, náboženských představ i stupně hmotné kultury; vyskytovaly se mezi nimi názory i způsoby chování nejrozmanitějšího charakteru. A především, byli a jsou lidmi, jako jsou lidé všech ostatních ras a národů. Severoameričtí indiáni obecně respektovali „two-spirit“ osoby, genderovou fluidnost i homosexualitu, ale jen o pár set kilometrů směrem na jih žijící Aztékové byli tvrdými sexisty, s jasně vymezenými genderovými rolemi a nulovou tolerancí vůči čemukoli, co vybočovalo z konceptu „muž = nelítnostný válečník“ a „žena = mlčenlivá služka“.

Lze se domnívat, že i na jednom místě a v jednom čase se mohl způsob chování k „two-spirit“ lidem různit. „Muž“, který se začal oblékat a chovat jako žena, například mohl být zprvu terčem žertů, později se mu ale dostalo uznání za to, že se zručně zapojuje do ženských prací, a nakonec, během náboženského svátku, byl vnímán jako posvátný prostředník mezi světem lidí a duchů.

S nevalným pochopením se fenomén „two-spirit“ setkal s příchodem nadvlády „bílého muže“ a jeho náboženství – křesťanství. Křesťanští misionáři se na genderově fluidní, nebinární, transgender a homosexuálně orientované jedince dívali jako na zvrhlíky a hříšníky; to, že jsou v domorodých komunitách otevřeně přítomni

We'wha, významný diplomat a „two-spirit“ z národa Zuni. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

a tolerováni, považovali za symptom divočství původních Američanů. Fenoménu tak rozsáhlého, jakým „dvoudušní“ lidé byli, si však nemohli nevšimnout. V různých spisech a zprávách o něm pojednávají. Misionáři označovali „two-spirit“ osoby (mužského pohlaví) označením berdache (berdaše). Slovo pochází z perštiny a do Severní Ameriky se dostalo z francouzštiny; původně označovalo mužského prostituta. Toto označení později přešlo od misionářů i do antropologie. Samotnými domorodými Američany a „two-spirit“ lidmi je považováno za nevhodné a ponižující. Na územích ovládaných Španěly se uchytil také pojem joyas (chojas), což doslova znamená „klenoty“. Pravděpodobně vzniklo tak, že „two-spirit“ lidé mužského pohlaví chodili ověšeni mnoha šperky.

Nicméně i sám pojem „two-spirit“ se mezi domorodými Američany setkává s kritikou. Některým tradicionalisticky orientovaným indiánským aktivistům a předákům vadí, že vytlačuje původní, národní, lokálně-specifická označení, která jsou používána v původních jazycích. Je to anglické slovo, a i když bylo vytvořeno indiány na indiánské konferenci, je některými vnímáno jako další z mnoha průníků bělošského ideologického kolonialismu do kultury původních Američanů. Termín je navíc velice obecný; vejdu se pod něj naprosto rozdílné, v podstatě nesrovnatelné situace. Například mužský „transvestita“, který se převléká za ženu při příležitosti nějaké tradiční kmenové slavnosti (třeba proto, že je

gay či bisexuál), má jen pramálo společného s transgender ženou, která prochází hormonální léčbou a shání peníze na operaci. Přitom oba dva, včetně široké škály mezi nimi, je možné vtěsnat do pojmu „two-spirit“, širokého jako prerie Severní Ameriky. Kritika míří i na to, že zdaleka ne ve všech domorodých severoamerických kulturách byli tito genderově odlišní lidé chápáni jako někdo, kdo má dvě duše. Některé národy pracují s představou duší zcela odlišně než jiné a koncept „dvojdušnosti“ je jejich mytologií a pojetí světa cizí. Jak je patrné i z doslovných překladů původních označení v indiánských jazycích, zdá se, že tito lidé byli spíše chápáni jako někdo, kdo „chce“ být jiný, je v nich cítit akt osobní vůle (ten, který se chová jako žena, apod.). Což se s myšlenkou „dvoudušnosti“ přímo nevylučuje, ale minimálně ji to relativizuje a poukazuje to na řadu různých kulturních, filozofických a v podstatě především „teologických“ (mytologických) otázek.

„We'wha byl především umělcem, který se věnoval zejména vyšívání, tkaní a keramice.“
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

„Two-spirit“ tématika proniká i do filmů; například ve filmu *Malý velký muž* z roku 1970 vystupuje postava Malého koně z národa Šajenů, který je gay a nosí ženské šaty. Dokument *Two Spirits (Dvě duše)* z roku 2009 pojednává o Fredu Martinezovi z národa Navahů, který byl kvůli své „dvoudušnosti“ (nádleeh) zavražděn ve svých pouhých šestnácti letech.

V dějinách, stejně jako v současnosti, se mezi domorodými Američany vyskytuje

mnoho významných osob, které byly či jsou „two-spirit“. Jak už bylo řečeno, v mnoha případech byli „two-spirit“ lidé velice vážení a jejich schopnost fungovat jak v mužském, tak v ženském společenském postavení jim umožňovala získat o to větší sociální prestiž. Velmi významným člověkem byl We'wha z národa Zuni, z dnešního Nového Mexika. We'wha byl především umělcem, který se věnoval zejména vyšívání, tkaní a keramice. Kromě toho byl ale také diplomatem, který zastupoval národ Zuni při jednáních s americkou vládou. V roce 1886 se ve Washingtonu, D. C., dokonce sešel s americkým prezidentem Groverem Clevelandem. We'wha patřil k lhamana, což je v jazyce Zuni označení pro osoby mužského pohlaví, které buď stále, anebo příležitostně zastávají ženské práce a sociální role. Blake Desjarlais je v současnosti poslancem kanadského parlamentu za stát Alberta a je prvním poslancem v dějinách Kanady, který se definuje jako „two-spirit“. Pod působivou přezdívkou Chrystos (původním jménem Christiana Smith) vystupují aktivisté za práva domorodých obyvatel a básníci z národa Menomini, kteří se také definují jako „two-spirit“. Sami Chrystos se identifikují se zájmenem „they“ a „them“, tedy „oni“ – vzhledem ke gramatickým podmínkám českého jazyka to musím zmínit, aby bylo jasné, že se jedná jen o jednu osobu (a ne např. o skupinu).

Existence „třetího genderu“ mezi severoamerickými indiány je zcela nepopiratelná. Osoby překračující hranice identity dané fyzickým pohlavím zde byly proměnlivě uctívány, ctěny, respektovány, tolerovány i zesměšňová-

Blake Desjarlais je prvním poslancem v dějinách Kanady, který se definuje jako „two-spirit“. (Foto převzato z ctvnews.ca.)

Příkladem ze současné Indie je fenomén hidžrů – mužů, kteří se oblékají a chovají jako ženy. (Foto © Shutterstock.com.)

ny. Vždy však byla uznávána jejich existence a ohledně tohoto fenoménu neexistovalo žádné tabu.

Na závěr bych rád dodal, že v žádném případě nejde o specifikum Severní Ameriky. Tematizace genderové tekutosti a překračování hranic daných fyzickým pohlavím byly přítomny ve více kulturách napříč historií i v současnosti. Poměrně známým příkladem ze současné Indie je fenomén hidžrů – mužů, kteří se oblékají a chovají jako ženy. Na rozdíl od transgender žen nepodstupují tranzici.⁶ Pracují většinou jako prostitutky nebo v ženských profesích. V Indii jsou v podstatě akceptovanou součástí společnosti a místního náboženského systému.⁷ V sousedním Pákistánu, kde je silný vliv dominantního náboženství, islámu, čelí ale různým formám diskriminace a pravidelně demonstrují za svá práva.

V Evropské historii známe z řecké mytologie mýtus o Hermafroditovi – božské bytosti, která měla jak mužské, tak ženské tělesné (a dušev-

ní) znaky. Hermafroditos byl synem-dcerou bohyně lásky Afrodite a posla bohů Herma. Odtud pochází jeho-její jméno. Hermafroditos je symbolem úplného lidství, splnutí protikladu, volnou paralelou k taoistickému jing a jang.

Z poněkud opačného úhlu pohledu líčí věci jiný řecký mýtus – o Androgynovi. Androgyn, doslova „mužožena“, byl oboupohlavní bytost. Tato oboupohlavní bytost měla takovou moc a sílu, že ji Zeus, vládce bohů, raději rozťal na dvě poloviny. To proto, aby nebinární Androgyn neohrožoval svou integrovanou mužsko-ženskou silou moc patriarchálních olympských bohů. Od té doby, říká mýtus, jedna půlka Androgyna hledá tu druhou. Je to jeden z narativů, kterými staří Řekové vysvětlovali přitažlivost mezi muži a ženami.

Za povšimnutí stojí i některá vyobrazení hinduistických božstev, především Krišny, který často vykazuje znaky genderové nebinarity. Podobně i křesťanští andělé bývají někdy zobrazováni jako bytosti jemnosti a krásy, která by zároveň mohla být jak mužská, tak i ženská.

O fenoménu genderové nebinarity a tekutosti můžeme diskutovat a mít různé názory, jedno je však nezpochybnitelné: nejedná se o žádný moderní trend, ale o jev starý mnoho staletí či tisíciletí, doložený ve vícero kulturách a vždy nějakým způsobem spjatý se spiritualitou.

6 V případě Indie ale může být důvodem i to, že nemají o možnosti tranzice povědomí nebo na ni nemají finanční prostředky, a tak je cesta být hidžrou jediná možnost, jak se své pravé ženské identitě alespoň přiblížit.

7 Což nijak nevylučuje to, že ze strany jednotlivců vůči nim dochází k násilí, podobně jako vůči všem genderově odlišným lidem na světě, jak jsme viděli v případě Freda Martineze.

První rabínka Regina Jonas

Kamila Kopřivová

„Pokud mám říct, co mě, ženu, motivovalo k tomu stát se rabínkou, musím zmínit dvě věci. Svou víru v Bohem dané povolání a svou lásku k lidem. Bůh do našich srdcí vložil schopnosti a poslání, aniž by se ptal, jakého jsme pohlaví. A proto je povinností nás všech, mužů i žen, pracovat a tvořit, každý podle schopností, které nám Bůh daroval.“

(Regina Jonas, Central-Verein-Zeitung, 23. červen, 1938)

Regina Jonas
(1902–1944), první
rabínka. (Foto
převzato z commons.
wikimedia.org.)

MLÁDÍ A VZDĚLÁNÍ

Regina Jonas se narodila 3. srpna 1902 do rodiny Wolfa Jonase a Sary Hessové. Vyrůstala v chudé berlínské židovské čtvrti Scheunenviertel¹ v době, kdy židovský život procházel změnou. Dvacátá léta dvacátého století se nesla ve znamení rozvolňování židovského života, lidé se stále více přiklínili k liberálnímu stylu židovství a v dobovém Berlíně existovaly v podstatě dva směry – starý ritus, který se držel tradičních pořádků, a nový ritus, kde v synagoze zpíval sbor a hrálo se na varhany. Regina s rodinou navštěvovala synagogu Rykerstrasse, která reprezentovala jistý druh umírněné ortodoxie a na spektru tehdejšího berlínského života stála někde uprostřed mezi liberalismem a čistou ortodoxií. V čele této synagogy stál rabín dr. Max Weyl, který byl otevřený přítomnosti žen v synagogách, a dívkám dokonce sám poskytoval náboženské vzdělání. Po smrti Reginina otce to byl právě dr. Weyl, kdo se ujal náboženského vzdělávání budoucí první rabínky.

Rabín Weyl v Regině záhy rozpoznal její velký talent a rozhodl se jej rozvíjet. Dvakrát týdně s ní studoval Talmud a komentáře, a to až do doby, kdy jej roku 1942 deportovali do Terezína. Byl to pravděpodobně právě on, kdo v Regině zažehl touhu po rabínském úřadu.

Již od roku 1872 existoval v Berlíně rabínský seminář univerzitního typu (Hochschule für die Wissenschaft des Judentums), ze kterého vzešli učenci jako Leo Baeck, Emil Fackenheim nebo Abraham Joshua Heschel. Do programu pro rabínská studia však instituce přijímala pouze muže. Dívky mohly na semináři rovněž studovat, ovšem jen v programu pro učitelky náboženství. Právě do tohoto programu Regina roku 1924 nastoupila, přičemž od počátku svého studia dávala najevo svůj záměr stát se rabínkou.

Takový přístup byl neslýchaný. Jednou z podmínek pro úspěšné zakončení rabínského studia bylo sepsání rabínské práce. Regina proto sepsala práci s názvem *Může se žena stát rabínem podle pramenů halachy?* Ve své studii popisuje různé historicky významné ženy, prorokyně a učenkyně jako Berurju, královnu Salome Alexandru anebo Rašiho dcery a dokazuje, že i ony se podílely na formování židovského zákona. Ve své práci zároveň vyvrátila nejružnější argumenty proti tomu, aby žena zastávala rabínský úřad.

Na sepsání práce dohlížel její učitel, profesor Talmudu na semináři Hochschule für die Wissenschaft des Judentums, rabín Eduard Baneth, který však ještě předtím, než stihl její

Berlín na počátku

20. století. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

1 Dnes Berlin Mitte.

práci přijmout a rozhodnout o její ordinaci do rabínského úřadu, náhle zemřel. Regina se proto obrátila na jiného svého učitele, kterým byl rabín Leo Baeck. Ten její žádost odmítl, protože se správně domníval, že ordinování Reginy coby rabínky by otřáslo základy soužití mezi liberálními a ortodoxními německými židy. Baeck v té době působil jako zástupce všech německých židů před nacistickou vládou a něco takového si nemohl dovolit.

PRÁCE V ŽIDOVSKÝCH KOMUNITÁCH A ORDINACE

Po následujících pět let proto Regina pracovala jako učitelka náboženství, navštěvovala nemocné a seniory. To byly jediné komunity, kterým mohla sloužit. Čas od času jí bylo povoleno kázat ve vestibulu synagogy, přičemž její myšlenky byly přijímány s ohlasem. Právě tak si jí všiml předseda společenství liberálních rabínů z Offenbachu nad Mohanem, rabín Max Dienemann, který se ji rozhodl podrobit rabínským zkouškám. Dne 27. prosince 1935 jí udělil rabínskou smichu. To přirozeně vyvolalo odpor z mnoha stran a Regina neměla zdaleka vyhráno. Dveře všech berlínských synagog jí zůstávaly uzavřeny.

Teprve roku 1937 ji oficiálně zaměstnala berlínská židovská obec coby kaplanku a ona tak mohla ve své dosavadní práci pokračovat oficiálně. Spolu s rostoucí nenávistí vůči židům klesal počet rabínů a židovských učitelů v německých židovských obcích. Část z nich zavčas emigrovala, část byla uvězněna. Tyto nešťastné okolnosti paradoxně otevřely Regině možnost působit v liberálnějších berlínských komunitách, kde mohla občas začít kázat. Teprve v letech 1940–1941 ji Říšský spolek německých židů, jak se tehdy musela židovská obec jmenovat, povolal do služby coby opravdovou rabínku. Regina byla záhy posílána do obcí po celém Německu, které náhle zůstaly bez jakéhokoli duchovního vedení. Působila tak třeba v Braunschweigu, Göttingenu, Frankfurtu nad Odrou nebo Brémách.

I přes nárůst antisemitismu a otevřené ohrožení na životě se Regina rozhodla zůstat v Německu. Z jisté části pravděpodobně kvůli své postarší matce, z další části proto, aby se mohla

plně vrhnout do služeb zbytků německých židů. Z této doby se dochovalo několik děkovných dopisů, ve kterých děkují Regině lidé, kteří opustili Německo a zanechali za sebou staré rodiče. Regina pečovala o hezkou řádku z nich.

DEPORTACE

Roku 1941 byla Regina, stejně jako všichni, kdo doposud nebyli deportováni, poslána na nucené práce, a to do berlínské továrny na kartonový papír. I v této situaci pokračovala ve své činnosti, nadále kázala a pomáhala povznášet upracované duše ostatních židů. Čtvrtého listopadu 1942 musela podat detailní hlášení o svém majetku, aby jí dva dny nato bylo vše zabaveno. Někdy v této době uložila Regina několik osobních dokumentů spolu s kopií své rabínské práce do archivu židovské obce, kde dokumenty čekaly na své odhalení přes padesát let. Šestého listopadu byla Regina spolu se svou matkou deportována do Terezína.

TEREZÍN

V Terezíně přirozeně pokračovala v tom, co celý život dělala, chtěla dělat a co jí přišlo přirozené – pomáhala ostatním, fungovala jako rabínka, přednášela, kázala. Z jejího působení v Terezíně se dochovalo tzv. Dvacet čtyři přednášek rabínky Reginy Jonas. Přednášky pojednávají o širokém spektru židovských reálií, o historii a roli židovských žen v ní, přednášela i o Talmu-

Nevíme, kdy přesně byla Regina Jonas zavražděna, ale předpokládá se, že byla transportována do Osvětimi spolu s většinou terezínských vězňů během října roku 1944. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

du a biblických motivech, základech židovské víry a etiky. V Terezíně začala Regina spolupracovat také s Viktorem Franklem ve skupině, jejímž cílem bylo poskytovat první psychickou podporu otřeseným a šokovaným lidem, kteří přijížděli transporty. Regina působila v Terezíně dva roky, dokud nebyla v polovině října roku 1944 deportována do Osvětimi, kde byla zavražděna. Bylo jí čtyřicet dva let.

ZNOVUOBJEVENÍ

Většina lidí, kteří Reginu znali, nepřežila druhou světovou válku a systematické vyvražďování. Zůstává otázkou, proč se lidé jako Viktor Frankl nebo Leo Baeck, kteří ji znali a pracovali s ní, o její existenci nikdy nezmínili. Po své smrti tak byla Regina na dlouhá léta zapomenuta. Protože se nikdo nezmínil o její existenci, stala se roku 1972 první rabínkou Sally Priesandová, kterou ordinovala americká škola Hebrew Union College.

Zlom nastal po pádu berlínské zdi, kdy se západu zpřístupnily archivy ve východním Berlíně. Roku 1991 objevila dr. Katharina von Kellenbach obálku, která byla lidským očím skryta padesát let. Byly v ní právě ony dokumenty, které do archivu přinesla sama Regina krátce před tím, než byla deportována do Terezína. Dvě Regininy fotografie, kopie jejího rabínského diplomu, její učitelský diplom a samozřejmě výtisk její rabínské disertace.

Nevíme, kdy přesně byla Regina Jonas zavražděna, ale předpokládá se, že byla transportována do Osvětimi spolu s většinou terezínských vězňů během října roku 1944 a zavražděna nedlouho poté. Přesné datum nám není známo, ale její „Jahrzeit“ – den, kdy si připomínáme její památku – byl stanoven na šabat, během kterého čteme parašat Berešit – Na počátku. Protože i Regina Jonas a celý její smutný příběh byly jedním velkým počátkem, počátkem nové éry židovství.

Kdo nás vyvede z postmoderních bažin?

Petr Samojský

V jaké době to žijeme? V době postmoderní – toto označení se dnes už celkem běžně užívá. Je to trochu zvláštní, ta potřeba pojmenovat a definovat to, co se odehrává, protože se zpravidla takové označování dělá až po čase, s nějakým odstupem a vnímáním v kontextu. Snaha o uchopování, analyzování a pojmenování věcí je ovšem pro člověka dnešní doby také celkem charakteristická. A tak proč ne, abychom mohli sebe sama nějak zařadit do kulturně historického kontextu. Dejme tomu, že i ti, kdo přijdou po nás, u toho zůstanou a budou naši dobu chápat jako postmoderní.

Není pochyb o tom, že naše doba je oproti předchozím leccím odlišitelná. Například stále se zintenzivňující globalizací, prolínáním kultur i s následkem mizení lokálních osobitostí. Nebo relativizací hodnot, pluralitou ná-

zorů i za cenu určité rozbředlosti a nejasnosti, z čehož plynou existenciální nejistoty i určitá bezmocnost jedince. Neustále se prohlubuje a zdokonaluje propojení komunikace pomocí technologií, a paradoxně tím znatelněji roste

Kdo nás vyvede z postmoderních bažin? (Foto © Pixabay.com.)

míra osamělosti a izolovanosti. Naše doba přináší takové vymoženosti, o kterých se ani v moderní době lidem ještě nesnilo! Ale každá mince má dvě strany, a tak si musíme každý po svém přebrat výhody a nevýhody, zkrátka nějak se zorientovat a najít si své místo.

Žijeme tedy v době postmoderní, to znamená v době, která navazuje na dobu moderní určitými charakteristikami. V leckterých oblastech jsme se dostali už na hranu, za kterou se rýsuje konec. Konec civilizace, člověka jako živočišného druhu, případně i konec života na zemi vůbec; to vše hrozí a člověk sám má takřkajíc ruce na hybných pákách. A tím, spolu s negativními projevy a důsledky jinak úchvatného lidského pokroku, se naše epocha stává pomyslnou bažinou – kráčíme po povrchu a těšíme se ze svých úspěchů, ale současně hrozí prolomení tenké kůry a zabřednutí do hlubin.

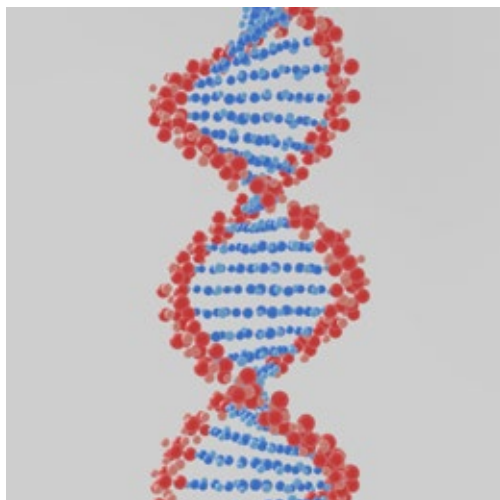
Jak daleko se dá bezpečně jít? Pokud budeme zabředávat, jaké šance máme na vy-

proštění se z té postmoderní bažiny? A kdo nám podá pomocnou ruku, na koho se lze spoléhat? Mnohé otázky je možné si klást ve snaze odhadnout naši budoucnost. Jakkoliv je jasné, že konkrétní prognózy jsou vždy jen hypotetické úvahy na úrovni sci-fi, jsou určité věci, které jsou dané a se kterými se tak či onak počítat dá. V dalším článku má prostor biolog Roman Figura z Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity, který se zamýšlí nad tématem principů přirozeného výběru, jak si příroda poradí s formou života, jež ji ohrožuje. Jak se v přírodě projevuje „vůdcovský princip“, a jak třeba na základě takové úvahy odvodit inspiraci pro to, co nás čeká? V dalším článku se teolog Milan Klapetek zamýšlí nad praktickými projevy současné doby v rovině pravdy, respektive postpravdy. Téma je pak uzavřeno širší úvahou nad dnešní postmoderní dobou a tím, co lze očekávat v čase, který bude následovat.

Kdo ukáže cestu?

Roman Figura

V následujícím článku se pokusíme zamyslet, co říká o životních vzorech a jejich následování klasická učebnicová biologie a jak se na celou věc dívají více filozofující biologické směry. A samozřejmě se také zamyslíme nad tím, co si z pestré sbírky různých teorií můžeme vybrat pro inspiraci v našich životech.

Pravděpodobnost mutací alel je ovlivňována mnoha okolnostmi, například umístěním daného genu v rámci celého řetězce DNA v buňce. (Foto © Pixabay.com.)

POHLED EVOLUČNÍ BIOLOGIE

Přísná evoluční biologie pracuje se vzory a jejich následováním pouze v přeneseném smyslu slova. Podle jejich předpokladů by měl být vývoj řízen zcela slepou náhodou (odtud také pochází slavná metafora a též název knihy *Slepý hodinář* Richarda Dawkinse), při které dochází k nepředvídatelným mutacím genomu a vzniku nových variant genů (tzv. alel).

Tyto alely a vlastnosti, které se díky nim realizují na tělech živých organismů (např. barva očí či míra chlupatosti), jsou testovány v různých životních situacích. Pokud se osvědčí a pomáhají svým nositelům v životě i v rozmnožování, mají větší pravděpodobnost, že budou zděděny do dalších generací.

Při pečlivějším studiu učebnic evoluční biologie se samozřejmě brzy dozvíme, že takhle

jednoduché to zase není. Pravděpodobnost mutací alel a jejich přenosu do dalších generací není stejná, je ovlivňována mnoha okolnostmi, například umístěním daného genu v rámci celého řetězce DNA v buňce. Důležitým poznatkem také je, že obrovská část mutací se téměř nijak neprojeví (to jsou tzv. neutrální mutace), případně je jejich vliv pro organismus škodlivý. Vznik prospěšné mutace, která má navíc možnost se projevit ve vhodném prostředí a přenést se do dalších generací, je tedy ojedinělou událostí.

Je v takovémto obrazu života nějaké místo pro vzory a jejich následování? V přeneseném smyslu slova ano. Vzorem je ten jedinec, který během života odolává různým nástrahám, zajistí si dostatek potravy a dalších potřeb a úspěšně se rozmnoží. Jeho následovníky se tak stávají dědici jeho genetického materiálu (užitečných alel), který využívají k vlastnímu prospěchu.

Jistě při čtení těchto řádek cítíme, že s následováním vzorů v našich životech je to trochu jiné. Ve výše zmíněném pojetí totiž zcela chybí subjektivní rovina událostí. Není v něm vůbec zmíněn osobní vkus, rozhodování, individuální životní historie a zkušenost. Živé organismy

„Lze si představit, že užitečné by bylo třeba lovecké plemeno kočky, ale o tom nemáme od dob starého Egypta žádné informace.“

(Foto © Pixabay.com.)

jsou v pojetí jako trpné nosiče genetického dědictví nemající jinou možnost než se jej pokoušet využít k vlastnímu reprodukčnímu úspěchu. Pokud se vám zmíněný přístup k živým bytostem ovšem zdá zajímavý, lze velmi doporučit kultovní knihu již zmíněného Richarda Dawkinse *Sobecký gen*.

POHLED PŘÍRODNÍ FILOZOFIE

Zkusme se ale na celou věc podívat z hlediska myšlenkového proudu, který se pokouší porozumět živým bytostem z jejich vlastního hlediska a neredukovat je na systém molekulárních procesů. Tento směr myšlení bývá někdy označován jako vitalismus či eidetická biologie a k jeho předním zastáncům patřil Zdeněk Neubauer.

Podíváme-li se totiž na živé bytosti kolem nás, vidíme nekonečnou explozi různých tvarů, barev, zvuků, vůní a způsobů chování. Některé z vlastností živých bytostí jsou skutečně na první pohled užitečné k různým činnostem. Například kočka má ostré zatažitelné drápy ke šplhání a lovu kořisti, srst k tepelné izolaci, hmatové vousky k orientaci v prostoru atd. Proč se ale tak vystavuje a přede? Proč se kočky tolik liší svým zbarvením a nejsou všechny raději nenápadně mourovaté? Odkud se vzala všechna zvláštní plemena? Jistě můžeme říct, že byla vyšlechtěna a nesou tedy genetické dědictví svých předků. K čemu je ale člověku dobré šlechtit kočky bizarních tělesných tvarů? Lze si představit, že užitečné by bylo třeba lovecké plemeno kočky, ale o tom nemáme od dob starého Egypta žádné informace.

Pokud listujeme ilustrovanou přírodovědnou knihou či vyrazíme do muzea, zoologické zahrady nebo přímo do terénu, je náš zájem o živé tvory nepochybně většinou estetický. Pozorovatel, rybář i lovec dnes touží hlavně sbírat zážitky či trofeje a fotografie, v naší kultuře už dávno nestopujeme kance a jeleny kvůli nutné obživě, pakliže to naši předkové vůbec kdy dělali. Někteří z nás se sice pokoušejí následovat výzvu samotného Aristotela a snaží se porozumět významu tělesných forem pro život svých nositelů, většina z nás však jednoduše žasne. Za zvláštními tvory, kteří nám imponují, jsme ochotni cestovat daleko od domova, obě-

Zdeněk Neubauer (1942–2016), český biolog a filozof.

(Fotografie převzata z knihy Ladislava Kováče a Zdeňka Neubauera *Listy o biologii*.)

tovat na to celé jmění a překonávat nepohodu. Samozřejmě záleží na individuálním vkusu, zda se vypravujeme třeba za migrujícími jeřáby, jezdíme chytat kapitální sumce anebo nás fascinují stromy s pestrým podzimním listím. Podařená setkání s takovými bytostmi nás pak můžou ovlivnit na celý život.

Fascinace různými tvory rozhodně není vlastní pouze člověku. Už Charles Darwin si všiml, že spousta tvarů a barev živých tvorů není vlastně užitečná k ničemu jinému než k upoutání pozornosti. Takováto snaha stojí často živým bytostem za nemalé výdaje. Pávi musí obětovat svému ocasu spoustu pohodlí a obratnosti, samci bažantů velmi riskují svou nápadností, jeleni jsou po podzimních soubojích velmi vyčerpaní.

Fascinace a imponace mohou být různé. Samci imponují samicím, samice samcům, různě staří a dominantní jedinci sobě navzájem. Můžeme samozřejmě namítat, že je zde vidět jasný účel nápadného a neobvyklého vzhledu a chování, kterým je získání partnera, následovníků ve smečce atd. Záhadná je ovšem motivace k takovému jednání. Proč se vlastně nechat uchvátit výstředním vzhledem a chováním, a nikoliv některou užitečnou vlastností, třeba loveckými schopnostmi? Můžeme se navíc často mýlit s příchodem dalších generací, a tak není ani jisté, že s atraktivním partnerem budu mít atraktivní potomky. Proč se tedy módou vůbec v životě řídit?

Podívejme se nyní na několik příkladů, jak si navzájem imponují různí živočichové.

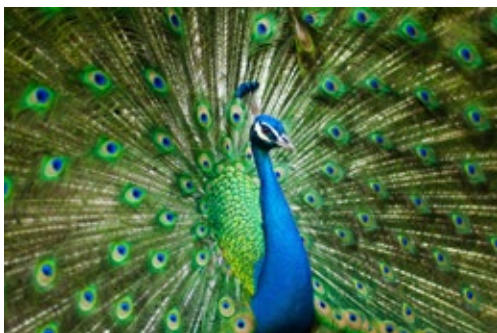
Samci bažantů velmi riskují svou nápadností. (Foto © Pixabay.com.)

TETŘÍVCI

Tetřívek obecný žije docela nezvyklým životním stylem. Samci i samice se během roku téměř nestýkají a k bližšímu kontaktu mezi nimi dochází vlastně pouze při páření.

Představme si nyní otevřenou plochu, třeba rašeliniště v Jizerských horách. Už od časného předjaří, ještě na sněhu, se zde před úsvitem shromažďují samci tetřívků, kteří se ostatně během roku zdržují ponejvíce v okolí tohoto tzv. tokaniště. Samci si v jeho rámci vymezí drobné okrsky, v nich začnou tančit a volat a na jejich okrajích rituálně zápasit. Dominantní jedinec zaujme místo uprostřed. Po čase přicházejí tetřívčí slepičky a volně se pohybují po tokaništi. Jejich chování je ovšem zarážející. Nevybírají si ze samců jako někde na tržišti, ale většina z nich se po prohlídce prostě spáří s dominantním jedincem uprostřed. Ostatní samci jsou přítomní jaksi k doplňování atmosféry.

Co ale subdominantní samce vlastně vede k takovému chování? Můžeme spekulovat, že jsou vzájemně emocionálně provázáni a vlastně je těší společné rituální trávení času. V rámci skupiny samců tedy dochází k vnitřnímu výběru jednoho jedince, který se se samicemi spáří a ostatní se tak mohou nerušeně věnovat zpěvům a tancům. Jejich odměnou je, že mo-

Pávi musí obětovat svému ocasu spoustu pohodlí a obratnosti. (Foto © Pixabay.com.)

hou trávit čas s dominantním jedincem, který je jistě neodolatelým nejen pro přicházející samice.

LEMČÍCI

Lemčíkovití ptáci patří do řádu pěvců a vyskytují se na Nové Guinei a na severu Austrálie, kde žijí převážně v tropických lesích. Velcí jsou asi jako náš kos. Jejich samci žijí skutečně pozoruhodným životním stylem.

Stejně jako samci tetřívků se nestarají o své potomky, ale spoustu času věnují zvláštnímu rituálnímu chování. To spočívá v tom, že místo hnízda staví tzv. loubí či besídku. Takové stavby jsou opravdu nezvyklé a každý druh je buduje trochu jinak.

Samci pro stavbu vyberou v rámci svého teritoria vhodné místo, kam začnou snášet větvičky a další stavební materiál. Někteří se spokojí s jakousi zástěnou či plůtkem ze spletených větviček. Jiní ovšem budují skutečné dřevěné domečky, které mohou být vysoké i široké více než jeden metr. Někteří dokonce své stavby zdobí květinami. Jiní použijí barevné bobule a jejich šťávou natírají stěny svých stavbiček. To ovšem není všechno. Do svých pečlivě vybudovaných staveb přináší sbírky různých předmětů, vždy podle vkusu daného druhu či jedince. Někteří tak shromažďují sbírky šnečích ulit, jiní plody různých barev a další třeba barevná víčka od PET lahví. Pokud domeček lemčíka navštíví samička, předvádí jí sameček taneční a hudební vystoupení, během kterého též prezentuje své sbírky. Podařená návštěva končí samozřejmě často pářením, podobně jako u lidských sběratelů.

Někteří badatelé ovšem upozorňují, že samečci nebývají z návštěv pouze nadšení, ale jdou u nich rozpoznat i obavy, zda návštěvnice sbírky nějak nepoškodí. Opočal u domečků zkušených stavitelů se někdy usazují mladší samci, kteří se učí stavět své první domečky a starší jedince mají zřejmě za vzory.

JESPÁCI BOJOVNÍ

Jespáci bojovní patří mezi bahňáky. Mají dlouhé nohy a zobáky a dosahují výšky asi třiceti centimetrů. Potravu sbírají hlavně v mělkých vodách, ve vnitrozemí i na mořském pobřeží.

„Vzorem nám může být taková živá bytost, která nás dokáže strhnout k úžasu a vytržení.“
(Foto © Pixabay.com.)

Hnízdí v tundře v severní Eurasii, nejbližší hnízdiště se nacházejí v močálovité krajině východního Polska. Jejich chování je opět vysoce ritualizované.

Samci si vybírají vhodné malé plošky, tzv. taneční parkety. Zde natřásají své krásné peří, které trochu připomíná lví hřívu, a jsou obdivováni samicemi. Dominantní samci jsou obvykle tmavě zbarvení, subdominantní samci jsou světlí. Je velmi zajímavé, že největšího úspěchu dosahují oba typy samců tehdy, když se spojí v taneční skupinu vedenou tmavým samcem, kterého doprovázejí samci světlí. Takto dosahují všichni u samic větších úspěchů, než kdyby tančil každý zvlášť.

JAK TEDY NÁSLEDOVAT VZORY?

Co nám tedy uvedené příklady říkají o vzorech a jejich následování? Kdo je vlastně vzorem a k čemu je dobré jej následovat?

Zdeněk Neubauer definuje život po vzoru Friedricha Nietzscheho jako vůli k moci. Ale jaké moci? Jak poznáme její působení? Moc v tomto smyslu rozhodně nespočívá v ovládnutí druhých nebo ve vytváření svých vlastních kopií. „Život je to, co samo sebe přemáhá,“ říká dále Neubauer. Moc se tedy realizuje, když jedinec dokáže naplňovat svůj osud, dokáže se stávat sebou samým. Když dokáže naplňovat své genetické i kulturní dědictví a na základě vlastní zkušenosti jej dále rozvíjet.

Úspěch takového počínání je obvykle spjat s rozvojem vlastností jako je krása, zdraví, síla, důstojnost, originalita atd. Díky předlouhému evolučnímu vývoji navíc platí, že tyto ctnosti není možné dlouhodobě úspěšně předstírat. Lež má krátké nohy a podvodníci, kteří své konání „nemyslí upřímně“ a snaží se na sebe upozornit kvůli jednoduchému prospěchu, bývají obvykle po nějakém čase odhaleni. Pravdivé konání navíc často stojí samo sebou, přestože bývá namáhavé, a lež je potřeba dotovat velkými dávkami energie navíc, aby aspoň chvíli dokázala působit.

V předchozím textu jsme si uvedli jako příklady tři druhy ptáků, jejichž samci i samice se chovají skutečně zvláštně. Alespoň z hlediska běžné „ekonomické“ logiky. Není jednoduché odpovědět na otázku, proč se

vlastně nepokouší získat partnery nějakým pragmatickým způsobem a investovat všechnu energii do výchovy co největšího množství mláďat. Místo toho se snaží realizovat svoji představu o kráse (často za velké námahy i nebezpečí), snaží se hledat fascinující protějšky a s nimi spojit své životy. Jak jsme si ukázali, nejde jenom o hledání pohlavních partnerů. Fascinace jinými jedinci je běžná i v rámci téhož pohlaví.

S trochou nadsázky můžeme říci, že smyslem života nemusí být posilování vlastní moci v běžném slova smyslu, ale že jde o to, hledat vzory hodné následování a vzory se i stávat. Ale kdo je vlastně v tomto smyslu takovým vzorovým jedincem? Protějškem, se kterým se můžeme setkat? Vzorem nám může být taková živá bytost, která nás dokáže strhnout k úžasu a vytržení. Která nás jenom tím, že je sama sebou, dokáže vytrhnout z běžného uvažování a jednání. Díky takovým fascinujícím setkáním máme možnost překonat

svá obvyklá omezení a získat sílu a inspiraci k novým životním krokům. Jedná se tedy o skutečné mezní životní okamžiky. V případě samic zmíněných druhů jde zejména o získání potřebné odvahy k založení vlastního hnízda.

Překonávání strachu a nepohodlí je samozřejmě nebezpečné a ne jeden živý tvor na to hořce doplatil, ať už jde o lovce zemřelého při lovu trofejního jelena či o tetřeví slepičku sežranou predátorem i s celou snůškou. Pokud ovšem mezní okamžiky inspirované setkáními s fascinujícími tvory zdárně přežijeme, můžeme se nezáměrně stát inspirativním vzorem pro další živé bytosti. A to se všemi obtížemi, které s takovým postavením souvisí.

V případě situace současného člověka platí, že odpověď na jeho otázku po správné životní cestě je šalamounská. Kdo chce najít někoho moudrého, musí být sám moudrý. Je důležité pátrat po inspirativních osobnostech, zároveň jim ale otrocky nesloužit a ustát ve zdraví iniciační zážitky při takovýchto setkáních.

„Díky takovým fascinujícím setkáním máme možnost překonat svá obvyklá omezení a získat sílu a inspiraci k novým životním krokům.“
(Foto © Pixabay.com.)

LITERATURA:

- Zdeněk Neubauer, *Biomoc*, Praha: Malvern 2002.
- Richard O. Prum, *The Evolution of Beauty: How Darwin's Forgotten Theory of Mate Choice Shapes the Animal World – and Us*, New York: Anchor 2018.
- Alexander F. Skutch a Dana Gardner, *The Origins of Nature's Beauty*, Darby, PA: Diane Pub Co 1992.
- Karel Stibral, The Beauty of Organisms: Biological Aesthetics Between Darwin and Portmann. In: *Adolf Portmann*, Springer, Cham 2021, s. 221–240.

Jak krásné je, když mají všichni pravdu!

Milan Klapetek

Postmoderní doba, ve které žijeme, je také, mimo jiná přívziska, nazývána dobou postfaktickou, což souvisí s dalším jejím hodnotícím označením „postpravdivá“. To je ovšem velmi výstižné, a prvním průkopníkem tohoto směru by mohl být jistě i známý římský místodržitel v Judeji Pontius Pilatus, který se proslavil svojí pochybovačnou otázkou „Co je pravda?“. Zda to měl ze sebe či zda to přejal od školy skeptiků, kladoucích stejnou otázku všem dogmatickým pravdám, je celkem jedno. Postpravdivá doba zavěsila ten pochybovačný otazník nad všechny jistoty a pravdy, takže pravdu mohou mít všichni, nikdo na ni nemá patent, což je ještě stále od nejednoho považováno za úchvatnou vymoženost a tu konečnou pravou dokonalou svobodu. O čemkoliv, i o protiepidemických opatřeních, si může myslet každý co chce, může mít svoji pravdu, a marně se mu bude kdokoliv snažit vnutit tu jeho, i kdyby to byla třeba sama hlavní hygienička. Koupil jsem si kdysi ve Vídni učebnici filozofie, kde je každý filozofický směr představen nějakou anekdotou, a ona postmoderní by mohla znít takto:

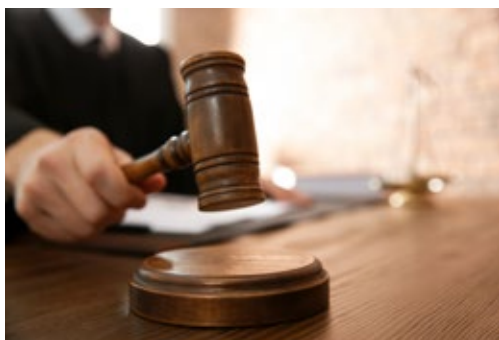
„Co je pravda?“
(Foto © Pixabay.
com.)

U soudu říká soudce: „Pan žalující má pravdu a pan žalovaný také.“ Nato se ozve přisedící s námitkou: „Ale, vaše ctihodnosti, není přece možné, aby měly obě stany pravdu!“ Soudce se zamyslí a řekne: „Pan přisedící má také pravdu.“

Tato anekdota zobrazuje postmoderně postpravdivou realitu, která je úžasná i děsivá zároveň. Pravdu mají všichni, a tedy vlastně nikdo. A všechno se to točí kolem onoho

pojmu pravda, která je, chudinka, neustále a na každém rohu zneužívána jak ta děvečka o pouti. Abychom se z toho močálu dostali, neuškodí udělat si nejprve malé školení o pravdě, které by měl člověk prodělat snad již hned po narození, pokud možno ještě v porodnici.

Pravda, toto vznešené slovo, v sobě zahrnuje dva velmi odlišné okruhy pochopení. Nejjednodušší je pravda zvaná korespondenční, vyjadřující korespondenci, shodu nějaké

„U soudu říká soudce: ‚Pan žalující má pravdu a pan žalovaný také.‘“ (Foto © Pixabay.com.)

reality s výrokem o ní. Diamant je tvrdší než sklo, to je pravda platná vždy a všude a kdykoliv kýmkoliv ověřitelná. Podobné je to se součtem čtverců nad odvěsnami a čtvercem nad přeponou a dalšími pravdami, které se učíme ve fyzice a jí příbuzných disciplínách. S touto podobou pravdy celkem vzato nejsou problémy, ty teprve přijdou. Ty s sebou nese pravda koherenční, spočívající v souladu výroku s nějakým souřadnicovým systémem. Tak třeba výrok „Boskovice jsou blíže než Praha“ platí pouze v určitém prostoru a ani o píď dále. Jenomže takových pravd, které platí jenom v určitém souřadnicovém systému, tedy skoro doslova „z určitého bodu viděno“, je velmi mnoho, a co je ještě horší, jsou to ty veledůležité oblasti étosu. Jsou to všechny soudy hodnotící, co je lepší nebo horší. Ostatně i dnešní datum platí pouze podle gregoriánského kalendáře a židé i muslimové mají jiný letopočet, den i měsíc. Do oblasti souřadnicové pravdy tedy patří i většina soudů hodnotících a srovnávacích. „Toto je spravedlivější než tamto“ platí za zcela určitého pochopení toho, co je to spravedlnost. „Toto je lepší než tamto“, jenže pro koho nebo pro co? Ono různých spravedlností je nejméně tucet, zejména však vystupují dvě – všem stejně, nebo odstupňované podle něčeho. Jenže – podle čeho? Podle zásluh? Podle potřeb? Podle postavení? A najednou jste vedle, protože je sice možno změřit, co je v té či oné souřadnicové soustavě takové či onaké, ale nelze nijak verifikovat tu ani onu souřadnicovou soustavu jako takovou! Pravda ve svém

korespondenčním a ve svém souřadnicovém významu jsou dvě naprosto odlišné věci a to, že je člověk nerozlišuje, je už samo o sobě dost velká pohroma.

Zakládání lidské civilizace spočívalo mimo jiné i v tom, že byla vyhlášena jedna směrodatná soustava, podle které se měla určitá množina lidí orientovat a tím být schopna komunikace, spolupráce, a tím také tvořila jednotu. „My to u nás bereme tak, že...“ Takové směrodatné souřadnicové soustavy představovala náboženství, v nichž božská autorita daný způsob vidění světa a hodnocení jevů legalizovala, posvěcovala a bránila před svévolným zpochybněním. Žádnou náboženskou ani metafyzickou souřadnicovou soustavu však nelze verifikovat tak, jako onen výrok o skle a diamantu. V náboženství nešlo a nejde možná naprosto o to, aby byl člověku vnucen nějaký bůh, nýbrž o to, aby se člověk nestal sám bohem a nepovažoval svůj způsob vidění světa za ten pravdivý, tedy přímo korespondenčně jedině správný. To se docela dlouho i v Evropě relativně dařilo, dokud si člověk nezačal plést ony dva druhy pravdy a nepřišel tak na to, že náboženství vlastně není pravda! Nelze ho totiž přísným, vědecky zdokumentovaným pokusem ověřit, vypočítat, a tedy je to výmysl! Ne náboženství, ale moje vidění světa je pravdivé, zvolal člověk triumfálně, aniž si uvědomil, že tím

Dnešní datum platí pouze podle gregoriánského kalendáře a židé i muslimové mají jiný letopočet, den i měsíc.
(Foto © Pixabay.com.)

právě podtrhl stoličku, na které lidská kultura a společnost spočívá. Od té chvíle se nedomluví se svým sousedem, který „falešnost“ náboženství rovněž prohlédl, jenže vidí svět také úplně jinak, a nemají už společný žádný bod a jazyk. A navíc si v duchu onoho zplanělého chápání pravdy budou pro sebe oba reklamovat závaznou platnost toho svého pohledu, jevícího se jim jako Pravda, podle které by se přece svět měl řídit. Pravda vítězí! Nadřazenost onoho vlastního subjektivního měřítka a náhledu nad vším zvnějšku vnucovaným se ujala jako posvátná mantra, stavící nemilosrdně jednoho proti druhému, jednoho proti všem a všechny proti všem. Tu a tam se sice vytvoří nějaká shoda, ale ta je obvykle obrácena proti někomu nebo něčemu a drží ji pohromadě pouze společná nenávist. A to je náš postmoderně postpravdivý čas, ve kterém i pan přísedící má pravdu, protože pravdu má přece každý. Jenomže pak se nedomluvíme, a pokud se nedomluvíme, pokud nenalezneme souřadnicovou síť, ve které budeme myslet o našich společných věcech, pak nás nečeká nic lepšího, než neustálé handrkování, protože všichni mají pravdu a mají na ni právo. Jediné právo, které se obejde bez nějakého „umělého“ souřadnicového systému je právo silnějšího... A to je právě to – to slovní handrkování je ještě stále ta lepší varianta –, ti „stateční“ vezmou na obranu své

pravdy do ruky kulomet. Bráním svou pravdu, řeknou vám! To je přece správné, to přece dělal i mistr Jan Hus i Karel Havlíček Borovský! Ano, každý má právo na svoji pravdu, a to za tu cenu, že se nedomluvíme, že nám chybí společné orientační body a nakonec i vědomí sounáležitosti.

Je nějaké řešení? Jak já to vidím, lze naši situaci, při vší její beztvorosti a močálovitosti, vidět třeba jako „dobu přechodnou“, i když ta doba přechodná trvá již vlastně od vítězství nominalistů ve středověkém filozofickém sporu o univerzálie. Ona absolutní vláda jednoho posvěceného dogmatu, prohlášeného zbožně, ale nepatřičně i za pravdu korespondenční, byla neudržitelná. Typicky evropskou extrémní reakcí je naše současná postmoderní neurčitost. Souřadnicové pravdy, vyplývající z nějakého souřadnicového systému, jsou vratké v tom, že v podstatě žádný souřadnicový systém nelze dokázat, verifikovat přesvědčivým, nezpochybnitelným vědeckým způsobem, a navíc, z hlediska každého souřadnicového systému je každý jiný směšný, absurdní, zločinný. Člověk svůj souřadnicový systém přijímá vírou, pro kterou nemá žádné důkazy, které by měly skutečně vědeckou váhu. Bible je pro mne souřadnicovým systémem, který jsem přijal jako pravdu, a vůbec mně nevadí, že se možná nic z toho, co je tam napsáno, tak jak je to napsáno, historicky nestalo a neodehrálo. O to totiž vůbec nejde! Je to však pro mne úchvatný souřadnicový systém dodávající životu smysl a velikost, nekončící ani s koncem jeho pozemské cesty. Ano, cesta z postmoderního močálu neurčitosti, tekutého hněvu a zoufalství by vedla tudy, že bychom si tyto věci, vztahy a souvislosti pojmu pravda uvědomili a něco z toho vyvodili. To je ovšem trochu větší sousto, než aby se vešlo do jednoho článku, takže vám předpostmoderní, postmoderní a postpostmoderní dobu promítnu do oné ikonické anekdoty. Nejprve ona doba tuze dogmatická:

U soudu: „Pravdu má pan žalující, a pouze pan žalující!“ Pan žalovaný nejen že nemá pravdu, ale měl by být za svůj drzý vzdor proti pravdě po zásluze potrestán!

„Pravda vítězí!“ (Foto © Pixabay.com.)

Postmoderní bezvýhodnou polohu máme v oné anekdotě v úvodu. A nyní, jak by mohla naše anekdota vypadat v tom dalším, třetím kroku, kde by se snad mohla nalézat ona vyvážená poloha:

U soudu říká soudce: „Pan žalující má pravdu a pan žalovaný má také pravdu.“ Nato se ozve přísedící s námitkou: „Ale, vaše ctihodnosti, není přece možné, aby měly obě strany pravdu!“ Nato soudce slavnostně řekne: „Ano, obě strany mají pravdu, ale přišly sem proto, aby se ukázalo, která z nich ob stojí ve světle platného práva, a tím byl jejich spor pokojně vyřešen. Tou pravdou, která před platným zákonem obstála, je pravda pana žalujícího. Tím není jistě vyloučeno, že kdyby se zjevil Věčný zákon, přizná pravdu panu žalovanému, ale takový zákon se dosud nezjevil a ani není v naší moci. Pan žalovaný, přijímá-li tuto skutečnost, sice zde tuto svou při prohrává, ale odchází se ctí.“

Jednou to, milé děti, bude tak, že každý bude mít svoji pravdu svého pohledu na svět,

ale bude si vědom její fragmentárnosti a bude tak respektovat i odlišné pravdy každého jiného člověka, jako bude respektovat i společnou souřadnicovou síť, umožňující rozhodovat spory a řídit společné věci (res publica), a tak a díky tomu i pokojně, radostně společně žít. Každý si může měřit svými vlastními píděmi a lokty, ale potřebujeme-li se na něčem společně domluvit, máme na to metr. Oni to tak měli zařízeno již v antických Athénách, ale o tom si řekneme jindy. To bude, milé děti, ale možné teprve tehdy, pokud se při prosazování svých pravidel mezitím nepozabýváme navzájem, k čemuž máme směle a statečně nakročeno!

Dětem to, vážení přátelé, říkám proto, protože naše postmoderní generace s tím asi už mnoho neudělá... ačkoliv, třeba by se toho mohly chopit liberální náboženské proudy!

To, co jsem napsal, je můj názor (o tom, zda to je, nebo není pravda, si nemohu sám vydat svědectví), a naložte si s ním, jak je vám libo!

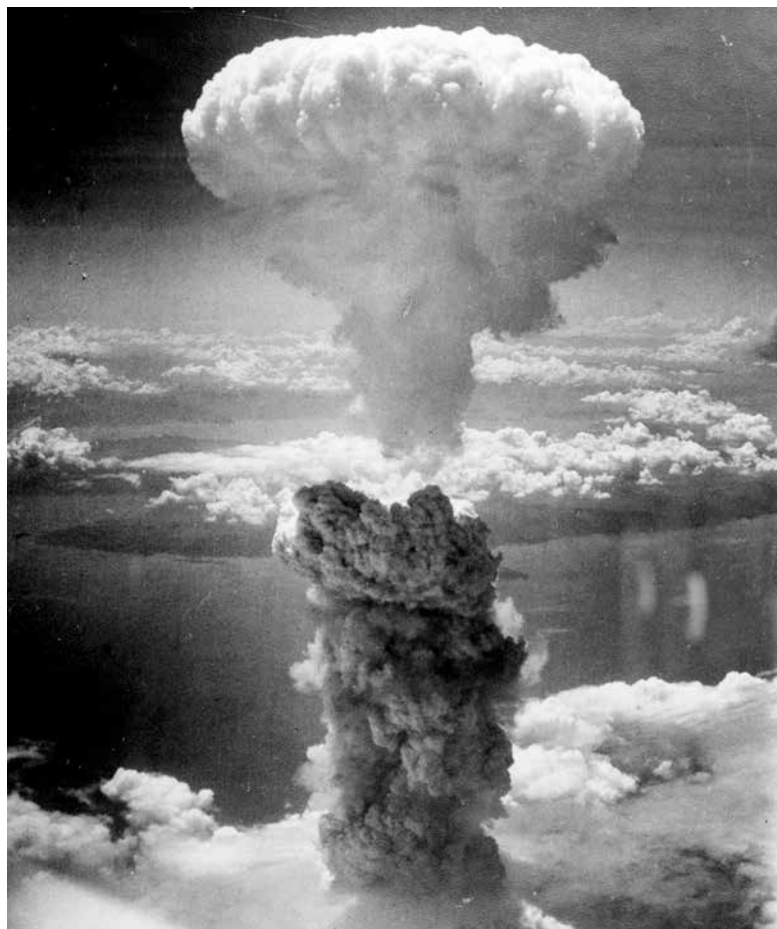
Každý si může měřit svými vlastními píděmi a lokty, ale potřebujeme-li se na něčem společně domluvit, máme na to metr. Oni to tak měli zařízeno již v antických Athénách.

(Foto © Pixabay.com.)

Kdo zachrání náš svět?

Petr Samojský

Když zabloudíme, jsme vděční za radu a pomoc, abychom našli správnou cestu. To jsme už jistě poznali každý! Ocitneme se bezradní v neznámé krajině nebo v městské čtvrti, kde jsme dosud nebyli. Anebo se ztratíme v možnostech, to když se máme rozhodnout, jestli pokračovat ve vztahu nebo jej ukončit, jestli na nemoc použít určitý typ léčby nebo nějaký úplně jiný – to vše se týká tak či onak hledání cesty. Kolik takových rozhodnutí jsme už museli dělat, která děláme dnes nebo která nás ještě čekají?

„Ale i dříve
takových
předpovědí už
bylo! Od hrozeb
atomové války,
chilističských hnutí
a nejrůznějších
proroků snad všech
náboženských
směrů
a blouznivců...“
(Foto © Pixabay.
com.)

Anebo když se nám porouchá pračka, auto, objeví se díra ve střeše, voláme zkušené řemeslníky, když máme zdravotní problém, voláme lékaře, když se chceme něco dozvědět, naučit, pochopit, máme k dispozici vzdělávací systém, média, odborníky, specialisty a tak podobně.

V takových chvílích, kdy jsme v koncích se svými schopnostmi, znalostmi a zkušenostmi, kdy si zkrátka nemůžeme poradit a problém vyřešit sami, je skutečně, jak se říká, každá rada drahá. Potřebujeme pomoc někoho druhého, kdo cestu zná nebo se vyzná v té dané oblasti,

ve které jsme ztraceni, prostě někoho, komu můžeme důvěřovat, že se vyzná, nebo kdo nás dokonce může zachránit.

Náš svět nefunguje úplně tak, jak má, anebo jak by mohl. Je porouchaný? Kdo jej opraví, kdo jej zachrání? Ale co je to za otázky, může se někdo ptát, cožpak svět je ohrožen, ztracen nějak na své cestě, tápe snad na své cestě vývoje? Mám za to, že ano. Obávám se, že náš svět skutečně ohrožen je, že se ztenčuje příkrov, pod kterým je bažina. Ano, dá se namítnout, že je to alarmistický postoj, naivní, dětinský. Ostatně kolik stavů ohrožení světa už bylo předvídáno? Osobně se pamatuji živě na tzv. Y2K, tedy problém roku 2000, kdy se řešily obavy z kolapsu počítačů (používaly jen dvě čísla pro zápis roku), anebo předpověď konce světa podle mayského kalendáře v roce 2012. Ale i dříve takových předpovědí už bylo! Od hrozeb atomové války, chiliastických hnutí a nejrůznějších proroků snad všech náboženských směrů a blouznivců... Takže jak se to má s naším světem? Je nám stabilním domovem, anebo je ve stavu ohrožení, bloudící na cestě vývoje?

Můžeme si vybrat svůj názor i postoj. Dnes už však, odhaduji, začíná převládat lehké znepokojení veřejnosti nad projevy klimatických změn – voda v hrnci se začíná oteplovat, a co udělá žába? To je odkaz na známý vtip, ve kterém žába jen čeká a pochybuje, až se nakonec uvaří. Zrovna si čtu v nějakém magazínu

o zbraních ovládaných umělou inteligencí, které již mohou jednat samy, tj. bez ovládání člověkem, a zabíjet protivníka, tj. lidi. Ach, Karle Čapku, vizionáři R.U.R.! Ach, Isaacu Asimove, autore zákonů robotiky! Ach, lidský rozum, soucíte a moudrosti, spíte, nebo neslyšíte?

Mizení forem života fauny a flóry, zamoření světa mikroplasty, tání permafrostu, a já, jak snadné je najet na rovinu témat, která jsou dnes (naštěstí?) už běžně diskutovaná, o nichž se můžeme dočíst v zábavných magazínech, internetových a sociálních médiích, ale najdeme k nim i dost odborných publikací. Ano, nezřídka si ty zdroje protiřečí anebo zaujímají rozdílná stanoviska a pohledy, ale tím je to snad i zajímavější, to z pohledu nezaujatě voyeurského (což je případ většiny) anebo dramatictějšího (což je případ menšinového aktivisty). Je snadné najet na rovinu romantického strachu, který je v pozadí vnímání té většiny (když na ono téma dojde někde u sklenky vína), anebo strachu akutního, který se mění do neurotické úzkosti u těch, kdo situaci berou vážně.

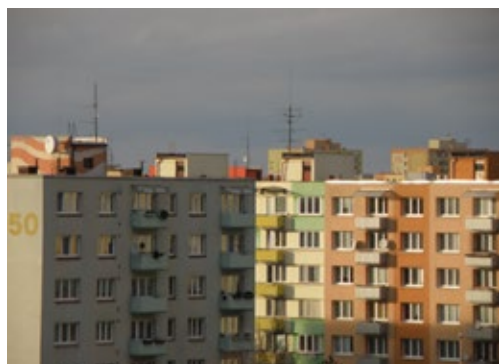
Budu osobní – já jsem někde na pomezí. Snažím se ta témata vnímat, neignorovat, a v „nějakých“ mezích se snažím „méně škodit“ – už třicet let o nich píšu a mluvím v promluvách, snažím se podněcovat občanskou odpovědnost, obecné lidství a vzájemnost. Beru situaci velmi vážně, ale radím své mysl, aby se vyvarovala neurotické úzkosti. Je to

Přiznám se, že mám strach. Ne o sebe, ale o ten náš svět.
(Foto © Pixabay.com.)

vše málo, nebo je to tak akorát, anebo je to až příliš?

A přiznám se, že mám strach. Ne o sebe, ale o ten náš svět. Snažím se vyvarovat se panelákového syndromu, kde si obyvatel hýčká svůj byt, ale na chodbě mu nevadí nepořádek. Náš svět ale není chodba, je to byt. Každé trvalé znečištění, každý nově a nenávratně vyhynulý živočišný druh je poškozením mého bytu, tedy světa. A to nejen v úrovni geografické, ale i časové – to znamená, že nejde jen o mne dnes, ale i o děti, které vidím ve školách, školkách a v kočárcích, i o jejich děti a děti jejich dětí. Náš svět je domovem našich domovů, ne jen chodbou, po které projdeme k soukromí své osobní bubliny.

„Snažím se vyvarovat se ‚panelákového syndromu‘, kde si obyvatel hýčká svůj byt, ale na chodbě mu nevadí nepořádek.“

(Foto © Pixabay.com.)

Tak o takový svět mám strach. Ne neurotický, ale tvůrčí strach. A tady je zdroj a původ té otázky – kdo nás vyvede z postmoderních bažin? Kdo zaručí, že domov našich domovů nebude zničen? Kdo zabrání klimatickým změnám, energetické krizi (protože ty zdroje prostě jednou tak jako tak dojdou), zastaví vymírání (málem jsem řekl vraždění, ale to bych už byl přílišným aktivistou, že?) přírody?

Kdo nás vlastně dnes vede? Ale to je otázka pro žáka základní školy. Ano, máme dnes demokratické zřízení, takže nás vede lid. Lid volí vládu, vláda těch nejlepších z nás nás vede. Ti nejlepší jsou ti, kdo jsou nejmoudřejší, nejzkušenější, nejvzdělanější, co mají pro vedení druhých nezbytné vlastnosti jako skromnost, soucit, vhled

do podstaty věcí a dějů, a proto jsou příkladem lidu, který je volí. Národy pak vytvářejí Organizaci spojených národů a ta vládne světu, respektive zasahuje podle daných kompetencí v určitých oblastech. A tak nám to v tom světě pěkně klapě, my lidé jsme rádi, že jsme reprezentováni těmi, kdo nám jsou vzory, takže tak to je a tak to má být. Jé, to je krásná představa. Jen to bohužel u té představy také rovnou i končí.

Do té struktury představy přidejme způsoby, jak se lidé dostávají na volební lístky, jakými „guláší“ inspirují své voliče a jaká je inteligenční, sociální a kompetenční úroveň voličů. A jak silné páky má (na konci té osnovy moci) OSN, jakožto výkvět nejlepších světa, zpětně na národy? A dále jak silné páky a tlumící mechanismy má na nadnárodní společnosti a korporace nebo na tajné společnosti, které se na pozadí všech nejskrytějších pozadí pokouší uskutečňovat své konspirační plány?

A jak silné páky má OSN, jakožto výkvět nejlepších světa, zpětně na národy?

(Foto © Pixabay.com.)

Nedávno jsem se bavil s jedním známým, který vede dobrovolníky v jedné charitativní organizaci, a on mi vyprávěl o své snaze přizvat druhé k větší aktivitě. Vytvořil za tím účelem dotazník a chystal se jej představit účastníkům na veřejné akci. Dupal dlouze nad tím, jakou formou to udělat, protože jsou vždycky různé možnosti, jak myšlenku formulovat, nabídnout, vyslovit. Srovnal si to pro názornost do pár bodů, jak že by to mohl říct:

- jakoby mimochodem, prostě jako běžné oznámení;
- bez zájmu – nařídili mu, aby to řekl, tak to říká;
- se zájmem, ale aby to neprošlo, takže naoko ukáže zájem a splní povinnost;

- diktátorsky – oznámí to jako danou věc a hele, koukej se zapojit (+ výčet hrozeb a následků, co neposlušníka potká, když to neudělá);
- prosebnicky – trochu se zatváří, jakože mu na tom opravdu záleží, zasmutní se, prostě „citovka“.

Zasmál jsem se tomu a dodal jsem, že by mohl přihodit pár dalších, jako třeba ten guláš, který jsem už zmínil výše. A je to tak. To je princip komunikace nás, lidí. Stejně tak se rozhodují i ti, kdo by měli být nejlepšími z nás, a byť takoví třeba nejsou, mají moc vládnout. A ti si řeknou – dáme jim guláš, reklamu v televizi, nafouklá hesla a sliby a k tomu si samozřejmě najmeme PR agenturu, protože tahle hra je hrou profiků.

Je to zábavné, ten svět lidských her. Všichni hrajeme své lidské hry. A kdyby nebylo toho, že náš svět je (?) ve vážném ohrožení, proč bychom si nehráli dál, že? Vždyť přece chléb a hry vládnou světu, to jsme prostě my. Takový je i ten náš dnešní postmoderní svět – globální práce s informací, to znamená globální manipulace s člověkem. A to znamená nikoliv „s nimi“, ale i s tebou, se mnou. Tedy s námi, s námi všemi, přátelé.

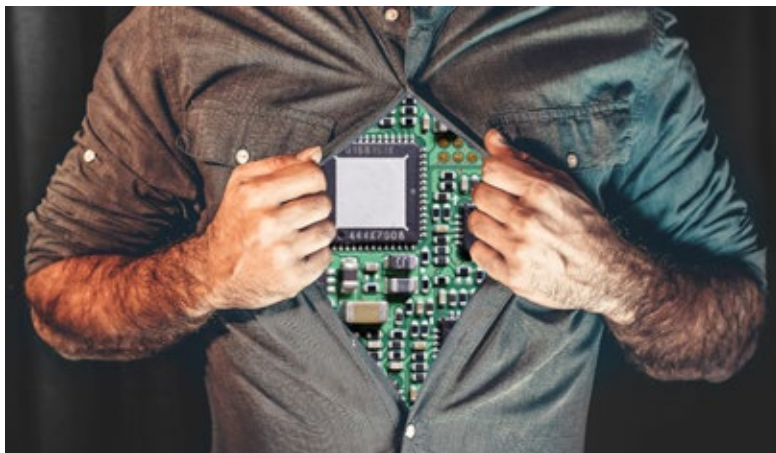
Psychologická manipulace pro dosažení mocenských cílů byla přítomna v lidských dějinách bez ohledu na místo a čas odedávna. Přelom tisíciletí ovšem přinesl explozi informačních technologií a internetu včetně sociálních sítí, které velmi snadno imitují pocit souvztáznosti, anebo naopak odpojenosti

od skutečného pocitu propojení s druhými lidmi. A to s sebou přináší i změnu pravidel hry a extrémy, co se týče možností ovlivňování lidí, a tedy manipulace s nimi.

To je náš svět a my v něm žijeme. Jak se nám žije? Jak se rozhodujeme? A jakou roli hraje pocit následování, bezmoci, bezbrannosti, strachu? Jsme citliví, obezřetní vždy a vůči všemu, anebo spíš otupělí, unavení? Anebo bychom raději, tedy pokud jsme tak ještě v nějaké formě hibernace neučinili, tak trochu či více poodstoupili od dějů světa? Třeba jako ta paní na Sibiři v opuštěné vesnici, která si jednou za pár měsíců v drezíně dojede do města pro zásoby a jinak je v té vesnici úplně sama? Jaká by to pro nás byla změna? Dokázali bychom řekněme dva nebo tři týdny nezapnout televizi, nečíst zprávy, nekoukat na internet?

Dosud jsem nerozlišoval u ohrožení světa dva možné výklady, totiž svět jako celek a svět lidský, lidskou civilizaci. Nerozlišoval jsem to záměrně, protože se domnívám, že je ohrožen svět jako celek díky světu lidskému, a pokud ublížíme my, lidé, sobě navzájem globálně, ublíží to i světu jako celku. Tak velkou razanci zbraň zvaná homo sapiens sapiens má. Náš lidský svět je odvozený od podstaty přírody, kde se odehrává boj o potravu, boj o přežití, boj o moc. Co třeba takový mořský đas (Lophius piscatorius), který je velmi dravou rybou (i když je chycena v síti, požírá vše kolem), neposloužil by tento tvor jako dobře ilustrativní vzor pro některé z těch, kteří

„Převzmou vládu lidí kyborgové nebo snad nějaká vyšší inteligence vypěstovaná manipulacemi s lidským genomem?“
(Foto © Pixabay.com.)

ohrožují svět svou žravostí? Anebo dronte mauricijský zvaný blboun nejapný (důvěřivý, bezbranný, neboť neznal predátory) – bylo by urážlivé přirovnat některé lidské jedince k němu? Samozřejmě vůbec ne proto, abychom někoho uráželi nebo zesměšňovali; jen abychom si ukázali tu nesmírně rozdílnou dynamiku, která vládne lidskému světu, a tím i světu jako celku, protože o vlivu člověka, který mění svět, pochybovat zkrátka nelze.

S trochou ironické nadsázky řečeno, v našem lidském světě probíhá boj mezi řasy mořskými a blbouny nejapnými, a samozřejmě bezpočtem dalších tvorů, jejichž názvy a charakteristiky bychom mohli použít jako metafory. Polaritu ale zkrátka vytvářejí predátoři a alfa samci v tisících variantách provedení, a ti, kdo nejsou predátoři a alfa samci v tisících variantách provedení. A to vše, při vědomí křehkosti a zranitelnosti lidského života a Země, snadno, a myslím že i oprávněně, může v pozorovateli budit pocit ohrožení.

Takže co s tím? Kdo zachrání náš svět a vyvede jej z postmoderních bažin? Říká se, že kdo má strach, soustředí se myšlenkami na strach samotný. Pokud se nechceme nechat strachem udolat, cesta není snažit se nebát se, protože strach je přirozenou reakcí; je jen nutné převést svou soustředěnost. Místo na strach samotný je dobré soustředit se na řešení okolností, které v nás strach vzbuzují. Jinými slovy, když se bojíme, nesmíme myslet na strach, ale na řešení situace.

Takovým řešením může a myslím, že by měla být, spiritualita. Ostatně to je nám, jako lidem věnujícím se duchovním otázkám života, myšlenka jistě důvěrně blízká, to je naše cesta! Jak nám může spiritualita pomoci v tak závažné věci, jako je tážán se po tom, kdo nás jako lidstvo vyvede z postmoderních bažin? Upřesním pro ty, kdo by o spiritualitě měli ne dost vysoké mínění – spiritualita (starším slovem náboženství) není berličkou, opiem lidstva ani chimérou blouznivců, ale profi poutnickým vybavením moudrého člověka! Vede nás jednoznačně k postoji – poodstoupit, ale neutíkat; pozorovat, vnímat, ale nepodléhat manipulující emoci; být činný pro

dobrou věc, ale nejednat zbrkle. Spiritualita je hledaná a žitá moudrost. A také lék na sebestřednost.

Jak co přesně bude s naším světem, tedy se Zemí i s naší lidskou civilizací, to samozřejmě nelze říct, aniž bychom zabíhali do věštění z křišťálové koule nebo kávové sedliny. Je však jasné, že globalizace bude pokračovat dál, takže kulturní rozdílnosti se budou stále zmenšovat. Vývoj technologií bude rovněž pokračovat, stejně jako klimatické změny ponesou další následky, světový řád bude upevňován a zároveň bude vůči němu vzrůstat rezistence. Každá z těchto oblastí, včetně nepočetně mnoha dalších, tvoří vlastní trajektorie, které se budou potkávat a střetávat a vzájemně ovlivňovat. Jak která krize nebo který objev ovlivní trajektorie vývoje jednotlivých oblastí a jejich ovlivňování vzájemné?

Takže kdo nás vyvede z postmoderních bažin? Získá skutečnou vůdčí sílu nějaká mezinárodní organizace? Anebo jeden vůdce či grémium vůdců? Převezmou vládu lidi kyborgové nebo snad nějaká vyšší inteligence vypěstovaná manipulacemi s lidským genomem? Nic z toho pochopitelně nikdo odhadnout nemůže a dát konkrétní odpověď by mohl jen snílek, pisatel sci-fi nebo blouznivec.

Zatím se příliš jasné vedení světa, moudré ani jiné, nerýsuje, když i tak relativně banální věc, jako je situace s koronavirem, lidi rozděluje a staví proti sobě, o jiných hrozbách nemluvě. Ale mám v sobě nezdolnou naději – doufám, že se „něco“ stane, ať už to bude „jen tak samo sebou“ nebo „někdo“ „něco“ udělá, abychom v postmoderních bažinách neuvízli. Obávám se však, že každé moudré vedení se bude muset popasovat s výzvou sebestředného individualismu, který svým způsobem celou tu postmoderní bažinu vytváří. A to tak, aby lidstvo pochopilo a prožilo potřebu být a jednat jako „my“, a ne jen jako souhrn individuálních „já“.

Přeji z hloubi duše světu, tedy jak Zemi zvané Gaia, tak i tomu našemu světu lidskému, ještě dlouhá statisíciletí existence. A proto nemohu jinak než poukázat znovu na to, co již bylo zmíněno a co je v silách

"Přeji z hloubi duše světu, tedy jak Zemi zvané Gaia, tak i tomu našemu světu lidskému, ještě dlouhá statisíciletí existence."

(Foto © Pixabay.com.)

každého z nás: pěstovat spiritualitu. Je třeba nebýt dronem a dát hlas těm, o kom dokážeme být přesvědčeni, že jednají z pozice skromnosti, moudrosti a udržitelného života, a ne manipulátorům, ďasům s lidskou tváří.

Znamená to pracovat na sobě, dbát na svůj vztah k druhým a dávat kotvu svému životu v tom, co nás přesahuje.

To je recept, jak v postmoderních bažinách neuvíznout přinejmenším na osobní úrovni.

Křesťanský monoteismus a zrození Nejsvětější Trojice

Luděk Pivoňka

Unitářství se považuje za monoteistické náboženství, které se v šestnáctém století zrodilo z křesťanské tradice. Křesťanská tradice je jeho důležitým základem. Křesťanské náboženství však někdy čelí námitkám, zdali je opravdu monoteistickým náboženstvím. Někteří jeho kritikové jsou přesvědčeni, že je spíše náboženstvím triteistickým neboli trojbožským. Říkají, že křesťané ve skutečnosti věří nikoliv v jednoho Boha, ale ve tři bohy, a to v Otce, Syna a Ducha svatého. Křesťané jim však důrazně oponují, že stále vyznávají víru v jediného Boha. Mají tedy pravdu křesťanští kritikové, nebo hlavní křesťanské církve? Unitáři, kteří patří ke kritikům křesťanské Trojice, již od 16. století věřili, že Bůh je jen jeden a že je nerozdělený v božskou Trojici. Snažili se tak uchovat ryzí monoteismus. Kde se tedy zrodila nauka o Nejsvětější Trojici?

Co tvrdí současné dogma o Trojici?
Že existuje jeden Bůh ve třech osobách.
(Foto © Pixabay.com.)

Ta se zrodila až v okamžiku, kdy se křesťany začali stávat také pohané. Ti totiž začali již brzy věřit, že Ježíš je Bůh a Spasitel. A to bylo v té době pro židokřesťany těžko představitelné rouhání. Naopak pro pohanokřesťany bylo těžko pochopitelné vyznání, že Ježíš je židovskými proroky zaslíbený Mesiáš. Oni žádného Mesiáše neznali a ani ho neočekávali. Věřit v Ježíšovo božství bylo tedy pro ně nezbytnou nutností. Navíc Ježíšovy léčitelské činy byly pro ně skvělým důkazem jeho nadpřirozené

moci. A tak se začala pomalu a jistě rodit v nově vznikajícím křesťanství nauka o božské Trojici. Co tedy tvrdí současné dogma o Trojici? To říká, že existuje jeden Bůh ve třech osobách. Tyto osoby mají jednu podstatu, a to božskou. Jaké jsou tedy teologické argumenty pro toto dogma?

Nejčastěji se užívá citát z Matoušova evangelia (Mt 28:19–20): „Jděte tedy a číňte učedníky ze všech národů, křtíte je ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého a učte je zachovávat všechno,

Pravoslavná ikona Nejsvětější Trojice podle vzoru Andreje Rubleva.

(Foto © Pixabay.com.)

co jsem vám přikázal.“ Proti tomuto důkazu se někdy uvádí námitka, že toto Ježíš říci nemohl, neboť sám evangelium zvěstoval jen Židům, a nikoliv pohanům. Pak by tento citát byl jen pozdější křesťanskou vsuvkou do Matoušova evangelia, když se evangelium začalo po Ježíšově smrti hlásat i pohanským národům. Další důkaz pochází z Janova evangelia. V něm se nachází citát (J 10:30): „Já a Otec jsme jedno.“ V Janově evangeliu se skutečně mluví o Ježíši jako o jednorozeném Božím Synu a jsou tam i další tvrzení, která podporují jeho božství. V tomto případě se zase namítá, že tyto formule vložil do Ježíšových úst až teprve apoštol Jan, který později na konci prvního století pravděpodobně opustil judaismus a začal vyznávat Ježíšovo božství. Podle mého názoru ale není možné Ježíšovo božství dokazovat pouhými citáty z nějaké knihy, i kdyby byla sebesvatější. Všechny knihy se mohou mýlit, stejně jako se mýlí i lidé, kteří je psali. Rozumím i křesťanům, kteří pevně věří, že bible je Bohem inspirovaná kniha, a proto jim biblické citáty stačí. Nám unitářům to však stačit nemůže. Dogma o Trojici bylo tedy přesněji formulováno až ve čtvrtém

století, kdy se císař Konstantin začal při svém vládnutí opírat o jím schválenou církev. V té době bylo na prvních ekumenických sněmech ustanoveno křesťanské vyznání víry, které dostalo název nicejsko-konstantinopolské, a to platí dodnes. Na pozdějších sněmech už byly jen odsuzovány některé teologické myšlenky, které byly později označeny za bludné nebo kacířské. Vzhledem k tomu, že katolická církev získala oporu ve světské moci, byly odchylné názory přísně trestány. Vrcholem tohoto počínání bylo založení inkvizičních soudů, které kacíře pečlivě vyhledávaly a pak předávaly světské moci k potrestání. Je podivuhodné, jak neblaze může skončit pro náboženství propojení duchovní a světské moci.

Ježíšovy léčitelské činy byly skvělým důkazem jeho nadpřirozené moci. (Foto © Pixabay.com.)

Pojďme se nyní podívat na některá bludná učení, jak si je dodnes ze svého pohledu připomíná katolická církev. Koncem prvního století začali někteří židovští kacíři tvrdit, že v Bohu je jen jedna osoba a že Kristus byl jen pouhý člověk, i když nadpřirozeným způsobem zrozený z panny a Ducha svatého. Další kacíři zase

hlásali, že Bůh Otec, kterého si představovali jako jedinou osobu, se stal člověkem a pak později skutečně trpěl na kříži. Ve čtvrtém století zase jiný kacíř jménem Arius vyznával, že Kristus byl stvořen Bohem z ničeho a nebyl stejné podstaty jako Bůh, a tudíž mu nemohl být roven. Někteří další kacíři zase hlásali, že Kristus je jen podobné podstaty s Bohem. Později se někteří bludaři svými názory přiblížili až k triteismu, když říkali, že tři božské osoby jsou jen tři individua božství, podobně jako jsou tři lidé tři individua lidského druhu. V období reformace se zase objevili sociniáni (polští unitáři), kteří Krista považovali jen za pouhého člověka a Ducha svatého za neosobní sílu. V tomto malém přehledu jsem se pokusil jen lehce nastínit některá falešná křesťanská učení, jak je postupně odsoudila katolická církev. Ta se scházela na svých sněmech a tam definovala svoje dogmata neboli články víry. Vycházela přitom z Písma svatého a textů církevních otců. Tyto zdroje byly pro ni zárukou pravdy. Nebyl to tedy zdravý rozum ani náboženská zkušenost, ale lidské autority, které považovala za zcela spolehlivé. Dnes bychom takové autority bez dalšího prověřování uznávat nemohli, pokud bychom nechtěli naše myšlení vrátit znovu do středověku. Pokud bychom chtěli v teologii používat logické myšlení, byli bychom asi v jiné situaci. I katolická církev dnes přiznává, že nauka o Trojici je rozumem nepochopitelná. Podle ní je rozumem možné Boha poznat jen

jako první příčinu všech věcí, ale trojjednost Boží nikoliv. Trojice je proto nad rozumem. A tímto by mohlo skončit veškeré naše lidské mudrování o Nejsvětější Trojici. Přesto to nebude z mé strany poslední tečka o tomto tématu. Ještě bych chtěl ve svém dalším článku vyjádřit své osobní přesvědčení o tom, proč nevěřím v onu božskou Trojici.

Na prvních ekumenických sněmech bylo ustanoveno křesťanské vyznání víry, které dostalo název nicejsko-konstantinopolské. (Foto © Pixabay.com.)

Proč nevěřím v křesťanskou Trojici?

Luděk Pivoňka

Na konci svého prvního článku jsem slíbil, že prozradím všechny své důvody, proč nevěřím v Nejsvětější Trojici.

Zbožní Židé věřili v jediného Boha, který nesměl být nijak zobrazován, a v Mojžíše jako svého největšího proroka.

(Foto © Pixabay.com.)

První a hlavní důvod spočívá v mém přesvědčení, že Ježíš sám v Trojici nevěřil, neboť se za Boha nepovažoval. Byl to především charismatický židovský rabi, který podivuhodným způsobem léčil a uzdravoval nemocné. Tato činnost mu přinesla velkou popularitu mezi obyčejnými lidmi. Vzdělání Židé jej naopak považovali za hlasatele falešných myšlenek o Božím království a také za vědomého porušovatele posvátných židovských tradic. Pokud by se Ježíš mezi Židy veřejně prohlásil za Boha, byl by pravděpodobně velmi rychle odsouzen a ukamenován za neslychané rouhání. Zbožní Židé totiž věřili v jen jediného Boha, který nesměl být nijak zobrazován, a také v Mojžíše jako svého největšího proroka. Vše ostatní bylo pro židovské náboženství nepřijatelné.

Jako druhý důvod bych uvedl společnou víru dvanácti apoštolů, kteří v prvním století po Kristu tvořili nejstarší křesťanskou obec v Jeruzalémě. Tu vedl Ježíšův nevlastní bratr Jakub a tvořili ji pouze židokřesťané. Ani oni si nemysleli, že Ježíš je Bůh. Pro ně byl židovským Mesiášem, který jim měl přinést ráj na zemi. Věřili, že se to stane ještě za jejich života. To se bohužel nenaplnilo. Přesto židokřesťanská tradice přetrvávala nejméně do čtvrtého století, než se moci ujal císař Konstantin a založil novou církev, která jej ochotně podporovala. Aby tato církev mohla získat nová privilegia, musela přitom udělat mnoho kompromisů, aby se již nevrátilo pronásledování z dob předchozích císařů.

Jako třetí důvod bych zmínil problém pojmu osoba ve vztahu k Bohu Otci. Křesťané

věří, že Bůh Otec je osoba a je Stvořitelem světa. Co to znamená? Je Stvořitel podobný člověku? Má podobu muže nebo ženy? Pokud tomu tak není, proč bychom měli říkat o Stvořiteli, že je to osoba? Z tohoto příkladu je patrné, že představovat si Boha Otce jako osobu není příliš moudré. Chceme-li být upřímní, musíme poctivě přiznat, že ve skutečnosti nevíme, jak Stvořitel přesně vypadá, a proto nemůžeme říci, jestli je osoba nebo ne.

Jako čtvrtý důvod bych připomenul křesťanskou víru, že Bůh se vtělil do člověka Ježíše z Nazaretu. Jsou některá náboženství, která věří, že bohové se vtělují do lidí, například hinduismus. Jiná v to nevěří. Podle mého názoru Bůh ani bohové do lidských těl nevstupují. Proto ani Ježíš nemohl být vtěleným Bohem.

Jako pátý důvod bych naznačil, že Duch svatý nemůže být samostatná osoba. Jsem přesvědčen, že Duch svatý je pouze jiné pojmenování pro Boha samotného. Bůh a Duch svatý jsou jen jiná jména pro jednoho a téhož Boha.

Jako šestý důvod bych uvedl, že Bůh nemůže být trojjediný. Může být buď Trojice nebo trojitý Bůh, ale trojjediný být nemůže, neboť toto vyznání je logický nesmysl. Buď jsou tři, nebo jeden. I v případě Trojice platí, že $1 = 1$ a $3 = 3$. Odvolávat se na tajemství víry není v tomto případě příliš poctivé. Tímto iracionálním způsobem bychom tak mohli odůvodnit cokoliv na světě.

Co říci na závěr mého přemýšlení o tématu Nejsvětější Trojice? My unitáři se hlásíme ke svobodnému náboženství, a proto musíme mít vždy možnost vše otevřeně zkoumat. I když je v naší tradici mnohaletá víra, že Bůh je jeden, a nikoliv Trojice, je důležité toto vyznání také spolehlivě prokázat. V případě Boha je to však mnohem obtížnější. Bůh není někdo nebo něco, na co bychom si mohli snadno sáhnout. Pokud se budeme rozhlížet jen po našem hmotném vesmíru, tak Boha pravděpodobně neobjevíme. Kdybychom se však pokusili překročit hranice našeho smyslového vnímání, možná bychom objevili další svět, kde platí jiné zákony než ty naše. A tam bychom možná odkryli Ono tajemství všech tajemství.

Bůh a Duch svatý jsou jen jiná jména pro jednoho a téhož Boha. (Foto © Pixabay.com.)

Islámský monoteismus

Kristián Dembický

Subhanallah: „Bůh je Dokonalý!“
(Foto © Pixabay.com.)

Monoteismus je v samém srdci islámu, je jeho prvním a nejdůležitějším komponentem, jeho esencí. Muslimem se člověk stává poté, co uvěří v tato slova: „Ašhadu al-lá iláha illa Lláh wa ašhadu anna Muhammadan Rasúlu Lláh,“ což znamená: „Dověřuji, že neexistuje žádného božstva, kromě Boha Jediného a dověřuji, že Muhammad je Poslem Božím.“ Co skutečně znamenají tato slova? Jejich výkladem se v tradici klasického sunnitského islámu zabývá celá velká klasická islámská věda, zvaná „ilm al-kalám“ či „ilm al-Tawhíd“, česky „islámská teologie“. První část tohoto souvětí znamená, že Alláh, klidně můžeme říkat Bůh, neboť slovo Bůh, etymologicky vzato, je slovem, které skoro určitě má skutečně monoteistický základ a ve svém původním významu poukazuje na jediného Boha, nikoli na nějaký panteon, „trojici“ či jiné teologické koncepty, které odporují čistému a úplnému monoteismu, je jediný ve své podstatě, atributech a tvoření. Bůh má tedy pouze jednu dokonalou podstatu, všechny atributy dokonalosti a je jediným Stvořitelem. Prorok Muhammad, nechť na něm spočine Boží mír a požehnání, nám řekl, že nemáme rozjímát nad Boží podstatou a my tak tedy nečiníme. Rozjímáme však nad Božími atributy a nad Jeho stvořením. Jaké jsou podle islámu Boží atributy? Jaký je Bůh? Naši učenci používají různé terminologie a různé jazyky a různé cesty

k vyjádření těchto věčných významů. Pokusím se vám nyní něco z toho předat naším nádherným a hlubokým jazykem oslnivé přesnosti a to, že tak mohu činit, je pro mne velkou poctou a naplňováním důvodu mé existence, neboť smyslem života podle koránu je uctívat Boha a prvním a největším uctíváním Boha je Boha poznat a nejdokonalejší a nejlepší realita, o které je možno hovořit či psát, je Bůh. Zároveň je však tento úkol také tím nejnebezpečnějším, neboť sebemenší chyba se může stát fatální pro celé národy po celé věky, a to nejenom na tomto, ale i na onom světě, a to navěky. Bůh má podle našich teologů třináct atributů. Jiní učenci říkají, že jich má ve skutečnosti neko-

Poštovní známka s Ka'abou, jejímž směrem se muslimové modlí. (Foto © Pixabay.com.)

nečno, a jiní říkají, že jich má opravdu pouze třináct a že všechny ostatní, které mezi těmito třinácti zmíněné nenacházíme, ale nacházíme je zmíněné ve Zjevení, jsou ve skutečnosti jinými jmény či manifestacemi těch třinácti.

Například „láska“ podle některých teologů není mezi třinácti atributy a je pouze jednou z manifestací Boží moci, zatímco podle jiných je bezesporu samostatným atributem Božím, což víme jak ze Zjevení, tak ze zkušeností islámských duchovních cest. Pokud řekneme o Bohu arabsky, že je al-'Alím (Vědoucí) či 'Allámu-l-Ghujúb (Ten, který zná nepoznané), tak ve vztahu ke třinácti atributům se jedná o jména odvozená od atributu Vědění a nejedná se o nějaké samostatné atributy. Prvním ze třinácti atributů je Existence. Druhým je Věčnost bez počátku. Třetím je Věčnost bez konce. Čtvrtým je Absolutní soběstačnost. Pátým je Absolutní nepodobnost všemu stvořenému. Šestým je Absolutní jedinnost. Sedmým je Život. Osmým je Vědění. Devátým je Vůle. Desátým je Moc. Jedenáctým je Řeč. Dvanáctým je Sluch. Třináctým je Zrak. Pro všechny tyto atributy platí, že jsou naprosto dokonalé, věčné a naprosto odlišné od atributů věcí stvořených. Existence všech těchto atributů je logicky prokazatelná a tyto logické důkazy Boží existence a ostatních Božích atributů jsou k nalezení v našich knihách a s pomocí Boží budou brzy dostupné i pro českého čtenáře. Mnozí naši učenci napříč historií

byli a stále jsou mistry klasické (islámské – původně peripatetické) logiky, která je jednou z klasických islámských věd (spolu s islámskou teologií, právem, právní vědou, súfismem, vědami o koránu – jeho recitacích, zápisu, výkladech – vědami o hadísech, vědami arabského jazyka – syntaxí, morfologií, rétorikou, metrikou atd.), které nám slouží jako aparát k zodpovědnému a hlubokému porozumění a interakci se Zjevením a světem kolem nás. Toto také odlišuje klasický sunnitský islám od absurdních a tragikomických dezinterpretací sunnitského islámu typu wahhábismu či salafismu, kde hluboké studium a praxe těchto věd jsou mnohdy nahrazeny mylným a zcela absurdním literalismem, ideologičností, zaslepeností atd. Zpět k našemu hovoru o Bohu. Oněch třináct atributů a důkazy jejich existence jsou základním věděním, které studuje každý student klasické islámské teologie a které tradičně znaly v muslimských zemích i malé děti. To se však mnohdy mnohde bohužel změnilo kvůli kolonialismu, westernizaci, sekularizaci apod. Běžný muslim Boha zná také zejména skrze Boží jména, kterých je kromě oněch slavných devadesáti devíti či sta ve skutečnosti v našich textech celkem něco přes dvě stě. Tato Boží jména jsou ve skutečnosti odvozená od atributů (Milosrdný je ten, kdo má atribut Milosrdenství, a naopak.) a skrze jejich znalost, pochopení, opakování a skrze rozjímání a volání Boha skrze ně se

**Mešita al-Aqsá
v Jeruzalémě,
po hlavní mešitě
v Mekce a Prorokově
mešitě v Medině
třetí nejposvátnější
místo islámu.**

(Foto © Pixabay.
com.)

muslim přibližuje k Bohu a poznává Jej ne pouze teoreticky, ale i spirituálně.

V tomto bodě je klíčové pochopit naše chápání Božího stvoření. Vše, co není Bůh, je Boží stvoření. Absolutně vše ve vesmíru, celý vesmír je stvořen a tvořen Bohem. Naše existence je absolutně závislá na Boží moci. Existujeme skrze Boží moc. Bůh tvoří nás a vše, co děláme. Jak to jde dohromady se svobodnou vůlí? Z hlediska klasické sunnitské teologie velmi jasně. Bůh ve svém absolutním vědění ví, že chceme to, co chceme, a proto to tak předurčil svou vůlí a tvoří svou mocí. Nicméně naši učenci také říkají, že detailní fungování osudu je Božím tajemstvím v Jeho stvoření. Takže, podle nás, máme svobodnou vůli a zároveň je vše předurčeno a tvořeno Bohem. Samozřejmě je však také obrovské množství věcí, nad kterými nemáme jakoukoliv moc. Je jich v našich životech „obrovsky“ moc, ač to moderní, materialistický člověk nerad slyší a mnohdy i může mít problém to pochopit. Nevybíráme si, kde se komu kdy jak narodíme. Nevybíráme si, jak dlouho budeme my a naši rodinní příslušníci naživu. Nevybíráme si, jak budeme vypadat. Ani si nevybíráme, jak nám bude fungovat naše tělo atd. Že se dá stav těla a mysli ovlivnit? Ano, do jisté, ale velmi malé a omezené míry. Jak moc nás změni dobrý životní styl, speciální kosmetika či plastická chirurgie? Stane se z nás naše ideální já? Stane se z nás případně ideální kopie toho, co považujete za vzor krásy? Moderní člověk, zejména západní a westernizovaný člověk, má problém se smířit s osudem. Smířit se s realitou. V islámu je právě smíření se s osudem, jeho přijetí a dokonalá spokojenost s ním, podle některých mistrů tím nejvyšším z dosažitelných

Bismillahi-r-
Rahmani-r-Rahim:
„Ve jménu Boha
Milosrdného,
Slitovného.“
(Foto © Pixabay.
com.)

duchovních stupňů a duchovní cesta islámu člověka skutečně ke stavům vyrovnanosti a spokojenosti se vším vede.

Neboť co je to osud? Co je to ta „příroda“? Co je to ten „vesmír“? Jsou to reality Božího vědění, vůle a moci. Slova jako „příroda“ či „vesmír“, tak jak jsou mnohdy v současnosti konceptualizována, jsou pouze substitucí slova Bůh. Co je to „příroda“? Co to znamená, když slyšíme, že „evoluce to zařídila tak a tak...“? Příroda či evoluce jsou nějaké bytosti? Mají vědění, intelekt, vůli a moc, že dělají různá rozhodnutí a různé konají? Realita „přírody“ je podle nás taková, že je součástí Božího stvoření a paradigmata a zákony v ní jsou pak důkazem a znamením Jeho existence, neboť jak by z ničeho vzešlo něco? Jak by z chaosu vzešel sám od sebe řád? Jak by z chaosu vzešla nikoli nahodilá, ale paradigmaticky se opakující krása, kterou evidentně nevnímá jako krásu pouze člověk, ale třeba i zvířata? Někdo by nyní mohl poukázat na protiklady. Zlo, chaos, ošklivost. Jeden z našich velkých mistrů řekl, když byl dotázán na to, kde našel Boha, že Boha našel v protikladech. Bůh je dokonalý, naprosto transcendentní, naprosto nepodobný stvořenému. Proč tvoří zlo? Mnoho věcí v „přírodě“ se jeví na první pohled jako zlo, avšak ve skutečnosti je to dobro, je za nimi moudrost. Proč šelmy pojidají nevinná a bezbranná slabší zvířata? Neboť jinak by se ta slabší zvířata přemnožila, zničila okolní vegetaci a vodní zdroje a nakonec by ekosystém zkolaboval. Kdo nevidí ve světě řád a moudrost, tak je slepý. Mnoho lidí však chce být slepých. Nechce se měnit. Nechce nepohodlnost. Když Bůh zničí město tsunami, co to znamená? Z hlediska islámské metafyziky mohou být důvody různé a pro lidi znalé Boha jsou dveře k hledání Jeho moudrosti otevřené. Naše metafyzika však nevychází primárně z nějakých našich pocitů či myšlenek či spirituálních zážitků atd. Ne. Vychází primárně ze Zjevení a jeho vysvětlení z úst a per našich učenců, kteří jsou podle slov proroka Muhammada dědici proroků a jejichž inkoust je svatější než krev mučedníků.

Co nám říká Zjevení a učenci? Že kdo zemře při přírodní katastrofě, včetně povodní, požárů, pandemií, zemětřesení atd., je mučed-

Subha – islámské modlitební korálky.

(Foto © Pixabay.com.)

níkem. Imám al-Sujútí, veliký učenec, světec a polyhistor, napsal celé pojednání o příčinách mučednictví nazvané *Abwábu-s-Sa'áda fí Asbá-bi-š-Šaháda*, což bychom mohli přeložit jako *Brány štěstí, aneb o příčinách mučednictví*. Stát se mučedníkem je jedním z nejvyšších duchovních stupňů, kterých lze dosáhnout. Rovná se nulovému trestu a obrovské odměně na onom světě, ve věčném životě. Učenci nám také říkají že nemuslimové, kteří nikdy neslyšeli o islámu či o něm slyšeli pouze ve zcela zdeformované a nepřijatelné formě, půjdou na onom světě také do nebe. Kolik dobra můžeme v různých neštěstích v rámci islámu nalézt? Oceány. Když hovořil veliký světec a učenec Ibn 'Arabí o koránu, řekl, že „přišel k bezbřehému oceánu a nekonečným břehům“. Pokud je člověk trpělivý a smířený s osudem, nespílá Bohu a nestěžuje si, pak jsou potenciálně všechny jeho nemoci, bolesti, strasti a utrpení velkými požehnáními pro tento i pro onen svět. Mnoho věcí, které jsou na první pohled „zlé“, jsou ve skutečnosti dobré, a mezi námi a pochopením pravé podstaty věcí je závoj, jenž tvoří naše vlastní nedokonalosti, kterých se však můžeme skrze studium a praxi islámu zbavit. Jediný, kdo určuje, co je dobré a co je zlé, je podle nás Bůh. Bůh přikazuje dobro a vede lidi k dobru a ke kráse. Bůh nám dal skrze své proroky a posly Zjevení, kde nám řekl, co je dobré a co špatné. A ještě navíc k tomu nám Bůh dal rozum. Přítomnost zla v Božím stvoření, podle naší teologie, rozhodně neznamená, že by byl Bůh zlý. Zlo je nedokonalost a Bůh je prost všech nedokonalostí. Když Goya maluje nějaké děsivé výjevy inkvizičních procesí či mučení a vraždy, znamená to, že on sám je mučitelem či vrahem?

Samozřejmě že ne. Otázka přítomnosti zla ve světě a její reflexe v klasickém sunnitském islámu nás přivádí k otázce chápání Boží vůle.

Esence islámu spočívá v poznávání Boží vůle a moci a „odevzdávání se“ do nich. Boží vůle je dvojího typu. Prvním typem je „al-Iráda al-Kawníja“, tedy Boží vůle ve smyslu toho, co Bůh předurčil, že se stane. Zde je třeba zmínit dva velmi důležité aspekty klasického sunnitského monoteismu. Oba spolu úzce souvisí a z určitého úhlu pohledu jsou dohromady jediným principem. Tím prvním je naše chápání „přírodních zákonů“, které jsou podle nás „Božími zvyklostmi“. Božími zvyklostmi myslíme to, že takto Bůh dává věcem být v naprosté většině případů, ale nejedná se o nutnost. Například gravitace. Gravitace je realitou vesmíru, jejíž existence však není logicky nutná, a jedná se tedy pouze o určité paradigma manifestace Boží moci, které jsme měli tu čest vypořádat a popsat. Definice zázraku v klasické sunnitské teologii pak je „výjimka z běžného řádu věcí“. Například pokud někdo skočí z vysoké budovy, v naprosté většině případů, nebo možná v tomto případě vždy, spadne na zem a zemře. Nicméně pokud někdo skočí, hladce dopadne a nic se mu nestane, nebo pokud vůbec nedopadne, ale začne se vznášet ve vzduchu a létat, jedná se o zázrak. (Zázraky naši mistři dělí do několika kategorií podle toho, komu se proč dějí. Ne každý zázrak je pro toho, kdo jej

„Muhammad. Necht' na něm spočine Boží mír a požehnání.“ (Foto © Pixabay.com.)

vykonat, automaticky něčím dobrým – některé typy zázraků jsou naopak znamením toho, jak vzdálení jsou někteří lidé od Pravdy.) Tuto věc mohou mít problém pochopit materialisté, kteří nestudovali či sami nechápou klasickou aristotelovskou logiku. Ti však mohou mít problém pochopit i to, že by klidně teoreticky mohli existovat létající velbloudi či velryby. Zde však již vstupujeme do, pro mnohé vzdálených či zapomenutých, končin epistemologických, kamžto se však nyní na dlouho a daleko vydávat nechceme. Oním druhým důležitým aspektem klasického sunnitského monoteismu je naše chápání kauzality. Jak již bylo řečeno, vše, co není Bůh, je Božím stvořením. Bůh tvoří ve svém stvoření absolutně vše, přímo, svou mocí. Vezměme si například antibiotika. Podle nás, když si nemocný člověk vezme antibiotikum, není to antibiotikum samo o sobě, které onoho člověka vyléčí, a není to dokonce ani tak, že by Bůh toho člověka uzdravil „skrze“ ono antibiotikum. Realita je taková, že Bůh nepotřebuje nic k ničemu a Jeho potřebuje všechno ke všemu, a tedy Bůh tvoří jak toho člověka, tak ten lék, tak i všechno, co se děje v těle onoho člověka před, během a po přijetí onoho léku. To vše Bůh tvoří přímo, bez jakýchkoliv prostředníků, jakýchkoliv prostředků. Bůh vytváří „uzdravení“ zcela nezávisle na onom antibiotiku. Je pouze Boží zvyklostí, že když si člověk vezme antibiotikum, Bůh následně vytvoří uzdravení. Je Boží zvyklostí, že když dá člověk ruku do ohně, spálí se. Oheň sám o sobě nepálí a Bůh nepotřebuje oheň k tomu, aby něco spálil. Bůh může stvořit spáleniny bez ohně apod. Když dám ruku do ohně, je Boží zvyklostí, že ve stejnou chvíli Bůh stvoří také spálení a vše, co k němu patří. Nejedná se však o nutnost a samotný oheň nemá schopnost pálit jako intrinziční vlastnost. Je Boží zvyklostí, že člověk, který skočí z vysoké budovy, spadne na zem a zemře. Gravitace a všechny ostatní „přírodní zákony“ jsou Božími zvyklostmi, a ne nutnými zákony, u kterých nemůže dojít k výjimce. Dalo by se to také přirovnat k něčím stopám ve sněhu. V naprosté většině případů budou ty stopy pořád zhruba stejné. Ale nemusí být. Člověk může začít dělat místo kroků dlouhé skoky, může začít dupat, může po každém kroku svoje stopy nějak modifikovat

atd. V našich textech máme slavný příběh o tom, že když se pokusili upálit Abraháma, oheň jej nespálil. To, že prostředky, či prostředníci, které ve světě vidíme a které empiricky poznáváme, fungují, je podle nás pouze tím, že tak Bůh dává věcem v naprosté většině případů být, tak je tvoří v drtivé většině případů. Nejedná se o nutné zákony, ale o Boží zvyklosti. Oheň sám o sobě nepálí a Bůh při něm nemusí vždy stvořit také pálení. Voda sama o sobě nehasí naši žízeň a Bůh u ní nemusí vždy vytvořit zasyčení. Mezi poznáním pravé podstaty věcí, mezi poznáním skutečné metafyziky a mnoha lidmi jsou mnohé závoje. Tomuto závoji iluzí naši mistři, sufíjové, říkají „hidžáb“.

Nyní by morálně založeného jedince mohly začít napadat, nebo už i pár chvil napadají, různé otázky. Pakliže neexistuje kauzalita, tak jak je materialisticky a ateisticky či monoteisticky nedokonale různě chápána, může tedy člověk skákat z vysokých budov, nejíst, nepít, probodávat se ostrými předměty, skákat do ohně? Pakliže je vše předurčeno a vše pochází od Boha, tak si může člověk dělat co chce? Zde se tedy nutně dostáváme k onomu druhému typu Boží vůle, kterým je „al-lráda aš-Šar’íja“, tedy Boží vůle ve smyslu toho, co po nás a jiných bytostech Bůh chce, ve smyslu Zákona, kterým se máme řídit. Bůh nás neponechal ve světě samotné, ztracené, „vržené“. Dal nám skrze své posly a proroky Zjevení, kterýchžto se dostalo, podle koránu, všem národům, a patrně právě proto nacházíme po celém světě podobné náboženské koncepty jako Stvořitel, různé neviditelné bytosti, manželství atd. Tato skutečnost je podle mne také jedním z důkazů existence Boží a existence Jeho poslů a Zjevení. Co má tedy člověk dělat? Má uctívat Boha. Jak? Mimo jiné tak, že bude dělat to, co mu bylo řečeno, že dělat má, jako třeba chodit k lékaři a brát léky na nemoci, a také tak, že se bude vyhýbat tomu, co mu bylo řečeno, že dělat nemá, jako třeba se sebepoškozovat. Vše, co nám náš Zákon říká, má za sebou moudrost a v řízení se Zákonem nacházíme velké benefity fyzické i metafyzické.

Někteří lidé v naší zemi tvrdí, že šaría je zastaralá či neflexibilní. Při Bohu, tito lidé neříkají pravdu. Šaría, Zákon, který je obsažen v koránu a sunně (učení proroka Muhammada, nechť na

**Vchod do mešity
v Brně.**

(Foto převzato
z commons.
wikimedia.com.)

něm spočine Boží mír a požehnání, obsažené v mnoha knihách, tzv. sbírkách hadísů), nám říká, abychom hledali objektivní realitu věcí, pravdu, abychom bezdůvodně nepokáceli jediný strom, abychom šetřili vodou, i kdybychom stáli v řece, abychom neznečišťovali vodní zdroje, abychom bezdůvodně nezabili ani mravence, abychom nepili alkohol a nebrali drogy, abychom byli pravdomluvní, abychom neubližovali bezdůvodně lidem či zvířatům, abychom byli obrovsky laskaví a štědrí k našim rodinám, abychom očišťovali svá srdce od nemocí typu lakoty, závisti, chamtivosti či arogance, aby nebylo rasismu, abychom nekradli, abychom byli dobrými a laskavými sousedy, abychom dělali co nejlépe svou práci, abychom maximálně respektovali soukromí druhých lidí, abychom nepomlouvali, abychom plnili své sliby a dohody, abychom rozdávali almužny chudým atd. Tohle všechno a ještě mnohem více je šaría. „Šarí’a“ znamená arabsky „cesta k prameni“, čímž je původně myšlen nějaký vodní zdroj v poušti, kde je voda skutečně a velmi intenzivně otázkou života a smrti. Kdo kráčí po této cestě, dojde k onomu životodárnému prameni, a již ta cesta samotná je plná požehnání, štěstí a naděje. Zde bych rád zmínil ještě jeden příklad v otázce Boží vůle. Pokud někdo spáchá něco zlého, tak se tak děje, neboť to Bůh

předurčil (al-Iráda al-Kawníja) a poté stvořil, na základě Jeho věčného a absolutního vědění, ve kterém ví, že to je to, co onen člověk chce konat, a jelikož mu v té věci žádný jiný člověk či jiná bytost nezabránili. Zároveň však je tento skutek proti Boží vůli (al-Iráda aš-Šar’íjja), neboť Bůh nás zpravil o tom, co máme a nemáme dělat, a onen viník riskuje, že bude na onom světě, nebo už i na tomto světě, potrestán.

Někteří lidé nás muslimy také obviňují z fatalismu, ale jak již snad z těchto mých slov vyplývá, těžko bychom tomu mohli být více vzdáleni. Tedy, těžko bychom mohli být více vzdáleni fatalismu ve smyslu pasivního, místy až nihilistického fatalismu, kdy pouze sedíme a čekáme, co se stane, a svou pasivitu omlouváme vírou v předurčení. Neboť to je to, co tyto lidé slovem fatalismus v tomto kontextu většinou myslí. My jsme přesvědčeni o tom, že máme svobodnou vůli a že jsme před Bohem zodpovědní za své skutky a že nás čeká Den soudný a z praktického hlediska plně konáme v rámci tohoto přesvědčení. Z hlediska praktického konáme v životě tak, jako kdyby všechny „přírodní zákony“ skutečně byly neměnné zákony, ze kterých není výjimek. Konáme, jako kdyby očividná kauzalita byla naprosto reálná. Pijeme vodu, bereme léky apod. Blížkost Bohu pak spočívá v tom, že člověk si při tom všem

ve svém nitru a mnohdy i svým jazykem připomíná to, čemu súfijské říkají „al-Haqíqa“, tedy „realita“, či „pravá podstata věcí“. A šaría je cestou k tomuto pravému poznání. Proto je sunna plná různých každodenních invokací a suplikací, modliteb, které nás vedou k onomu pravému poznání. V jedné z modliteb za uzdravení říkáme „Alláhumma lá šifáa illá šifáuk“, tedy „Ó Bože není uzdravení, kromě uzdravení, které od Tebe pochází“. Šaría nám říká, že když jsme nemocní, máme jít k lékaři a řídit se jeho radami, ale zároveň nám dává tuto a další modlitby, které nám mimo jiné mají připomenout pravou podstatu věcí. Připomenout nám Všemohoucího, jediného Stvořitele. Zároveň však věříme v zázraky, a proto se budeme modlit atd., kdybychom na nějakou nemoc neznali lék apod. Když hovoříme o nemocech a lékařích, existuje dokonce klasická islámská věda, která se nazývá at-Tibb an-Nabawí, tedy prorocká medicína. V této vědě můžeme nalézt mnoho fascinujících a krásných věcí. Například když hovoříme o epidemiích, nacházíme v našich textech pozoruhodné informace. Prorok Muhammad, budiž na něm Boží mír a požehnání, například řekl, že pokud někde vypukne pandemie, nechť lidé, kteří se tam nacházejí, odtamtud neodcházejí, a naopak lidé, kteří tam nejsou, ať tam nevstupují. Také řekl, že pokud někdo potká člověka, který má nějakou nakažlivou nemoc, ať se od něj drží na vzdálenost dvou kopí, což by v přepočtu

na naše dnešní jednotky mohlo být tak pět metrů. Slovy Proroka, budiž na něm Boží mír a požehnání, se řídil například chalífa Umar, druhý chalífa po Prorokově smrti, když se dozvěděl, že v cílové destinaci jedné z jeho cest je pandemie. Řekl, že pojedou jinam, a někdo se jej zeptal, zda utíkají před Božím úrady. Umar odpověděl, že jdou od Božího úradku k Božímu úradku. Tyto výroky jsou jedněmi z důkazů toho, že prorok Muhammad je Prorokem a poslem Božím. Dalšími takovými důkazy jsou jeho vyplněná proroctví, kdy například předpověděl, že se na konci věků začnou lidé předhánět v budování vysokých budov, že muslimové dobývají perskou a byzantskou říši a Konstantinopol, že čas bude na konci věků zrychlený tak, že se lidem bude zdát, že z měsíce je týden a z týdne den a ze dne hodina, že všichni lidé na světě budou součástí finančního systému založeného na úrocích atd. Jak získal v sedmém století v Arábii takovéto vědění? Takový je význam druhé části našeho vyznání víry, které spolu s prvním tvoří základ islámu a společně jsou jeho vstupní branou, jakožto i vstupní branou do Nebe pro ty, ke kterým se dostane toto poselství.

Na závěr vzpomenu ještě jeden výrok Proroka, budiž na něm Boží mír a požehnání. Prorok, kéž na něm spočine Boží mír a požehnání, řekl, že pokud někdo bude sázet strom a zrovna na něj udeří Hodina, zrovna začne konec věků, má dál sázet strom.

Korán.

(Foto © Pixabay.
com.)

Letní setkání s bahá'í

Štěpán Mairovský

Poté, co jsem ve svých šestnácti letech fakticky opustil katolickou církev, jsem začal navštěvovat jiné církve a náboženská společenství, abych zjistil, zdali mi některé z nich nebude vyhovovat natolik, abych v něm našel svůj nový duchovní domov. Tímto společenstvím se pro mě nakonec stala Unitaria. Ještě předtím, než jsem ji objevil, jsem se seznámil s jinými společenstvími. Nejzajímavějším z nich bylo bezpochyby české bahá'í společenství. Je to už více než osmnáct let, co jsem s ním zažil takový „letní duchovní román“, který nakonec skončil mým odjezdem do Belgie, po kterém jsem pak zavítal přímo do Pražské obce unitářů. Na následujících řádcích se pokusím na tento dávný duchovní román zavzpomínat.

Bahá'u'lláh (1817–1892), zakladatel náboženství bahá'í.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

O bahá'í, resp. bahá'ístech jsem se dozvěděl z knížky *Víry a vyznání*,¹ kterou jsme měli doma. Dodnes si vzpomínám, jak jsem byl někdy na jaře roku 2003 nemocný, touto knížkou jsem si listoval a četl si o různých světových náboženstvích. Právě bahaismus mě zaujal nejvíce. Zčásti to bylo proto, že na rozdíl od

jiných světových náboženství jsem o něm do té doby neslyšel, ale moje prvotní fascinace byla jistě dána i tím, jak mi připadal moderní a jak velký důraz kladl na praktickou morálku. Našel jsem si na internetu kontakt na pražskou bahá'í komunitu, která se tehdy stejně jako dnes scházela v Lucemburské ulici na Žižkově, a vyrazil tam na jedno z jejích setkání. Samotný obřad na mě, myslím, až tak velký dojem neudělal, ale společenství lidí, kteří se na něm sešli, ano. Měl jsem pocit velmi vřelého přijetí. Padly sice tuším nějaké otázky na moji víru a tak, ale na rozdíl od některých jiných společenství to nebylo to zásadní, nebyla zde snaha mě od první chvíle nějak tvarovat, přesvědčovat apod., spíše snaha seznámit mě s tím a vysvětlit, proč dělají věci tak, jak je dělají. Nevzpomínám si, kolikrát jsem na jejich setkání do Lucemburské přišel, ale párkrát to bylo. Začel jsem se také do spisů zakladatele bahaizmu Bahá'u'lláha (1817–1892) a nějakých dalších knížek vycházejících z tohoto náboženství. Jedna z nich mě zaujala více než ostatní, a to *Země je jediným domovem* od britsko-amerického ekonoma Huddlestona², který se stal během života bahá'istou a snažil se svoji víru co nejvíce uplatnit ve svém povolání. Z jeho knížky a částečně i ze samotného bahaizmu a jeho příslušníků jsem měl hodně silný pocit, který bych asi nejlépe vyjádřil biblickými slovy, že se snaží vybudovat království Boží na Zemi. V bahaizmu je, na rozdíl od unitářství,

1 John Allan, John Buttlerworth a Myrtle Langley, *Víry a vyznání: Náboženství, sekty, paranormální jevy*, Bratislava: Slovart 1993. ISBN 80-7145-011-1.

2 John Huddleston, *Země je jediným domovem*, Brno: Bahá'í 1991. ISBN 80-900-150-9-3.

Světový dům spravedlnosti v izraelské Haifě, globální ústředí bahá'í.

(Foto © Pixabay.com.)

důležitá i samotná víra, tedy víra v jednoho Boha a v devět poslů Božích, mezi které patří i Mohammed a Ježíš a (zatím) je zakončuje právě Bahá'u'lláh, který zjevil poselství Boží pro naši dobu. Ovšem důraz není kladen na tuto víru, ale především na praxi, na osobní morálku a „budování lepšího světa“. Zčásti je to seznatelné i ze základních pilířů bahaizmu, mezi nimiž převažují právě ty, které pomáhají budovat lepší svět. Jsou to tyto:

- Jednota Boha;
- Jednota náboženství;
- Jednota lidstva;
- Odstranění všech forem předsudků;
- Odstranění extrémů bohatství a chudoby;
- Rovnost mužů a žen;
- Harmonie vědy a náboženství;
- Nezávislé hledání pravdy;
- Světový mír;
- Potřeba světového pomocného jazyka;
- Potřeba všeobecného povinného vzdělání.

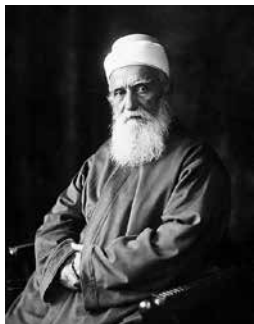
V pražském společenství jsem viděl upřímnou snahu naplňovat tyto principy v praxi. To, co mě tehdy tenkrát hodně zaujalo, byl opravdu silný důraz na odstraňování před-

sudků, se kterým úzce souvisí zákaz jakkoliv pomlouvat ostatní. Myslím, že je to jedno z nejpraktičtějších přikázání pro dnešní (a možná koneckonců jakoukoliv jinou) dobu a přiznám se, že jsem od té doby nezažil společenství, kde by se jakékoliv podobné pravidlo dodržovalo. Zároveň s tím je přímo v základech bahaizmu i odpor ke všem formám xenofobie.

Zajímavé je i praktikování jednoho z dalších pilířů bahaizmu, a sice nezávislého hledání pravdy. V praxi to mimo jiné znamená, že výklad posvátných textů je na každém a nikdo nesmí svůj výklad vnucovat někomu jinému. Vzpomínám, že během jednoho společného výletu jsme se bavili o světovém dorozumívacím jazyku. V dnešní době se samozřejmě nabízí otázka, zdali tím jazykem už není nebo brzy nebude angličtina. Někdo řekl cosi o tom, že angličtina tím jazykem nebude, načež jsem byl hned jinou členkou upozorněn na to, že se jedná pouze o názor dotyčného jedince a já si samozřejmě mohu myslet něco jiného. U otázek, u kterých je potřeba, aby k nim bylo zaujato jednotné stanovisko, tak učiní nejvyšší Bahá'í instituce, kterou je Světový dům spravedlnosti. Jedná se o devítičlenný orgán, volený jednou za pět let všemi členy. Mezi řadovými členy požívá velkou autoritu.

Kdybych měl bahá'í společenství zpětně k něčemu přirovnat, tak k mojí představě prvních křesťanů. Asi zejména díky tomu, že jejich víra je poměrně mladá, je velmi horoucí, vřelá a upřímná, dosud nezatížená vážnými názorovými rozkoly, a mezi jejími příslušníky je silný duch pospolitosti a vědomí sounáležitosti se všemi souvěrci na světě. Součástí upřímnosti je i to, že náboženské příkazy a zákazy se dodržují ve větší míře než u příslušníků tradičních náboženství. Příkladem je třeba zákaz konzumace alkoholu, který je mezi baháisty důsledně dodržován. Právě tato důslednost dodržování stanovených pravidel a nakonec už samotná jejich existence je to, co do jinak velmi tolerantního a vstřícného náboženství vnáší jisté prvky rigidity. Ty byly nakonec asi tím hlavním důvodem, proč jsem bahá'í společenství opustil, respektive po svém návratu z ciziny jsem se do něj už nevrátil a místo toho zavítal do Unitarie.

'Abdu 'l-Bahá (1844–1921), syn Bahá'u'lláha, který se významně zasloužil o světové rozšíření bahá'í.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Cestovní pas perské říše, který používal Bahá'u'lláh.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Těch pár měsíců v létě roku 2003 ve mně však zanechalo silnou, nesmazatelnou stopu, ke které jsem se ještě párkrát v životě vrátil. Bylo to zejména před mojí cestou do Íránu, do kolébky bahaizmu. Napsal jsem tehdy dotaz, zdali by mi mohli poskytnout kontakt na nějaké baháisty v Íránu, protože bych se s nimi rád během své cesty setkal. Dostal jsem velmi slušnou, ale jednoznačně odmítavou odpověď. Bylo mi vysvětleno, že všichni baháisté v Írá-

nu žijí v přísné ilegalitě a jakýkoliv podobný kontakt by je mohl ohrozit. To se mi na závěr mojí návštěvy Íránu skutečně potvrdilo. Bahaismus je v této zemi líčen jako nástroj amerického imperialismu a zejména židovského sionismu, přičemž je propagandisticky využívána skutečnost, že Světové centrum Bahá'í se nachází v izraelské Haifě. Paradoxní je, že samotné židovské náboženství nijak pronásledováno není a iránské židé mají dokonce zaručeno jedno místo v tamějším parlamentu. V zemi funguje několik synagog a je možno navštívit místa spojená se starozákonní tradicí, jako jsou například (údajné) hroby Ester a Mordechaje v iránském Hamadánu. Pokud je nějaké náboženství v Íránu opravdu tvrdě potlačováno, pak je to právě bahaismus.

Navzdory důsledné prohibici a dalším příkazům, které asi odradí leckoho dalšího od toho, aby se stal baháistou, si myslím, že v nějakém slova smyslu je bahá'í víra možná opravdu náboženstvím budoucnosti, aspoň v některých částech světa. Dost možná to iránské ajatolláhové tuší, a proto dělají všechno pro to, aby jej aspoň ve své zemi zadupali do země. Uvidíme, zdali v tom budou dlouhodobě úspěšní.

Chrám bahá'í v Novém Dillí v Indii. (Foto © Pixabay.com.)

Anketa o Bohu mezi duchovními NSČU

V rámci tématu Unitářství a monoteismus oslovila redakce *Tvůrčího života* unitářské ordinované i laické duchovní se zásadní otázkou: „Co pro vás znamená slovo Bůh?“ Zde zveřejňujeme jejich odpovědi:

**Bůh je pro mne
věčným otazníkem.**
(Foto © Pixabay.
com.)

PETR SAMOJSKÝ

Bůh je tečka. Důrazná a jasná tečka, která uzavírá předchozí sdělení. To předchozí sdělení je předmětem hledání a nacházení, čili duchovní cestou. Bůh je ale také středník, protože před ním obsažené sdělení, tedy průběžně hledané a nacházené, přichází často ve fázích a stupních pochopení, prožití, kdy jako by se Bůh zjevil a udělal mezník (středník). Bůh je také dvojtečka; to proto, že po každém dílčím poznání, které uzavírá určitou fázi cesty, se věci přehodnotí a z toho vyplývá nový začátek. Bůh je také otazník, protože svou podstatou (čili tím, co je skryto v předchozím sdělení) převyšuje možnosti našeho chápání a myšlení; takže Bůh pro mne je věčným otazníkem. A Bůh je také vykřičník, protože bez rozměru vyššího principu a ideálu, který Bůh reprezentuje, by člověk byl sebestředný; takže Bůh pro mne je i věčným vykřičníkem. Mohl bych ještě použít přirovnání k uvozovkám, třem tečkám, pomlčce, spojovníku, čárce, lomítku a závorkám – i tato interpunkční znaménka skýtají podnětnou inspiraci ve vztahu k předchozímu sdělení. Z těch symbolů je pro mne ale nejdůležitějším otazník, který rovnocenně zastupuje ostatní.

JANA A. RAŠKOVÁ

Nejčistší a nekonečný, stále ve všem a pro všechny přítomný proud neutuchající bezpodmínečné energie lásky. To je pouze chabý, ale upřímný pokus o popsání nepopsatelného. Možná jej lze vnímat také jako rodičovskou, tedy zároveň mateřskou i otcovskou lásku v ideálním slova smyslu, která na nás působí jako nejvyšší cit.

Je moudrá, něžná, ale také přísná, spravedlivá a plná humoru, vždy tu je, byla a bude. Jako nejvyšší autorita, která ale nepotřebuje žádné naše poklonkování – naopak pokorný člověk (bez ega) se stává partnerem Boha.

A je pouze na nás, zda si dovolíme se tomuto všeobjímajícímu citu otevřít a nechat se jím vést. Pokud jsme ještě ve fázi hledání, tak nám chybí právě toto boží napojení, které je možné nalézat skrze své nitro, své vlastní nevysvětlitelné a nelogické životní zkušenosti – ochutnávky božství.

**Bůh je také
vykřičník.**

(Foto © Pixabay.
com.)

LUDEK PIVOŇKA

Pokud bychom chtěli mluvit o Bohu, je třeba si nejprve ujasnit, co slovem Bůh vlastně myslíme. Pod pojmem Bůh si například můžeme představovat nějakého konkrétního člověka, který byl později zbožštěn, jako například Ježíš, Konfucius nebo Lao-c'. Jako další možnost se nám nabízí teorie Ericha von Dänikena, že bohové jsou mimozemští astronauti, nebo, a to je nejobvyklejší představa, jsou bohové tajemné

bytosti, které se pohybují kdesi nad oblaky a vládou přírodě a jejím živlům. Tyto obvyklé představy ponechám nyní stranou a pokusím se hledat skrytého Stvořitele všeho viditelného i neviditelného, hmotného i nehmotného. Pokládám si tak otázku. Je náš vesmír výsledkem nahodilých procesů, nebo je dílem božské Superintelligence? Přikláním se k druhé variantě, neboť nevěřím, že v našem vesmíru je cokoliv věčného. Je to člověk? Jsou to zvířata? Jsou to rostliny? Je to planeta Země? Je to naše Slunce? Je to nějaký vzdálený sluneční systém? Co je tedy konkrétně v našem vesmíru věčné? Domnívám se, že nic, a proto je nutná první příčina, která by vše uvedla do pohybu a vše přesně a účelně uspořádala. Bůh je tedy počátkem všeho, ale sám je věčný a nestvořený. Jak vypadá tento Bůh, jaké má vlastnosti a kde přebývá? To bohužel přesně nevíme, ale na základě našich náboženských zkušeností se to snažíme alespoň trochu odhadovat. Tímto si vytváříme o Bohu představy, které mohou být velmi nepřesné. Proto je zbytečné se vášnivě přít o podobu pravého Boha, jak to mají v oblíbené některá zjevená náboženství. Žádný člověk na světě nezná Boha v jeho plnosti, a proto my všichni věříme jen v Boha tušeného. Možná je to frustrující tvrzení, ale je to reálný popis našeho současného hledání nejvyšší Reality. Proto i v této věci platí ono známé přísloví: mlčeti zlato a mluvit stříbro.

Boha lze vnímat také jako rodičovskou, zároveň mateřskou i otcovskou lásku.
(Foto © Pixabay. com.)

MARK SHIELS

Osobně vidím Boha jako univerzální zdroj života a univerzální zdroj moudrosti, soucitu

a vědomí. Věřím, že Bůh existuje. Myslím, že pisatelé Starého zákona – jahvistické a kněžské literární školy – se snažili Hebrejcům zprostředkovat Boha pomocí historického vyprávění, „které se předávalo ústní tradicí“ a nakonec se stalo Starým zákonem a náboženstvím judaismu.

Věřím, že Bůh je interaktivní bytost a že každý v sobě má „vědomí Boha“. Je to totéž jako „buddhovská přirozenost“ (nebo to, co nyní v buddhismu označujeme jako „jasná bdělost“ nebo „vrozená moudrost“) – věřím, že není žádný rozdíl mezi buddhovskou přirozeností a vědomím Boha. Myslím si, že náboženství, tradice víry, jako je ta naše, nám pomáhají najít způsoby, jak získat přístup k vědomí Boha.

Věřím, že když zemřeme, naše tělo zemře fyzicky, ale náš životní duch, naše vědomí se vrací k Bohu a Bůh v partnerství s „vědomím, které máme“, rozhoduje o otázce znovuzrození.

Věřím, že Bůh je také neoddělitelný od přírody a že sama příroda odráží interaktivní přítomnost Boha. Jako lidské bytosti jsme brali přírodu příliš samozřejmě a nyní se Boží hlas odráží v hlasech těch lidí, kteří chtějí zachránit naši planetu – jsou to proroci, starší, mudrci tohoto věku, ve kterém žijeme. Věda je jedním z aspektů Boží moudrosti a všechny objevy, například v oblasti medicíny nebo změny klimatu, odrážejí moudrost „Boha v nás“, moudrost této interaktivní bytosti. Literatura, umění a poezie jsou také projevem „Boha v nás“ a vyjádřením toho, kdo/co Bůh je.

Bůh je totéž jako „buddhovská přirozenost“.
(Foto © Pixabay. com.)

JARMILA PLOTĚNÁ

Tato otázka u mne vyvolává živou vzpomínku na moje léta na gymnáziu. Ve třídě našeho latinně byl nad tabulí výrazný nápis SPES EST LUX.

Byla sedmdesátá léta a o nějakém náboženství ve škole ani zmínky. Skromný, ale vzdělaný latinář byl z našeho městečka, znal se s naší rodinou a věděli jsme o něm, že je vroucně věřící. To latinské heslo jsem si vyšila na šaty. Nějak se vztahovalo k tomu, v čem jsem si nutně potřebovala udělat jasno. Existuje Bůh, může existovat, může neexistovat?

Pak po nějaké době mě zaujal v jednom barokním kostele jiný latinský nápis. Tam nad vchodem jsem četla: DEUS EST LEX. Řekla jsem si, že je zákonem života a přírody, a tedy nemůže nebyť. Tehdy v šestnácti letech jsem si myslela, že je příčinou toho, jak život funguje, ale s lidským jednáním nebo morálními principy nijak nesouvisí. Je zákonem života, ale

k člověku nemá žádný zvláštní vztah. Říkávala jsem: „Náš Bůh nás neslyší.“ Přesto jsem měla velikou radost z toho, že nemůže neexistovat. Od té doby byl pro mne zdrojem síly, smyslu a naděje. O něco později jsem se směla setkat na vlastním příběhu s tušením toho, jak se tento mocný Zákon nad zákony podivuhodně týká člověka.

LIBOR MIKŠ

Bůh je pojem vzpírající se jakýmkoli definicí. Asi to nejpřesnější, co lze říci, je: „BŮH JE“. Cokoli navíc je kontraproduktivní. Poznání, prožitek Boha je jev autentický, tichý, v této době úzce osobní a nepřenositelný. Ten prožitek buď máte, nebo zatím nikoli. Žádná definice jej nemůže ani nahradit, ani přivodit. Snažíme se slovy popsat něco, co se v podstatě slovy popsat nedá. Tento problém existuje „odjakživa“, proto veškeré tzv. „svaté knihy“ používají popis obrazný, v přirovnáních.

Bůh „pouze“ Je, a zároveň je zdrojem veškerého bytí/Bytí. Všechny ty jeho „dobré“ vlastnosti jsou jen zbytečná nástavba. Protože výčet nikdy nebude úplný, a již jen tím bude popis omezující a zavádějící. Jedná se o snahu přiblížit popis podmínkám v „našem“ světě, jenže Bůh jeho částí není. Naopak náš stvořený svět je částí Boha. Nemá smysl mluvit o „dobru“ tam, kde neexistuje „zlo“. Je zbytečné mluvit o všemohoucnosti tam, kde není nemohoucnost, o vševědouce tam, kde není nevědomost, o moudrosti, kde není hloupost, o světle, kde není ani stopy po stínu, o síle, kde není žádná slabost. A dokonce ani o Lásce tam, kde není egoismus, povrchnost a nenávisť.

Anketu sestavil Matěj Čihák.

Bůh byl pro mne zdrojem síly, smyslu a naděje.
(Foto Jarmila Plotěná.)

Návrat světla

Sdílení světla 2021

Matěj Čihák

V sobotu 4. prosince 2021 se v Čapkově sále pražské Unitarie konala již tradiční slavnost Sdílení světla. V čase, kdy křesťané prožívají období adventu (očekávání příchodu světla) a židé slaví svátek chanuka (svátek světel), setkávají se čeští unitáři ze všech obcí ke společnému sdílení světla. V období tmy, dlouhých nocí a krátkých dní se setkáváme a sdílíme spolu světlo. Světlo našich duší, světlo našich myšlenek, světlo našich příběhů, světlo našich kalichů a svící.

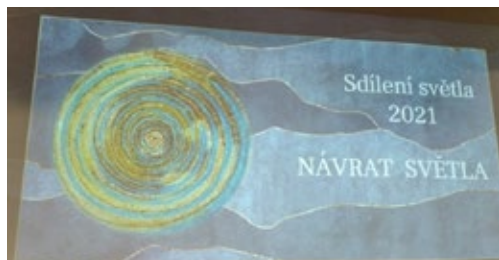
Letošní Sdílení světla se neslo pod heslem **Návrat světla**. (Všechny fotografie Matěj Čihák.)

jsou silnější než obavy a kompilace spojené s nelehkou dobou, v níž žijeme.

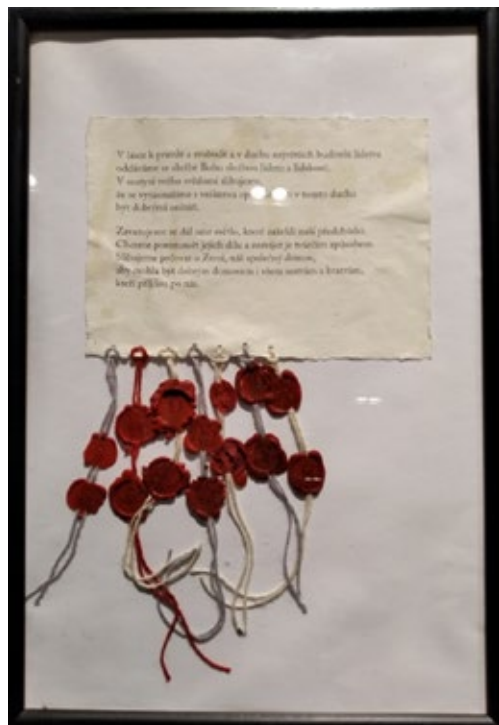
V Unitarii v Anenské ulici se nakonec sešlo 52 účastníků z několika obcí NSČU. V sále bylo přítomno velké množství dětí, které také s průběhem slavnosti velmi aktivně vypomáhaly.

PO ROCE OPĚT SPOLU

V loňském roce se Sdílení světla konalo on-line, na dálku, pomocí aplikace Zoom. Letošní sejití se v Čapkově sále bylo tedy možností znovu se setkat i osobně. Možností, jak navzdory pokračující pandemii navázat na tradici osobních setkávání. Možností, jak ukázat, že unitářská víra ve světlo a potřeba společenství

„V Unitarii v Anenské ulici se nakonec sešlo 52 účastníků z několika obcí NSČU.“

Štafeta světla po roce předávání mezi obcemi nakonec doputovala zpět do Prahy.

PROMETHEUS

Letošní slavnost měla téma Návrat světla. A kde jinde lze čekat návrat světla než ve tmě? A tak setkání začalo zhasnutím světla v sále a hudbou vynikajícího mistra varhaníka Karla Louly. Do tmy však brzo vstoupilo světlo luceren, které do sálu přinášely děti. Poté ze čtyř rohů sálu, jako ze čtyř světových stran, zazněl převyprávěný antický mýtus o Prometheovi. Prometheus – pomocí doutnajícího stébla fenyklu! – přinesl lidem oheň, který do té doby náležel pouze bohům. Oheň je zdrojem nejen tepla, ale i světla. Jako při každém Sdílení světla, i letos došlo na vyhlásování významných členských výročí. V sále bylo přítomno několik jubilantů, kteří si přišli dopředu k pultíku pro snítka mimózy a pečený čaj.

KALICHY PRO MS HUSA A UNITARIA TEAM

Sdílení světla probíhalo na mnoha úrovních. Kromě zapálení kalicha, tradičního pro unitářskou shromáždění, došlo letos i na předávání kalichů. Dvě skupiny českých unitářů, které doposud svůj kalich neměly, o něj požádaly. A oč požádaly, dostaly. První z nich byla místní skupina Husa, příslušející k Liberecké obci unitářů. Druhou z nich byl Unitaria Team, skupina unitářské mládeže i dětí z Pražské obce unitářů a Obce širšího společenství.

ŠTAFETA SVĚTLA

Součástí letošního setkání byl i návrat Štafety světla. Štafeta světla po roce jejího předávání

mezi obcemi nakonec doputovala zpět do Prahy. Ostravská obec unitářů ji poslala poštou. I taková je možnost, jak předat štafetu! Během slavnosti byla v sále vystavena listina se slibem českých unitářů, opatřená pečeti všech obcí, kterými prošla. Slib českých unitářů sestává ze dvou částí: první, původní, pocházející z období vzniku NSČU, a druhé, která byla doplněna unitáři současnými. Obě části slibu společně vytvářejí koherentní celek, vyjadřující unitářské ideje minulosti i přítomnosti s ohledem na budoucnost:

„V lásce k pravdě a svobodě a v duchu největších buditelů lidstva oddáváme se službě Bohu službou lidem a lidskosti. V svatyni svého svědomí slibujeme, že se vynasnažíme s veškerou opravdovostí v tomto duchu být dobrými unitáři.“

Zavazujeme se dále nést světlo plamene, který žehli naši předchůdci. Chceme na jejich dílo navazovat tvůrčím způsobem a zároveň s úctou a porozuměním jeho podstatě. Slibujeme, že budeme láskyplně pečovat o Zemi, náš společný domov, aby mohl být dobrým domovem i všem sestrám a bratrům, kteří přijdou po nás.“

UŽ NIKDY TLUPA BEZ OHEŇ

Během setkání přednesl promluvu duchovní POU a OŠS Petr Samojský. Jejím ústředním motivem byl výrok z knihy *Lovci mamutů* od Eduarda Štorcha: „Už nikdy tlupa bez oheň.“ V pravěku jedna lidská tlupa kradla oheň

Co chceme zanechat unitářům, kteří přijdou po nás?

jiné lidské tlupě. Oheň byl ceněná komodita, o kterou se sváděly boje, a získávala se lstí. Ve Štorchově příběhu však nakonec Kopčem přijde na to, jak si oheň pomocí luku a dřívka sám rozdělat. Tlupa si tak může svůj oheň – tedy světlo – kdykoli vyrobit. Navíc ho už nemusí krást jiným tlupám. Od pravěku jsme se tedy pěkně posunuli – od kradení světla k jeho sdílení!

Spirála světla.

MEDITACE ZA NÁVRAT SVĚTLA

Společně jsme se ztišili při Meditaci za návrat světla. Ta se mně osobně velice líbila, především pro svou neduální povahu, orientující člověka k jeho středu, stabilnímu centru jeho vlastní duše:

„Na světě není protikladů, jen v mé mysli. Dobro a zlo, úcta a pohrdání, radost a smutek, láska a nenávisť, to jen má mysl pracuje s těmi pojmy. Mezi nimi hledám pevný bod, ze kterého chci vycházet vsťříc světu. Ve svém životě chci dávat přednost láске, dobru, radosti a účtě a světlo je mi symbolem tohoto usilování. Je znamením, že vždy dokážu najít pevný bod. Přijď, Světlo, ke mně a vstup do mé duše. Prolni ji, naplň ji. Teď, v této chvíli, světlo mnou prostupuje a já jsem světlem.“

MINULOST, PŘÍTOMNOST, BUDOUCNOST

Na Sdílení světa jsme také zhlédli prezentaci (video) Jsme čeští unitáři,¹ kterou měli příležitost vidět už účastníci letošního sněmu v Brně. Ta měla zároveň sloužit jako volná inspirace k zamyšlení nad tím, co chceme zanechat unitářům, kteří přijdou po nás. Po skončení prezentace jsme pak tato přání mohli napsat

nebo nakreslit na k tomu určený kus papíru. Ten byl připevněný ke zdi a vrhly se na něj zejména děti, které vyjadřovaly svá přání formou slov i obrázků. Zapojili se i někteří dospělí účastníci shromáždění, ale byla jich spíše menšina. Budoucím generacím bychom rádi předali například „humor“, „moudrý nadhled“, „hudbu a písni“ nebo „naději“.

Představena byla i další novinka reprezentující české unitářství – „roll-up“ ke 100. výročí vzniku NSČU. Zástupci každé obce si pak pro jeden přišli. Ten si mohou posléze rozvinout ve svých Unitariích.

Roll-up ke stému výročí založení NSČU.

SVĚTELNÁ SPIRÁLA

Nakonec došlo i na sdílení světla sensu stricto – na zapalování vlastních svíček od jedné společné svíce. Vlastní svíčky jsme pak pokládali na desku ze smrkového dřeva, na níž byla vyobrazená spirála. Kromě antických

1 https://www.youtube.com/watch?v=0ApLRMYRxbw&ab_channel=UnitariaPraha

spirituálních kořenů (Prometheus) jsme se tak skrze smrkové dřevo dotkli i spirituality více přírodní, animistické. Spirála představuje univerzální symbol – syntézu vývoje a cykličnosti.

NÁVRAT SVĚTLA

Po skončení programu dostávali hosté odcházející ze sálu na památku větvičku mimózy. Poté ještě následovalo pohoštění a volná diskuze v předsálí, v prostorách Lexovy ka-

várny, která je novým prvkem rekonstruované pražské Unitarie. Unitáři z různých obcí spolu pohovořili a postupně se rozcházeli zpět do svých domovů.

Snad se díky letošní slavnosti Sdílení světla navrátilo trochu více světla do života nás všech, kteří jsme se jej zúčastnili. Přejeme totéž i těm, kteří se jej z jakýchkoli důvodů nezúčastnili. Kéž se světlo navrací i do života všech lidí, celé naší společnosti, celé naší planety.

„Po skončení programu dostávali hosté odcházející ze sálu na památku větvičku mimózy.“

Výhody i úskalí postmoderny ve filozofii, umění a spiritualitě

Antonín Dolák

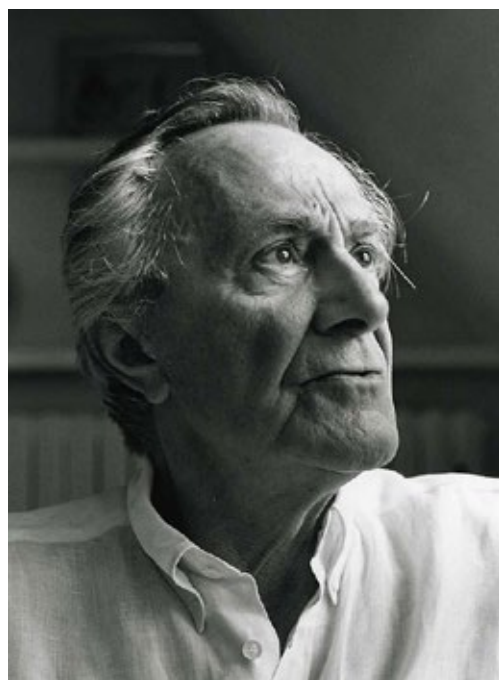
Postmoderna je něco, co přichází zejména kvůli globalizaci, tedy kvůli celoplanetárnímu propojení. To s sebou přináší konec tribalismu a lokalismu, které umožňovaly víru v jedno náboženství nebo jednu ideologii. Místo toho se skoro každý člověk na planetě může podrobně seznámit s rozličnými tradicemi, ideologiemi, náboženstvími i hodnotami. Tím se relativizuje a oslabuje váha a závažnost vlastních lokálních tradic, hodnot či náboženství. Už není tak jednoduché být celoživotně přesvědčený o pravdivosti jediné tradice, když neustále vnímáme tradice jiné.

Antonín Dolák je filozof, věnuje se současné etice, analytické filozofii i postmoderní filozofii.
(Foto z archivu Antonína Doláka.)

Každou tradici tak postmoderna vystavuje radikálnímu zpochybňování, najednou musí obstát v silné konkurenci s velkým množstvím jiných tradic. Ona to však není pro žádnou z tradic až tak úplně nová situace: v průběhu celých dějin i v rámci daného národa, etnika, komunity či kmene se daná tradice musela potýkat s konkurencí alternativních či například sousedních tradic. Každá tradice tedy vždy musela důkladně ospravedlňovat a zdůvodňovat samu sebe, aby obstála v boji na trhu idejí. Tradice, ideologie a náboženství, které aktuálně máme, jsou ty, které na tomto trhu idejí zatím zvítězily.

Jenže globalizací způsobovaná postmoderna tento konkurenční boj idejí a ideologií zesílila a poslala proti sobě do konkurenčního ideologického boje ty nejsilnější vítězné ideologie ze všech existujících koutů světa. Postmoderna tedy přináší jakýsi finální „boj

Jean-François Lyotard (1924–1998), francouzský filozof, který jako první přišel s pojmem postmoderna.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

šampiónů“ nebo „válku vítězů“. Všem ideologiím umožňuje mít najednou mnohem širší a větší vliv a dosah, nabízí jim potenciálně globální celoplanetární vliv, ale jen za předpokladu, že zvítězí v tvrdé konkurenci s ostatními ideologiemi.

Pro některé ideologie však nebyla postmoderna pouze něčím, co je oslabuje, ale tím, co jim naopak umožnilo mnohem větší rozšíření. Týká se to zejména ideologií, které nejsou vázány na konkrétní kulturní nebo etnická specifika a více se dokážou přizpůsobit všelidské zkušenosti. Mezi ně patří rozhodně techniky sekularizované meditace a jógy nebo západu přizpůsobeného buddhismu (buddhismus pro uspěchaného západního individualistu nebo přímo manažera).

OPRAVDU ZPŮSOBILA POSTMODERNU GLOBALIZACE?

Byla dříve postmoderna nebo globalizace? Co je příčinou čeho? Nebo se vzájemně tyto dva jevy jen posilují a v jejich souhře dochází k tzv. synergickému efektu? Případně jde dokonce o jevy pouze paralelní, souběžné a není mezi nimi kauzalita, ale pouhá korelace (současný výskyt)? Jean-François Lyotard, který ve filozofii postmodernu definoval nejpřesněji, za hlavní rys postmoderny pokládá „konec velkých příběhů“, konec velkých vyprávění nebo zastřešujících metavyprávění. Co je důvodem tohoto konce? Jednoduše to, že jsme jim přestali věřit.

Proč jsme však velkým vyprávěním přestali věřit, co je toho příčinou? Podle Lyotarda hraje zásadní roli krize moderny vyvolaná holocaustem a obecně oběma světovými válkami, které vyústily v tragédii Osvětlení. Že tedy údajná pozitiva moderny, kterými byly blesková industrializace a imperialistický kolonialismus, dospěla až k Hitlerovi a holocaustu. Je pravda, že nacisté moderní technokratické i systematicko-byrokratické metody používali maximálně efektivně, takže se z lidského života zejména Židů stala pouhá položka v modernistickém technokraticko-administrativním průmyslu smrti a vyhlazování.

Když se celý svět druhou světovou válkou přesvědčil, že moderna není nic příliš dobrého, přestal věřit moderním ideologiím, které nahra-

dily premoderní náboženství. Došlo k tzv. delegitimizaci moderny, nemůžeme jí nadále věřit, protože moderna má autodestruktivní tendence, vedoucí nakonec až k vyhlazení celého lidstva (nyní k tomu může skrze umělou inteligenci jakožto vrchol industrializace dojít znovu, jak varuje Nick Bostrom ve své knize *Superintelligence* i jinde).

Postmoderna je nakonec vlastně moderna, jejíž kritické ostří není už namířeno jen na premoderní směry a náboženství, ale na modernu samotnou. Postmoderna je tedy jakousi autokritikou moderny. Moderna, vzpomeňme zde francouzské osvícence a encyklopedisty, kupříkladu Voltaira, velmi tvrdě kritizovala premoderní směry jako iracionální, pavědecké, pověrečné a nepodložené. Postmoderna úplně stejně kritizuje modernu, moderní racionalismus, moderní ideologie, jako jsou liberalismus, komunismus, nacismus, socialismus, kapitalismus. V celém moderním tzv. racionalismu vidí hodně nahodilého, iracionálního a nepodloženého, relativizuje tedy jeho všezastřešující vládu a váhu.

Je tedy postmoderna způsobena globalizací, nebo spíše deziluzí z moderny ústící v druhou světovou válku, nacismus a holocaust a v sovětské stalinské gulagy? Domnívám se, že nacismus i stalinismus jsou produktem mo-

Nick Bostrom, současný švédský filozof zabývající se zejména otázkami umělé inteligence.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

dernistického univerzalizmu, umožněny jsou však rodící se a počínající globalizací, kdy už meziválečný svět začínal být stále více propojený a zasíťovaný, což nutně vybízelo k boji o světovou dominanci. Stále větší propojenost světa totiž přinášela nejen možnosti k většímu spojování komunit, ale také možnosti k větším konfliktům a problémům.

Už svět devatenáctého století zde měl jediného hegemonu, kterým byla kolonialistická Anglie vládoucí zejména díky svým loďstvům prakticky všem světovým oceánům a mořím. Ovšem Anglii vyrostla konkurence v podobě Německa, což vyvolalo obě světové války (podle mnohých šlo o světovou válku pouze jedinou, mající dvacetiletou přestávku nebo příměří). Modernismus byl od svého počátku vedený právě industrializací, s níž započala Anglie, následovaná se zpožděním Německem. Akcelerující industrializace si vyžadovala globální odbytiště zboží i globální zisk surovin, proto nutně vedla ke globalizaci.

Globalizace je tak zjevně vedena kapitalistickou modernistickou industrializací, a zde i jinak značně levicový Gilles Deleuze hodnotí kapitalismus relativně pozitivně: kapitalismus a jím tažená globalizace s sebou přinášejí radikální deteritorializaci osob, idejí, náboženství, zboží, služeb, surovin, zdrojů i ideologií. Všechny tyto entity přestávají být lokální a vázané na své místo původu, začínají se směňovat, prodávat, kupovat a obíhat na světovém trhu, což podle Deleuze nutně oslabuje vládu nacionalismu, tribalismu a lokalismu: v deteritorializaci jednoduše všechny tyto objekty ztrácí svou vazbu na původní teritorium.

POSTMODERNA A TEORIE MEMŮ

S nárýsem teorie memů přišel už biolog Richard Dawkins ve své slavné knize *Sobecký gen*, když zde hledal alternativu k biologické jednotce informace, kterou je gen, a proto analogicky nazval jednotku kulturní informace mem. Teorii dále rozvinuli Susan Blackmoreová a Daniel Dennett, kteří popisují kulturní vývoj neboli kulturní evoluci jako boj a konkurenci memů. Memy si osvojujeme sociálním učením, tedy učením se nápodobou, přenos je nejen vertikální jako u genů (z rodičů na děti, obecněji

ze starších generací na generace mladší), ale také horizontální (zejména mezi vrstevnickými skupinami a vrstevníky obecně, ale i napříč generacemi všemi směry). Na trhu memů, tedy kulturních informací, přežívají ty, které jsou „nejsilnější“, nejvíc životaschopné, což může znamenat mnoho věcí a částečně se to také mění podle měnících se podmínek. Konkurence na trhu memů se samozřejmě s globalizovaným zasíťováním zesílila a přitvrdila, přežívají tedy jen ty nejvíce adaptabilní memy, které jsou nejvíce přizpůsobivé a nejvíce odolávají ve vysoce konkurenčním a rychle se měnícím prostředí.

RICHARD RORTY A KONTINGENCE

Jeden z největších postmoderních filozofů Richard Rorty hovoří v souvislosti s postmodernou o základním rysu naší zkušenosti a obecně našeho života, kterým je kontingence, tedy nahodilost, náhoda. Jak se setkáváme s alternativními hodnotami, směry, ideologiemi či náboženstvími, nemůžeme si být jisti tím, že právě ty naše hodnoty jsou pravdivé a platné: co když má pravdu soused, oponent nebo soupeř?

Rorty, který byl liberálem a zastáncem americké varianty sociální demokracie, tvrdil, že ačkoliv do posledního dechu bude bojovat za práva menšin a jiných etnik, nemůže objektivně vyvrátit ani extrémní a obludný Hitlerův nacismus. Postmoderna totiž ústí do epistemologického (poznávacího) i etického relativismu: každý má svou pravdu a nikdo si nemůže být jistý, že jeho pravda je skutečná a jediné platná, když vidí všude kolem tolik jejích alternativ.

Daniel Dennett,
současný americký
filozof, představitel
tzv. nového
ateismu.
(Foto převzato
z commons.
wikimedia.org.)

Rorty zde zdůrazňuje právě onu nahodilost: nikdy si nikdo z nás nemůže být jistý tím, že právě on se narodil do toho správného kmene, jehož jazyk nebo slovník zastává ty správné hodnoty. Vždyť také lidé zfanatizovaní Hitlerem byli přesvědčeni o správnosti svých hodnot, a přitom šlo o lidi stejně inteligentní, a často dokonce i vzdělanější, než jsme my sami. Jak víme, že i my nejsme zfanatizovaní, a snad ještě víc?

Rorty zde však nabízí jistá východiska. Prvním východiskem je umění, což je svobodný prostor, ve kterém můžeme podrobit ironii, tedy kritice a zpochybnění všechny etické i jiné hodnoty, které zastává naše komunita, náš jazykový a hodnotový kmen. Umění se k tomu hodí nejvíce, protože neznamená radikální změny ve společnosti, ale zároveň umožňuje svobodnou diskuzi a výměnu názorů na dané téma, svobodnou problematizaci zavedených hodnot.

Rorty zde nabízí jako příklad Nabokovův román *Lolita*: dílo nám dává možnost svobodně přemýšlet a diskutovat o dětské sexualitě a vztahu výrazně staršího muže s dvanáctiletou dívkou. Umění zde nepřináší nějaké radikální změny ve společnosti, které by mohly poškodit zde například děti, ale umožňuje nám myslet víc otevřeně, liberálně a s menším množstvím konvenčních předpokladů.

Rorty v pozdním díle však nabízí ještě pevnější východiska, jak odmitnout Hitlera nebo utrpení dětí způsobené sexem: je jím právě všelidská zkušenost utrpení a z ní pramenící hodnota solidarity. Jelikož všichni často a hodně trpíme, dokážeme být solidární s ostatními bytostmi, také s ženami, černochoy, dětmi atd., a proto jsme schopni odsoudit směry, které jako například nacismus toto utrpení způsobují ve velké míře.

Ovšem i zde Rorty upozorňuje, že naše zkušenost a racionalita je omezená, kontingentní, a tedy značně omylná. Pokud je například pravda to, že v lidském životě převládá utrpení, bylo by nejlepší ho hned ukončit, a světoví tyrani jako Napoleon by v tom byli nejvíce efektivní. Rorty však před podobnými extrémními kroky varuje, že solidarity s druhými a s vědomím kontingence a omezenosti vlastního rozumu

není možné rozhodovat o osudu ostatních. Navíc vědeckotechnický pokrok zřejmě brzo přinese neuromanipulace mozku, které mnohé utrpení odstraní (v menší míře už toto teď dělají antidepresiva).

JAKÉ HODNOTY MÁ POSTMODERNA?

Jak jsem napsal výše, v pozdějším období mluví Rorty o solidaritě, ale etickou hodnotou postmoderně nejvlastnější je tolerance k jinakosti. Postmoderna totiž velmi upřímně a radikálně reflektuje pluralitu idejí, ideologií, etických hodnot i náboženských směrů. Jelikož už nemůžeme tuto pluralitu podřadit pod jediný systém, pod jediný Lyotardovo velké sjednocující vyprávění, jediný velký příběh nebo metanaraci, musíme tuto pluralitu respektovat. Jedině tolerance neboli respekt k jiným názorům a hodnotám, jednoduše tolerance k jinakosti, nám zajistí to, že se nevrátí sebedestruktivní moderna, která se snažila všechnu jinakost zničit a nahradit jedinou tzv. Velkou pravdou jediného Systému.

Německý postmodernistický filozof Wolfgang Iser zde nabízí koncepci tzv. transverzálního rozumu (transverzála je příčná čára), který zachovává pluralitu směrů, názorů, systémů, přesvědčení i etických hodnot, je však kultivovatelnou schopností spojení, komunikace, interakce, propojování a přechodů mezi různými formami a tvary racionality, kdy se nesnaží je nahradit jedinou formou, ale vedený ideou spravedlnosti (jde o další postmoderní hodnotu prosazovanou právě Welschem) se snaží místo násilného potlačování názoru oponenta (typického pro modernu) o racionální řešení konfliktů. Tento transverzální rozum ovšem zachovává pluralitu (diferenci, „non-identitu“ neboli různost), nesnaží se ji redukovat na stejnost (identitu).

Hodnotou, na které se shodne celá postmoderna, je bezpochyby tolerance, tedy respekt a úcta k jinakosti, k jinému, která se snaží jinakost (diferenci, „non-identitu“) uchovat a nezrušit, neredukovat na identitu, na stejnost. V tom je postmoderna opakem k moderně, která se snažila o homogennost sebeidentického jednoho systému. Tolerance v postmoderně není tolerantní pouze k těm,

Médium už je obsahem nebo svůj obsah alespoň do značné míry determinuje.

(Foto © Pixabay.com.)

kteří sami toleranci nevyznávají a modernisticky se snaží pluralitu a jinakost redukovat na stejnost.

U Derridy, ale i u Lévinase, najdeme až kryptonáboženskou a paramystickou úctu k jinosti, k Jinému, vycházející z negativní teologie (o Bohu lze říci jen to, čím není) a z židovské mystiky. Derrida se snaží prokopat skrze sebeidentický systém jedné velké Metafyziky a Logiky k něčemu skutečně Jinému a Vnějšímu, co se nachází mimo tento systém. Nejde to přímo, logickou racionalistickou cestou, protože to by jen systém tradiční klasické logiky posilovalo. Lze to uskutečnit pouze nepřímo, postranním či bočním myšlením (jak o něm dnes mluví Dieter Mersch), skrze ambiguitu, neurčitost, dvojznačnost nebo logický paradox.

POSTMODERNA V UMĚNÍ

Podle Lyotarda čerpá postmoderna v umění z meziválečné avantgardy, ale vlastně už z kategorie vznešeného v Kantově *Kritice soudnosti*. Kategorie vznešeného (na rozdíl od smyslově vnímatelných kategorií pěkného, malebného nebo krásného) je smyslově nevnímavelná, ukazuje nám hranice naší smyslovosti a také to, že existuje cosi za ní, co lze snad nahlédnout jen tzv. intelektuálním názorem (nazíráním), který se liší od běžného smyslového názoru (nazírání), jakým je třeba zrakové vidění.

V mezních situacích hrůzy, ohrožení života, vnímáme jaksi za smyslovostí cosi hrozného, mystického a vlastně majestátního a vznešeného, co sice nelze spatřit, přece však víme, že

to existuje. Na začátku dvacátého století pak o tom Ludwig Wittgenstein napíše, že je to mystické, které nelze jazykem vyslovit (sagen), přesto se to však evidentně ukazuje (zeigen).

Umění v avantgardě a v postmoderně se pak podle Lyotarda snaží smyslovými cestami ukázat to mimosmyslové, nadsmyslové, to za smyslovým, čímž ukazuje i hranice a limity smyslového a také to, že je něco za nimi.

V díle Umberta Eca nebo i ve filmech Quentin Tarantina vidíme pak to, že pro postmodernu v umění je typická koláž a asambláž, polystylovost a multižánrovost, pluralita a eklekticismus. Postmoderní umění má vždy mnoho rovin, které na sebe zpětnovazebně působí a vzájemně se ovlivňují, zároveň však toto umění reflektuje samo sebe: v sebereflexivitě si uvědomuje sebe jako určité specifické i limitované médium a ví, že už ono samo jako styl, sloh, žánr či médium, jako jakási smyslově vnímatelná forma (tvar) už je do značné míry obsahem nebo svůj obsah alespoň do značné míry determinuje.

Unitáři byli zřejmě v době svého vzniku skutečně napřed před ostatními náboženskými směry a denominacemi.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Ne náhodou pak mediální teoretik Marshall McLuhan řekne, že „the medium is the message“, tedy že samo médium nějaké zprávy nebo informace už je onou zprávou, informací či obsahem sdělení. To je samozřejmě přehnaná zkratkovitá nadsázka, ale ukazuje se tím, že odlišit formu a obsah v postmoderním umění (ale i v umění mu předcházejícím) není vůbec snadné, někdy je to nemožné a až přespříliš zjednodušující.

Nelze zapomínat na to, že postmoderní umění rehabilituje kýč a prvky populárního a komerčního umění (pop-art). Právě i vlivem globalizace a mísením vlivů (eklekticismus či synkretismus) smazává postmoderní umění rozdíl mezi vysokým a nízkým uměním a vřazuje do sebe vše, nic nevylučuje, je velmi tolerantní k jinakosti a mnohosti či rozmanitosti (pluralitě).

Postmoderní umění využívá toho, že kýč nebo populární a komerční umění mají prvky, které vyvolávají okamžitou emocionální reakci u diváka, protože jsou jednoduché a útočí na primitivní pudy (na první signální nervovou soustavu). S těmito prvky postmoderní umění pracuje i u skutečného a tzv. „vznešeného“ umění, dodává mu tím větší působivost a emocionální naléhavost, ovšem s tím, že k primitivnímu kýči přidáme další roviny či vrstvy, celé to učiníme složitějším a dáme tomu určitou intelektuální, či dokonce filozofickou hloubku.

Vzniká tak postmoderní koláž nebo asambláž, mix a smíšenina různých prvků, kde hlavním rysem je Deleuzova hravá a radostná změna, tisíc plošin, které se neustále přeskupují, hravě a živě překupují a restrukturalizují. Z postmoderního umění se rodí také konceptuální umění, které více než na řemeslnou uměleckou zručnost dbá právě na originalitu a hloubku nápadu, ideje, pojmu, konceptu.

POSTMODERNA VE SPIRITUALITĚ A PODOBNOSTI SE SPIRITUALITOU UNITÁŘSKOU

Když ještě vzpomenu mediálního teoretika Marshalla McLuhana, s globalizací přichází to, že jsme všichni jedna jediná „globální vesnice“: lidstvo už se díky rychlé interaktivní výměně informací nedělí na jednotlivé „vesnice“ či „kmeny“, ale stává se vesnicí či kmenem (klanem) jediným. Proto nutně ve spiritualitě lidé zjišťují, že mnohé jejich náboženské, spirituální nebo duchovní prožitky mají stejné zásadní rysy. Že zde existují univerzální (obecné), téměř apodiktické (nutné) a invariantní (neměnné) rysy mystické či spirituální zkušenosti. Je to vědomí jednoty světa, sjednocení s celkem, vědomí celku a všelidské propojenosti. Zdá se, že unitáři zde jsou skutečně napřed a jejich ideové

zakotvení předběhlo svou dobu: jejich důraz na jednotu lidstva, světa, spirituální všelidské zkušenosti a také na respekt a vzájemnou úctu a toleranci je vlastní postmoderní delokalizované globální spiritualitě. Unitáři tak v tomto klíčovém bodě byli zřejmě v době svého vzniku skutečně napřed před ostatními formami spirituality a před ostatními náboženskými směry a denominacemi.

Také unitářská vstřícnost k jiným formám spirituality připomíná „princip vstřícnosti“ významného postanalytického amerického filozofa Donalda Davidsona, který svým relativistickým přístupem má jistě k postmodernímu pojetí blízko (nejeden ideově, ale i dobou svého vrcholného působení, což jsou sedmdesáté roky minulého století). V Davidsonově „radikální interpretaci/překladu“ jiných jazyků, slovníků či hodnot volíme princip vstřícnosti: snažíme se jiné lidi i slovníky interpretovat tím nejsilnějším a nejvstřícnějším možným způsobem, nechceme jejich stanovisko či postoj dělat slabým, rozporným a bláznivým, ale naopak je interpretujeme co nejlépe, jako co nejvíc hodnověrné. Podobně se unitáři a postmoderní spiritualita staví k odlišným a jinakým formám spirituality, nábožnosti, zbožnosti či duchovnosti.

V postmoderním pojetí spirituality není podstatné jen to, že všechny formy spiritua-

Antonín Dolák se věnuje také umění, herectví a tzv. performance art.

(Foto z archivu Antonína Doláka.)

lity mají mnohé společné, ale zejména jejich odlišnost, difference a specifita. Samotný fakt jinakosti či difference („non-identity“) různých forem spirituality je pro postmodernu velmi cenný, protože postmoderna si cení jinakost už pro ni samotnou, po vzoru německého postmodernistického filozofa Oda Marquarda chválí spíše polyteismus a polymýtii proti monoteismu a monomýtii: rozmanitost a jinakost snad lépe ukazují mnohostrannost, mnohavrstevnatost světa bohatého na neurčitosti, nejednoznačnosti a snad i na mystické či jiné paradoxy.

Ukazuje se zároveň, že radikálně Jiné nelze v textu vůbec přímo vyjádřit (Derrida) a možná nám zbývá učinit transgresi (překročení, překonání, přesažení) rozličných hranic a tabu formulovaných skrze jazyk a mluvené či psané slovo jen pomocí mlčení a mystického ticha, jak tvrdí Georges Bataille (po incestní kopulaci na

hrobě v jeho povídce se na hřbitov v mystickém tichu zvolna snáší sníh).

Každopádně postmoderní spiritualita vyzývá nejen k hledání toho, co nás ve spiritualitě sjednocuje, ale také k nalézání diferencí, aby spiritualita nebyla redukována na jedinou univerzální zkušenost, ale byla zde tolerance k Jinému (a dokonce spíše postmoderní fascinace jinakostí a veliká úcta k ní!). Jinakost nám umožňuje neuzavřít spiritualitu do jednoho rigidního a strnulého systému, ale uchovat ji živou, mnohotvarou a mnohostrannou.

Autor je filozof, věnuje se současné etice, analytické filozofii i postmoderní filozofii. Napsal například knihy *Jáství a svobodná vůle* (2013) nebo *Problém jáství* (2016). Věnuje se také umění, herectví a tzv. performance art, mnohé z jeho svobodné tvorby lze nalézt na jeho YouTube kanálu nesoucím jeho jméno Antonín Dolák.

Spiritualita a etické výzvy v postmoderním světě

Štěpán Mejšner

ÚVOD

V tomto článku bych rád nabídl letmý průlet dějinnými změnami ve společnosti, které započaly již v době renesance a plně se odhalily až v dnešní (post)moderní době 20. a 21. století. Navazují na středověké spory filozofie (vědy) a teologie (církve) na poli koncepcí nominalismu a realismu. Tyto změny budu reflektovat hlavně díky střetu vědy, technického vývoje a filozofie s teologií a etickými hodnotami založenými hlavně na křesťanském učení.

RENEŠANČNÍ HUMANISMUS A RACIONALIZACE¹

Renesanční období, které jistě známe z architektury a literární tvorby, se přeneslo i do filozofie. Celková „filozofie“ či myšlenka renesance byla postavena na pozvednutí člověka – humanismu a tzv. „návratu k pramenům“ (ad fontes). Tento návrat k pramenům sice měl být směřován k „filozofickým otcům“, jejichž učení udávalo směr hlavně ve středověku (Platon, Aristoteles), nicméně i díky antropocentrismu se do popředí dostává právě člověk, člověk jako bytost rozumová – racionální. Tímto nastává velký převrat, a sice ten, že Bůh je odložen na vedlejší kolej. Na pomyslném piedestalu jej střídá člověk, který díky svému ratiu přece dokáže vše potřebné a podstatné sám.

Mikuláš Koperník (1473–1543), průkopník heliocentrického modelu vesmíru. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Kromě těchto myšlenek se daří různým vědním odvětvím, zejména pak astronomii. Tu dokonale proslavil v období renesance Mikuláš Koperník. To on byl de facto spouštěčem či jakýmsi katalyzátorem dalších objevů či vyřčených koncepcí, které nebyly po chuti křesťanskému smýšlení a obecnému výkladu světa ve společnosti – Země není středem vesmíru, nýbrž je to naopak Slunce (přechod z geocentrismu na heliocentrismus). Tento velký objev a zároveň velký problém opravdu spustil celou řadu událostí a ovlivnil i další vědce (viz např. Galileo Galilei).

Tyto první vědecké objevy a vůbec ucelené metody zkoumání způsobily první větší rozkoly a roztržky mezi vědou a vírou.

FILOZOFIE OSVÍCENSTVÍ A JEJÍ NÁSLEDKY

Do tohoto společenského napětí vstupuje už v době baroka na filozofickou scénu asi nejvýznamnější myslitel novověku René Descartes. René Descartes je znám (kromě jiného) svým výrokem Cogito ergo sum (Myslím, tedy jsem). Tímto svým výrokem obrátil pozornost k subjektu (k Já, ke svému vědomí) způsobem, který je pro následné postmoderní myšlení typický, a tím je metoda skepse.² Okřídlený Descartův citát totiž není nic jiného, než

1 Tato kapitola je celá inspirována dílem: Hans Joachim Störig, *Malé dějiny filozofie*, 3. vyd., Praha: Zvon 1993, s. 204–209.

2 René Descartes, *Meditationes de prima philosophia: Meditace o první filosofii*, 3. vyd., Praha: OIKOYMENH 2015, s. 29–37.

vedení v pochybnost všeho, co lze myslet, a tudíž zpochybnit. A sám Descartes dospěl ke konečnosti toho, že nejzazší věc, kterou je možno rozporovat, je existence samotná, tudíž pokud daná entita – člověk – myslí, pak tedy je.

V tomto bodě není zatím nijak zvlášť významný problém. Ten nastává až při Descartově vymezení a ověřování existence samotného Boha. Po zboření všech dosud „jasných faktů“ – axiomů – hledá Descartes „opěrný a nehybný bod“ (jako Archimedes, jenž chtěl „pohnout z místa“ celou zemi), který mu zaručí, že je to onen bod, který je neotřesitelný, nepochybnitelný a dále kriticky/skepticky neredukovatelný. Když však Descartes postupnými meditacemi dochází k poznání, že vše je zpochybnitelné, tak jak na tom je vlastně Bůh a jeho existence? Descartovy nářky kvůli možnosti nad vším pochybovat se posléze obrací k Bohu jako k Nejvyššímu a Nejmocnějšímu.³ „Později jsem ovšem soudil, že je o tom třeba pochybovat jen z té příčiny, že mi přišlo na mysl, že mi snad nějaký Bůh mohl dát takovou přirozenost, abych byl podváděn i v tom, co se zdá nejzjevnější. [...] A když nemám příležitost domnívat se, že nějaký Bůh je podvodník, ani zatím dostatečně nevím, zda nějaký Bůh je, důvod k pochybování, který závisí výhradně na tomto názoru, je jistě velmi chatrný a takřikajíc metafyzický.“⁴

Descartova představa světa jsoucna kolem nás je zdánlivě podobná té Platonově, a to díky tomu, že oba využívají k poznávání světa systém idejí. Descartova koncepce idejí je však velmi rozdílná. Platonova představa idejí (onen antický a posléze středověký realismus) je jejich reálná existence ve světě. Na druhou stranu Descartes vnímá ideje jako něco, co je v nás: naše myšlenky a představy ve vědomí. Tyto ideje, které Descartes vnímá (a tím vnímá předmětnou realitu světa všech jsoucna kolem nás) přisuzuje něčemu vyššímu – Bohu. Takto Descartes smýšlí díky koncepci odvozování idejí od něčeho, co přece už mám ve vědomí.⁵

A pak jasně z tohoto vyplývající závěr: idea Boha. Descartes již nastínil (a ne zrovna lichotivě) postavení Boha ve své myslí. Postupem času, rozvíjením dalších a dalších meditací však možná dochází k dalšímu pochopení:

René Descartes (1596–1650), francouzský filozof, který na mnoho staletí rozdělil svět na subjekt a objekt.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

1. Jelikož ve svém „logickém zkoumání“ (meditacích) ještě nedošel k nejvyšší a nejdokonalejší ideji (Bůh) a neodhalil další zákonitosti idejí, považoval Boha za „snad“ možného, a hlavně podvodného.

2. Descartes tvrdí, že účinek je podobný příčině. Proto říká, že pokud ho stvořil Bůh, pak samotnou ideu Boha mu vnučnul právě On. „Ale už jen z toho, že mne Bůh stvořil, je nasnadě, že jsem nějak učiněn k jeho obrazu a podobě a že tuto podobu, v níž je obsažena idea Boha, vnímám toutéž schopností, kterou vnímám i sám sebe.“⁶

3. Existence Boha je de facto nevyhnutelná: „...neboť co je samo o sobě očividnější než to, že je nejvyšší jsoucno čili že existuje Bůh, u něhož jediného k esenci patří existence?“⁷

Descartova koncepce se hodně mění, přelévá se s tím, jak právě „medituje“. Nikdy nebyl ateistou, naopak. Do svých šestnácti let stu-

6 Ibid., s. 75. V citovaném vydání je v poznámce č. 43 dovětek Franse Burmana, který zpovídal Descarta. Descartes odpovídá: „Ne. Je totiž společným a pravdivým axiomem: účinek je podobný příčině. A Bůh je má příčina, já jeho účinek, tedy jsem mu podobný.“

7 Ibid., s. 99. Burman se táže Descarta na spor ne-dokonalosti vůle a vědění, na možný polyteismus v pojetí Trojice. Descartes odpovídá: „Ale to je jiný úsudek, neboť o myslí se neříká, že má úplně všechny dokonalosti jako Bůh; a proto mohou být pouze v jediném. Kdyby jich totiž bylo více, nebyl by to Bůh, protože by nebyli nejvyšší, což je spor. Neodporuje si však, aby byly tři osoby, protože jejich esence je tatáž a jsou jediným Bohem.“ (Viz: s. 97, pozn. č. 56.)

3 René Descartes, *Meditationes de prima philosophia: Meditace o první filosofii*, 3. vyd., Praha: OIKOYMENH 2015, s. 59.

4 Ibid., s. 53.

5 Ibid., s. 61–63.

doval na královské škole La Flèche Henri-Le-Grand, kterou spravoval jezuitský řád. Avšak některé Descartovy výroky (z jeho dalších děl, jako například *Rozprava o metodě* či *Principy filosofie*) poněkud pobouřily katolickou církev a jeho spisy byly zařazeny na index zakázaných knih. Jeho přínos a špetky postmoderního smýšlení tu však jsou: pochybnosti a skepse u tehdy nezpochybnitelných pravd – i existence Boha.

SMRT BOHA JAKO KRITIKA KŘESŤANSKÉ MORÁLKY

V této kapitole se chci lehce ohlédnout za filozofii veleznámého myslitele Friedricha Nietzscheho. Nietzsche je známý díky svým až extrémním koncepcím a jeho nejznámější je „vůle k moci“. Tou se však v tomto článku zabývat nechci. Nietzsche se hojně zabýval teologií a orientoval se v ní, resp. v křesťanské nauce, a to i díky tomu, že jeho otec byl luteránský pastor. Otec mu zemřel v pěti letech a od té chvíle byl Friedrich jediným mužem v rodině.⁸ Po těchto „sletech“ životních událostí se začala formovat i Nietzschova averze vůči křesťanství. „To, co tu vyprávím, je příběh příštích dvou století. Popisují něco, co nemůže nepřijít: nevyhnutelnost nihilismu [...] Nihilismus stojí za dveřmi: odkud přichází tento nejděsivější ze všech hostů?“⁹ Tento nihilismus je důsledkem smrti boha,¹⁰ za jehož počátek konce může již západní tradice (Platon, a později novoplatonismus, který částečně splýnul s křesťanstvím). „Je chybou poukazovat na nuznou sociální situaci, fyzickou degeneraci či korupci jako

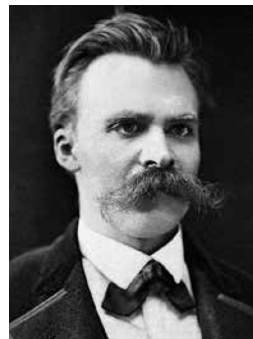
8 Nietzsche vyrůstal se svou vlastní o dva roky mladší sestrou Elisabeth, svou matkou, babičkou, dvěma tetami z otcovy strany a služebnou. Jak bylo již psáno v hlavním textu, Friedrichův otec Carl Ludwig byl luteránský pastor. Ovšem i ze strany jeho matky Franzisky byli v rodině duchovní. Z těchto aspektů se dá dobře usoudit, proč Nietzsche kritizuje ženy a pohrdá jimi (byť jim v některých krátkých citátech přisuzuje i pozitivní vlastnosti, které mají narozdíl od mužů) a křesťanskou naukou.

9 Volně přeloženo z německého originálu. Viz: Friedrich Nietzsche, *Der Wille zur Macht: Versuch einer Umwertung aller Werte*, Leipzig: Alfred Kröner [1930], s. 3 a 7.

10 Záměrně užívám „b“ jako výraz Nietzscheovy neosobní a negativní teologické reflexe.

na původce nihilismu [...] Pád křesťanství – ve své morálce (která je neodejmutelná/nezaměnitelná) – která se obrací proti křesťanskému bohu. Smysl pro pravdu, který rozvinula právě křesťanská nauka, se stal nechutností falešnosti a lži celého křesťanského světa a výkladem jeho dějin. Přechod od okřídleného „bůh je pravda“ k fanatické víře „vše je nesprávné.“¹¹

Friedrich Nietzsche
(1844–1900),
hlasatel smrti
Boha a příchodu
nadčlověka.
(Foto převzato
z commons.
wikimedia.org.)

V dalším významném spise *Tak pravil Zarathustra* je možné se dočíst toto: „Což je to možné! Tento staříčkův světec ještě ani nezaslechl v svém lese, že bůh je mrtev!“¹² Smrt boha je něco, co logicky a samozřejmě zahýbalo celou tehdejší společností – obdobně jako Descartovo dokazování (pochybování) o existenci Boha vůbec. Nietzschovo rozčarování přichází s jeho výkladem pojmu „resentiment“. Resentiment představuje jakýsi druh otrocké morálky založené na vůli k moci. A na základě této (otrocké) slabosti má člověk chuť po pomstě, ovládání druhých, přisvojování si jejich práce a duše.¹³ V tomto smyslu Nietzsche kritizuje otrockou morálku Židů a posléze z této „tradice“ žijících křesťanů.

Nietzsche vnímá totiž církev jako jed, jako zbytečnou instituci, která otravuje naši mysl. Tento jed však s chutí přijímáme, byť by samotná církev neměla mít snad vůbec nárok

11 Volně přeloženo z německého originálu. Viz: Friedrich Nietzsche, *Der Wille zur Macht: Versuch einer Umwertung aller Werte*, Leipzig: Alfred Kröner [1930], s. 7.

12 Friedrich Nietzsche, *Tak pravil Zarathustra: Kniha pro všechny a pro nikoho*, Praha: XYZ 2018, s. 9 a srv. s. 82.

13 Jiří Olšovský, *Slovník filosofických pojmů současnosti*, 4., rozšířené a přepracované vydání, Praha: Vyšehrad 2018, s. 343.

na existenci.¹⁴ Nietzsche svou kritiku vystavuje na základě pojetí morálky a etiky křesťanství, jeho paradoxu a pokrytectví. Jeho negativní postoj ke křesťanství pochází z jeho koncepce morálky otroka a svobodného člověka. Největší problém Nietzsche spatřuje ve slabosti křesťana, neboť „Co je špatné? – Všechno, co pochází ze slabosti.“¹⁵ A kdo touto slabostí oplývá? Kdo ji přímo ztělesňuje? „Co je škodlivější, než kterákoli neřest? – Účinná soustrast se všemi nezdařilými a slabými – křesťanství...“¹⁶ Nietzsche je kromě „vůle k moci“ též znám konceptem „Übermensch – nadčlověk“. Tento nadčlověk má být tím „vypěstěným“, tím vyšlechtěným a novým typem člověka ve společnosti bez slabých. Avšak společnost si „šlechtí“ úplný opak, degeneruje: „... a ze strachu byl chtěn a pěstěn typus opačný a také ho bylo dosaženo: domácí zvíře, stádní zvíře, nemocné zvíře člověk, – křesťan...“¹⁷

Atributy, které křesťanství přináší: malost, slabost, resentment – to vše Nietzscheho popuzuje a rozčiluje. I přes veškeré své extrémní výroky má v lecčems Friedrich Nietzsche pravdu: Boha jsme zabili my. Křesťanská morálka je lež ve lži – pouhý fanatický výkřik do tmy. Toto jsou typické (počínající) postmoderní prvky a narativy. Ne nadarmo je proto Nietzsche přezdíván „moderní prorok“.

S identitou vlastního lidství je spojen i Bůh a otázka po něm. (Foto © Pixabay.com.)

14 Friedrich Nietzsche, *Genealogie morálky: Polemika*, Praha: OIKOYMENH 2019, s. 26–27.

15 Friedrich Nietzsche, *Antikrist: Přehodnocení všech hodnot*, Praha: Alois Srdce 1929, s. 13.

16 Ibid., s. 14.

17 Ibid., s. 14.

KATOLICKÁ MODERNA, FILOZOFIE MATERIALISMU A VĚDA

Již během života Friedricha Nietzscheho začala v katolické církvi bujet nevole způsobená (opět) vědeckými a technickými pokroky. Společnost byla konfrontována s Darwinovou evoluční teorií (dvě práce z let 1856 a 1857). Tento biologický zvrat přinesl mnohé otázky i do církve, která se s novým nesmiřovala vůbec lehce.

Moderna (myšleno jako „hnutí“ se společenským přesahem do všech odvětví) přicházela jako bod změny. Tato změna se měla dít v kulturních sférách, a to v umění, literatuře,¹⁸ vědě,¹⁹ ale i v náboženství. První vlnu, kterou spustil právě Darwin, ještě katolická církev „zachránila“ konceptem „stvoření světa v pojetí času“: Stvoření v šesti dnech bylo interpretováno Boží nečasovostí, pro kterou platí, že pro Boha toto tvoření jako kontinuum událostí mohlo trvat oněch šest dní, kdežto pro člověka miliony a miliardy let.

(Katolická) moderna jako reformní hnutí, které naopak chtělo propojit racionalitu, vědu a filozofii s teologií (církví), bylo však krutě pronásledováno. Již pár let po Darwinových tezích papež Pius IX. vydal tzv. Syllabus bludů (jakýsi katalog) největších omylů 19. století. Tento spis měl za účel odmítnutí modernistických tendencí v církvi. Tyto tendence mimo jiné vyvolaly opětovné otázky po reformaci samotné církve v rámci jiného (univerzitního ve správé státu) vzdělání pro kněze, podíl laiků na bohoslužbách, překlad liturgie do národních jazyků atd.

Závěry I. vatikánského koncilu svolaného právě Piem IX. jsou popsány ve spisech *Dei Filius* a *Pastor aeternus*, kde se „odsouhlasila“ papežská neomylnost „ex cathedra“. V tomto podhoubí a jakémsi „tichém“ boji kritického teologického racionalismu proti konzervativ-

18 V Čechách například známý spisovatel, modernista a člen Katolického duchovenstva (KD) Jindřich Šimon Baar. Viz například: Zdeněk Kučera a Jan B. Lášek, *Modernismus, historie nebo výzva? Studie ke genezi českého katolického modernismu*, Brno: L. Marek 2002, s. 135–168.

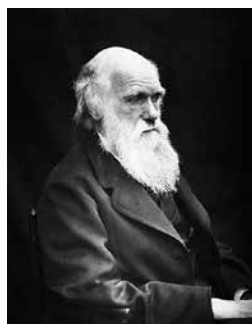
19 Hermann Bahr, *Zur Kritik der Moderne: Gesammelte Aufsätze*, Zürich: Berlags 1890, 282 s.

nímu fundamentalismu nový papež Lev XIII. naopak podpořil reformní snahy a snažil se do teologie zakomponovat vědecké bádání. Jeho nástupce Pius X. však byl razantně proti a na počátku 20. století vydává encykliku *Pascendi Dom Gregis*, která modernismus označuje za „snůšku herezí“. S tímto aktem je spojena tzv. antimodernistická přísaha, kterou musel každý učitel (katolické školy) i budoucí kněží složit – spočívala v nezastávání modernistických bludů.

Církev byla konfrontována už o pár let dříve. Ve filozofii (přibližně souběžně s Darwinem) se znovu objevil pojem a filozofický směr: materialismus. Jeho tehdejší představitel Ludwig Feuerbach se též přičinil o velkou krizi církve a náboženství jako takového. Jeho spis *Podstata křesťanství* opět „nadzdvihl“ jak společnost, tak hlavně katolickou církev. Už ve své předmluvě předjímá to, co bude logicky odůvodněno v dalších statích, a sice, že redukcí náboženství dostaneme ono pravé náboženství a jeho podstatu: člověka – antropologii.²⁰ Feuerbach ve svých (argumentačně logických) konstruktech postupuje dále: „... význam, který má právě jen potud, pokud nad ní a proti ní stojí nějaká teologie – tím, že redukuje teologii na anthropologii, povyšují naopak anthropologii na teologii, podobně jako křesťanství tím, že snížilo boha na člověka, udělalo z člověka boha, ovšem zase boha vzdáleného člověku, boha transcendentního, fantastického – proto také slovo anthropologie, jak se samo sebou rozumí, nechápu ve smyslu Hegelovy či vůbec dosavadní filosofie, nýbrž v neskonale vyšším a obecnějším smyslu.“²¹

Byť se to pro některé jedince nemusí zdát strašlivé, pro katolickou církev (možná i pro křesťanské církve obecně) je to však naprostá hereze. Feuerbachův spis má dvě části: v první se snaží definovat člověka, jeho subjekt, touhu po náboženství, a hledat jeho smysl. Druhá část je celá kritická a negativní – proč je náboženství nesmyslné. „Náboženství je vztah člověka k jeho vlastní podstatě – v tom tkví jeho pravdivost – ale k jeho podstatě ne jako k podstatě jeho,

nýbrž jako k nějaké jiné, zvláštní, od něho se lišící, ba protilehlé podstatě – v tom tkví jeho nepravdivost, omezenost, v tom tkví zlá podstata náboženství, zlobou nabitý zdroj náboženského fanatismu, v tom je nejvyšší, metafysický princip krvavé lidské oběti, zkrátka v tom je prima materia všech hrůz, všech děsivých výjevů v tragedii dějin náboženství.“²² Feuerbachovi předchůdci jako Hegel, současníci jako Marx a později Bloch,

Charles Darwin
(1809–1882)
přišel s evoluční
teorií o původu
druhů přirozeným
výběrem.
(Foto převzato
z commons.
wikimedia.org.)

byli neúplně překvapivě zastánci materialismu, následně dialektického materialismu a později raného socialismu, ze kterého později vznikl, byť ne dokonan(lý) komunismus. De facto všichni zde zmínění (hlavně Feuerbach a Marx) přešli od náboženství k ateismu. „Racionalism je nedopečený, polovičatý, nezásadní atheism; atheism je úplný, zásadní racionalism.“²³ Filozofie jako věda (samozřejmě i jiné exaktní vědní obory) bourá tradiční představy o náboženství.

Rád bych ale ještě v této kapitole zmínil jednoho vynikajícího teologa a zároveň i velkého vědce, kterým byl Karl Heim. Karl Heim, narozený roku 1874 v malé vesničce přibližně čtyřicet kilometrů od Stuttgartu, byl již jako malé dítě velmi nadaný. Svůj talent objevil již během prvních let na základní škole, kterou de facto přeskočil, a začal navštěvovat latinskou klášterní školu v Kirchenheimu. Tato škola doslova oddělovala „zrno od plev“ svým lpěním na absolutní kázní a velmi náročným vzděláním. I díky své genialitě Heim ve čtrnácti letech složil mimořádně náročnou zkoušku naprosto srovnatelnou s tehdejší maturitní zkouškou humanitního gymnázia

²⁰ Ludwig Feuerbach, *Podstata křesťanství*, Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1954, s. 51.

²¹ Ibid., s. 51.

²² Ibid., s. 241.

²³ Ludwig Feuerbach, *Podstata náboženství*, Praha: A. Svěcený 1920, s. 282.

a postoupil do vyššího stupně klášterní školy. Zde se již mohl věnovat svým koníčkům v podobě přírodních věd a čtení autorů podle svého výběru (například Immanuela Kanta a jeho *Kritiku čistého rozumu*).²⁴ Po zdárném ukončení maturity, vysoké škole a obhájení disertace se Heim ubírá více akademickým směrem.

Opět studuje Kanta, čerstvě vydaná *Logická zkoumání* Edmunda Husserla a práce zabývající se fyzikálními²⁵ teoriemi. Díky těmto novým badatelským činnostem Heim napsal možná nejvýznamnější práci *Psychologismus oder Antipsychologismus? Entwurf einer erkenntnistheoretischen Fundamentierung der modernen Energetik*.²⁶ Heim se domnívá, že čas a prostor jsou nerozlišitelně spolu. Tento fenomenologicko-filozofický pohled staví na fyzikálním základě relativity času a prostoru. Tato koncepce má blízko k Einsteinově speciální teorii

relativity z roku 1905. Heim s Einsteinovou tezí souhlasil, neboť v ní viděl své myšlenky.²⁷ Tím se odstartovala Heimova přírodovědně-teologická badatelská činnost. S dalším rozsáhlým spisem *Das Weltbild der Zukunft: Eine Auseinandersetzung zwischen Philosophie, Naturwissenschaft und Theologie*²⁸ se již definitivně pouští do dialogu fyziky a teologie, ve kterém sleduje skutečnost, pojem světa, čas, prostor, přírodní zákon, energetický obraz světa a problém náboženské jistoty. V *Obrazu světa budoucnosti* se věnuje „zvěstované“ víře skrze a v Ježíše Krista. Jak si tím můžeme být jisti? Dovede nás Ježíš Kristus ke spasení? Heim se tyto otázky snaží otevírat na půdě filozoficko-fyzikální z pohledu dvojrozměrného času, kde lidská existence náleží fyzikálnímu časovému běhu.

Heimova práce je velmi zajímavá, ale také velmi hluboká a široká, proto ji tu nebudu a ne-

Vatikán, místo konání prvního (1869–1870) a druhého (1962–1965) vatikánského koncilu.

(Foto © Pixabay.com.)

²⁴ Jiří Vogel, *Karl Heim v diskusi teologie a přírodních věd a jeho pokus o mnohodimenzionální pochopení skutečnosti*, Chomutov: L. Marek 2013, s. 13–14 a 22–24.

²⁵ V této době se Heim věnoval práci Wilhelma Ostwalda. Viz: Wilhelm Ostwald, *Vorlesungen über Naturphilosophie gehalten im Sommer 1901 an der Universität Leipzig*, 3. Aufl., Leipzig: Veit 1905, 520 s. a Wilhelm Ostwald, *Der energetische Imperativ*, Leipzig: Akademische Verlagsgesellschaft M.B.H. 1912, 544 s.

²⁶ Karl Heim, *Psychologismus oder Antipsychologismus? Entwurf einer erkenntnistheoretischen Fundamentierung der modernen Energetik*, Berlin: C. A. Schwetschke und Sohn 1902, 159 s.

²⁷ Jiří Vogel, *Karl Heim v diskusi teologie a přírodních věd a jeho pokus o mnohodimenzionální pochopení skutečnosti*, Chomutov: L. Marek 2013, s. 24.

²⁸ Karl Heim, *Das Weltbild der Zukunft: Eine Auseinandersetzung zwischen Philosophie, Naturwissenschaft und Theologie*, Berlin: C. A. Schwetschke und Sohn 1904, 299 s.

chci rozebírat celou. Je však zřejmé, že i teologie a věda mohou být v respektující se korelaci – narozdíl od filozofie Feuerbacha, Marxe a jiných.

EXISTENCIALISTICKÁ TEOLOGIE JAKO NADĚJE PRO MODERNÍHO ČLOVĚKA

V této kapitole chci stručně uvést do kontextu dvě světové války s ohledem na moderního člověka, jeho odklon od víry a naději v podobě existencialistické teologie Emila Brunnera a Paula Tillich.

První světová válka přinesla velkou krizi:²⁹ celý lidský pokrok a věda byly využity jako výhoda v boji.

Všechny lidský pokrok, statečnost, schopnost organizace a jednota byly vzaty ku prospěchu zabíjení, chtivosti, ničení. Člověk ztratil svou původní existenciální identitu.³⁰ S touto identitou vlastního lidství je spojen samozřejmě i Bůh a otázka po něm. Emil Brunner byl znám a ovlivnil i naši českou církevní tradici (tehdy nově se rodící ČČS/H/) svými antropologicky zaměřenými spisy s misijním podtextem.³¹ Ve spisu *Das Wort Gottes und der moderne Mensch* řeší porovnání víry ve stvoření světa a Boha s vědeckým názorem o vzniku světa a člověka s cílem předložit čtenáři nový koncept k přemýšlení. Avšak jeho zásadní spis, který pozvedl upadlou teologii i existenciální identitu, je *Wahrheit als Begegnung (Pravda jako setkání)*. Konceptem tohoto spisu je vztah člověka a Boha jako dvou subjektů ve vzájemném společenství. Brunner cítil krizi moderního člověka a snažil se najít jeho srdce, jeho podstatu³² („... získat pro Krista moderního člověka“).³³ Protože i moderní člověk má srdce, duši a chce pochopit, byť třeba nerozumí.

Na druhé straně Paul Tillich obdobně jako

Paul Tillich
(1886–1956),
německý
protestantský
teolog působící
v USA, který chápe
Boha jako hloubku
bytí.

(Foto převzato
z commons.
wikimedia.org.)

Emil Brunner hledá skeptického moderního člověka, kterému chce ukázat možnou cestu a de facto tuto (spirituální, duchovní) cestu racionálně obhájit. Tillichovým zásadním pojednáním je souhrnný spis *Wahrheit als neues Sein – Pravda jako nové bytí*. Tillich se snaží získat moderního člověka skrze ontologicko-existenciální koncepci Ježíše Krista, naší spásu. Snaží se oživit upadlou slávu víry: „Plná víra současně znamená, že na této jistotě je založena naše vlastní existence. Výrazem této víry je odvaha k bytí.“³⁴ Výraz „bytí“ hraje v teologii a christologii Paula Tillicheho velkou roli a má velký význam. Spojení člověka a Boha není „obyčejné“ spirituální pnutí individuality, nýbrž toto souznění Boha a člověka vyvrcholilo v nové, ontologicko-kosmické „realitě“ Ježíše Krista.³⁵

Je vidět, že Tillichova teologie je velice existencialistická, ba ontologická. Jeho přínos a ukázka snahy o překonání (post)moderní doby a jejího myšlení tkví v tzv. metodě korelace, tj. ve vzájemných vztazích. Tato metoda spočívá v neoddělitelnosti filozofie a teologie. Teologie využívá (nebo by správně měla) filozofických otázek a odpovídá na ně z hlediska víry – zjevení. „Metoda korelace [...] ujasňuje obsahy křesťanského věření pomocí existenciálního tázání a teologických odpovědí, jež jsou vzájemně závislé.“³⁶ Proč na to Tillich tak upozorňuje? V celém mém pojednání o postmoderním myšlení a jeho (ná)znacích se ukazuje, že filozofie jako věda jistojistě nemá místo pro víru, teologii, ani Boha. To Tillich zásadně odmí-

29 Kučera píše dokonce o „podstatě choroby moderního člověka a lidstva“. Viz: Zdeněk Kučera, *Pravda a iluze moderní teologie*, Praha: Husova československá teologická fakulta v Praze 1986, s. 19.

30 Totéž se stalo po 2. světové válce. Na hrůzy a existenciální krizi reagovali hlavně filozofové, například Albert Camus, Emmanuel Lévinas, Martin Buber, Karl Jaspers aj.

31 Zdeněk Kučera, *Pravda a iluze moderní teologie*, Praha: Husova československá teologická fakulta v Praze a Komenského evangelická teologická fakulta v Praze 1986, s. 27.

32 Ibid., s. 28.

33 Ibid., s. 29.

34 Ibid., s. 63.

35 Ibid., s. 63.

36 Zdeněk Kučera, *Pravda a iluze moderní teologie*, Praha: Husova československá teologická fakulta v Praze a Komenského evangelická teologická fakulta v Praze 1986, s. 69.

tá. „Filozofie [...] míní objasnit lidský život, celé jeho bytí ve světě. [...] Filozof v bezprostředním zakoušení své lidské existence současně odhaluje povahu existence vůbec, jako konečné, omezené a problematické existence. [...] že člověk, ač ve své existenci stísněný úzkostí ze své smrti a zániku, náleží esenciálně Bohu. Toto tážení je výrazem lidství.“³⁷ Proč by měla být věda (filozofie) v rozporu s vírou a teologií? Teologie potřebuje filozofické otázky k obhájení se z pozice víry a již zmíněného „zjevení“.

POSTMODERNA 20. STOLETÍ A KDE JE BŮH DNES?

Postmodernismus jako směr definuje ve 20. století francouzský spisovatel a filozof Jean François Lyotard. Ve svém spisu *O postmodernismu* vysvětluje právě pojem a směr postmodernismu ve světě a lidské společnosti. Znaky postmoderny se objevují ve všech uměleckých odvětvích: literatuře, umění, malbách atd. De facto se objevují ve všech uměních, kde se něco zobrazuje. Lyotard přímo hovoří o nastolené krizi narativních pojetí.³⁸ Ve svých statích vysvětluje krize rozvržení společnosti, její subjektovou krizi identity³⁹ a krizi filozofie a jejího předávání.⁴⁰ Všechny tyto kapitoly Lyotardova spisu odkazují na jedno: krize pojetí (národní) identity, dějinných příběhů a krize předávání filozofie. Postmoderna totiž (obdobně jako Descartův princip skepse) ruší všechna „zaručená“ a známá fakta. Též se postmoderní době říká postfaktická. Ve 20. století se probouzí hodně francouzská filozofie: již zmíněný Lyotard, Derrida, Ricoeur.

Jejich pojetí filozofie (tzv. strukturalismus, dekonstruktivismus, poststrukturalismus) zasahuje i do teologie. Znovu se objevuje v teologickém bádání tzv. hermeneutika.⁴¹ Tato věda nám po-

máhá s exegezí a interpretací textů, hlavně pak biblických. Vývoj hermeneutiky ve 20. století vedl k pozvednutí a zásadnímu povýšení biblistické teologie, k mnohým objevům a bádáním. Proto mnohé biblistické závěry z hlediska teologie vděčí za objev právě filozofii.

Kde v této době a tomto typu smýšlení je tedy prostor pro Boha? Jeden moudrý člověk z mé rodiny na tento můj dotaz odpověděl: „Kde by měl být? Je ‚tam‘, kde vždycky byl. Jen jsme ho přestali hledat.“ Postmoderní doba nám možná hází trochu klacky pod nohy. Nemůžeme však říci, že tato doba a smýšlení nemají prostor pro Boha.

Nemůžeme říci, že postmoderně je Bůh cizí. Tato doba pouze hledá svou cestu k Němu.
(Foto © Pixabay.com.)

RESUMÉ

Co si odnést z postmoderního smýšlení? Jak jsem naznačil na posledních řádcích předchozí kapitoly, jistě nemůžeme říci, že postmoderně je Bůh cizí. Tato doba pouze hledá svou cestu k Němu. Jak je na mých kapitolách vidět, v mnoha případech jde věda, filozofie a teologie společně s vírou ruku v ruce. Je pouze na nás, jak vědecké obory a filozofické koncepce uchopíme a k čemu je využijeme. Vždy totiž záleží na konkrétním člověku, na konkrétním individuu, jak k této dané problematice přistoupí.

Měli bychom si však odnést i to, že některé podněty (viz Nietzsche) nemusejí být tak daleko od pravdy: boha jsme „zabili“ my. Je otázkou, zda církev ve své překomplikovanosti neztěžuje cestu k Bohu sama, zda opravdu dává člověku modernímu, člověku 21. století to, co v této době žádá a hledá. Proto je třeba číst i knihy a autory postmoderní, protože tím můžeme naopak přispět k větší přístupnosti víry a duchovna do dnešní zrychlené a unáhlené společnosti.

37 Zdeněk Kučera, *Pravda a iluze moderní teologie*, Praha: Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze a Komenského evangelická bohoslovecká fakulta v Praze 1986, s. 69.

38 Jean-François Lyotard, *O postmodernismu: Postmoderno vysvětlované dětem: Postmoderní situace 1*, Praha: Filozofický ústav AV ČR 1993, s. 97.

39 Ibid., s. 26–43

40 Ibid., s. 85–91.

41 Paul Ricoeur, *Život, pravda, symbol*, 2., upr. vyd., Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 1993, Oikúmené, s. 169.

Radoš Slunce Čapek

Vyprávění vnuka N. F. Čapka

Pokud mám zařít své vyprávění, musím se zmínit o velice zvláštní rodině, do které jsem se narodil. Dědeček Norbert Fabian Čapek odjel před první světovou válkou do Ameriky. Vystoupil z katolické církve a přidal se k baptistům, ale stále to pro něj nebylo to pravé. V Americe se setkal s T. G. Masarykem. Masarykova žena Charlotta byla jak známo vyznavačkou unitářské církve, Masaryk proto poradil Čapkovi věnovat se unitářství. A skutečně, zrno padlo na úrodnou půdu, a když se dědeček vrátil do nové Československé republiky, stal se zakladatelem a prvním vůdcem unitářské církve v naší zemi.

Při narození ve Vinohradské nemocnici mi rodiče dali do vínku jméno Radoš Slunce, a skutečně mohu říci, že šťastné slunce mne provázelo

po celý život. Po skončení základní školy jsem se začal učit zahradníkem v Chrudimi. Zde jsem si plně vychutnal heslo „učedník-mučedník“.

Radoš Slunce Čapek, vnuk Norberta Fabiana Čapka a syn Eduarda Čapka, pod portrétem svého dědečka.

(Všechny fotografie jsou z dílny a archivu Ing. Pavla Krause.)

Pracovní dobu jsem měl neomezenou, neznal jsem neděle a svátky. Už v pět hodin ráno jsem vynášel konve s mlékem na silnici do svahu nad domem. Volný čas jsem měl, až když jsem splnil všechny úkoly, a těch bylo vždy až nad hlavu. Vysvobození mi přinesla v roce 1943 nemoc – zápal plic. Léčil jsem se mnoho týdnů v ozdravovně ve Velešíně, která patřila Hitlerjugend. Ovšem vedoucí byli skauti a chovali se k dětem pěkně. Po nemoci už jsem se do Chrudimi nevrátil, nastoupil jsem na učňovskou školu ve Volyni a poté na mistrovskou školu truhlářskou na Žižkově.

Moje malířské sebevědomí postupně rostlo. Ještě na „učňáku“ jsme dostali za domácí úkol návrh židle. Učitel postupoval pomalu od lavice k lavici a prohlížel si obrázky spolužáků. Vtom mi můj soused Čimpera navrhl, že ode mne za sto korun koupí můj výkres. A že si můžu nakreslit nový, než ke mně učitel dojde. Opravdu se mi to tak zdařilo, i když ne úplně, protože učitel mi řekl: „Musíš to ještě dodělat podle vzoru, jako to má tady tvůj soused...“ Oba jsme se tomu po hodině museli smát ještě celý den. A já jsem měl v kapse první vydělané peníze. Později jsem pro Čimperu kreslil i jeho další úkoly a získal jsem tak svůj pravidelný výdělek.

Už jako dítě jsem vyřezával figurky ze dřeva – třeba Sněhurku a sedm trpaslíků, panáky s hýbacíma rukama, kde se tahalo za šňůrku. Pro svoje výtvary jsem vyrobil podložku a na ni jsem si donesl mech z lesa. Na měšťance ve Vršovcích jsme měli na kreslení učitele Pancíře, který nám dával domácí úkoly. Ty mne vždycky moc bavily. Umět kreslit bylo důležité, protože u „přijímaček“ na Umprum se dělá zkouška z kresby podle modelu a dále se musí nakreslit projekt na jednoduchou stavbu.

Truhlářské škole ve Volyni jsme mezi sebou říkali truhlářská průmyslovka, ale maturitu jsem si pak musel dodělat ve večerní škole. Ve Volyni jsem bydlel na privátu s nějakým Kutmanem. Jeho otec byl ředitelem dřevařských závodů. Kutman stále něco kreslil a plánoval si, že se přihlásí na UMPRUM. A mě asi prvně napadlo, že já to dokážu taky.

Bylo mi jasné, že zvládnout přijímačky na UMPRUM vyžaduje speciální přípravu. Pama-

tuji se, že u nás na Spořilově měl svůj ateliér známý fotograf Drtikol. Vzpomínám si, že Drtikol byl buddhista a organizoval přednášky. Moje matka k němu chodila a díky tomu, že jsem šel jednou s ní, jsem zahlédl v sousedství kanceláře stavitele Režného. Požádal jsem ho o praxi. „Přijď, budeš kreslit autobusové garáže,“ odpověděl mi Režný. A tak jsem se pomalu učil kreslit plány garáží a pronikal do tajemství výpočtů pro statiku stavby. Něco mi Režný i platil. To byla výborná průprava pro přijímací zkoušky na UMPRUM.

Pamatuji se, že u přijímaček jsem dostal za úkol nakreslit reklamní leták a jako hlavní motiv jsem zvolil československou vlajku. A pak jsem měl nakreslit projekt kiosku na plovárně. Mne přijali, a Kutmana ne.

Z kreslířských prací si ještě vzpomínám na ruiny Anežského kláštera – věž byla tehdy ještě před rekonstrukcí. Měl jsem i řadu větších obrazů a autoportrét malovaný olejem. Všechny malířské práce se v průběhu času někde vytratily a nyní jsou neznámo kde.

Když jsem v roce 1949 přišel na UMPRUM, byly tam tři školy architektury: Profesor Smetana se zabýval občanskou architekturou – známá je jeho realizace Veletržního paláce. Profesor Rothmayer byl hradním architektem, byl žákem Plečnika a zaměřoval se více na interiéry, a třetí, profesor Benš, na průmyslové stavby – velmi dobře je známá jeho realizace projektu Elektrických podniků. Já jsem se dostal do třídy profesora Rothmayera a spolu se mnou v tom roce ještě jeden posluchač jménem Hodač. Bylo opravdu velké štěstí dostat se z desítek či stovek zájemců a uchazečů na jedno ze dvou míst v prvním ročníku Rothmayerovy školy. Hned v prvním semestru mi můj učitel dal kancelář na Pražském hradě a tam jsem pracoval na jeho zakázkách. Kreslil jsem „Rothmayerův sál“ – vstupní prostor do Španělského sálu při levé straně Matyášovy brány. Konkrétně jsem dělal pohledy a perspektivy různých řešení, která Rothmayer vymyslel. Jako byste fotografovali dosud neexistující projekt. Z výkresů a plánů a se znalostí zákonů perspektivy jsem uměl technický výkres proměnit do fotografického obrázku. To tehdy uměl málokdo, a proto si mne asi Rothmayer vybral. Když

byl potom Rothmayer nucen školu opustit, převzal třídu profesor Josef Grus – bratr známého pardubického malíře Jaroslava Gruse. Josef Grus je například autorem památníku v Dukelském průsmyku; pomohl mi ke vstupu do Svazu architektů.

Ještě v prvním ročníku jsem se seznámil s architektem Hniličkou. Dostal jsem od něj zakázku na vnitřní vybavení kavárny Vltava. Dnes je zde odbavovací kancelář aerolinek a vedle je stanoviště autobusů na letišti. Stavební část kavárny dělal Hnilička a celé vnitřní vybavení jsem navrhl já spolu s mým spolužákem Hodačem. Ještě dnes je interiér kanceláři aerolinek docela moderní, a přitom jsem ho vymýšlel už před šedesáti roky.

Po ukončení práce na Hradě jsem byl přijat jako externista do SURPMO (Státní ústav pro rozvoj památkových měst a objektů). Práce mi zde zadával profesor Chalupníček, který byl současně mým učitelem na UMPRUM. Nejzajímavější byla zakázka pro fotoměřický ústav – měření Trojského zámku. Pořídil jsem si pásmo, půjčili mi teodolit a já jsem vyrazil do terénu. Teodolit jsem držel v ruce prvně v životě a teprve jsem se musel naučit s ním zacházet. Ovšem zakázku jsem dovedl ke zdárnému konci a výsledky odevzdal v termínu.

Na vojně jsem se dostal do Hlbokého u Senice. Byla tam pokusná střelnice. Zde jsem měl za úkol vyprojektovat a nakreslit hřiště pro atletiku. Když jsem byl s projektem hotov

**Radoš Slunce Čapek
s Jiřím Gabrielem
v ústředí NSČU.**

a odevzdal ho, dal mi velitel do ruky lopatu a řekl – vemte si lopatu a kolečko a můžete začít stavět. A tak jsem celé týdny přehazoval hlínu na budoucím atletickém hřišti.

Po vojně jsem se nemohl hned nikde uchytit. Tehdy probíhala budovatelská akce „úředníci do výroby“. Tak jsem odjel k otci do Zalužan, tam jsem nastoupil k lesní správě a chodil kácet s hajným stromy. Po čase začali v prostoru našeho lesa budovat rekreační středisko Vystrkov pro prezidenta Novotného. Stavbyvedoucí mne na lesní správě objevil a navrhl mi, abych přešel k němu, že ho budu zastupovat. Dohlížel jsem, jak se vozí materiál a provádí se výkopy, a stavbyvedoucí mne přijel pouze jednou za týden zkontrolovat. Byl se mnou tak spokojen, že mi jednou řekl: „Píšu ti dva platy.“ Práce na Vystrkově mne přirozeně moc neuspokojovala, jednou jsem při návštěvě v Březnici došel na OSP (okresní stavební podnik) a hned na místě jsem zde získal novou práci. Moje úkoly zde byly – projekt sila na obilí, projekt veřejných záchodků v Březnici a pomocné provozy pro Zbrojovku (dělal jsem lakovnu a svařovnu).

Památkový ústav mi nabídl místo v Chebu, kde jsem s architektem Pavlíkem provedl přestavbu chebského divadla. Sám jsem dokončoval balkony a projektoval přízemí a orchestríště. Pak se stalo, že mého nadřízeného zatkl a Památkový ústav vyslal do Chebu nového šéfa Ing. Neudorfla. Ten požadoval, aby se zapojil do projektu jako spolaautor. Ovšem já jsem se rozhodl, že buď to dodělám sám, nebo odejdu. Asi tušíte, jak to dopadlo – nakonec jsem odešel, ale nelitoval jsem.

Dostal jsem práci ve skupině architekta Loskota, který prováděl rekonstrukci Pražského hradu. Nejprve mi jeho vedoucí, architekt Firbas, zadal úkol – provést rekonstrukci Vínohradského divadla. Kupříkladu jsem vymyslel přístřešek na kulisy ze zadní strany divadla a informační vitríny pro vyvěšení programu. Uvnitř jsem upravil jeviště i hlediště a navrhl nové, optimální rozmístění sedadel. Krásným úkolem byl projekt známé Vikárky na Pražském hradě. Vnitřní vybavení navrhl architekt Firbas. Od Vikárky jsem se v rámci Hradu přesunul jenom kousek do Domu dětí, kde jsem spolu s architektem Hlavatým navrhl stavební

úpravy budovy a prováděl jsem architektonický a stavební dozor. Firbas mi zadal ještě jeden krásný projekt, a to reprezentační místnost pro zahraniční návštěvy v domě Orbisu v Dlouhé ulici. Zde jsem navrhl veškeré vnitřní úpravy a vybavení. Dělal jsem také hospodu Kumanovo ve Vodičkově ulici. Navrhl jsem stavební úpravy a vnitřní zařízení, které je tam dodnes. Můj odchod z Hradu byl zase trochu dramatický, protože po odchodu vedoucího Matějovského přišel nový šéf – Kupka. Ten navrhl, že se bude na mém projektu Kumanova také on sám podílet jako spolaautor. To mi samozřejmě nevyhovovalo, a tak jsem zašel na Svaz architektů a požádal o zálohu na práce, které jsem až doposud provedl, a pak jsem z projektu odešel.

Mezitím už jsem získal velkou zakázku od zbrojařské firmy Sellier & Bellot ve Vlašimi. Pro ně jsem vypracoval studii výstavby odborné strojařské školy. Od Firbase jsem zamířil do Hutního projektu, odkud jsem odešel ještě ve zkušební době, a pak jsem se dostal do týmu architekta Pragera. Architekt Prager tehdy stavěl nové Národní shromáždění vedle Národního muzea a já jsem zde dostal za úkol kreslit perspektivy vnitřních prostor. Když se Národní shromáždění otevíralo, už jsem byl z firmy pryč a slavnostního zahájení provozu budovy jsem se nezúčastnil.

Podařilo se mi získat zakázku a stipendium od Svazu výtvarníků s úkolem: vyprojektovat nábytek do jeslí a mateřských a základních škol. Samozřejmě jsem si nejprve musel vyžádat od hlavního hygienika předepsané rozměry pro nábytek určený dětem různého věku. Výsledkem snažení byla nejenom úspěšná realizace školního nábytku, ale i katalog schválených typů nábytku.

Moje žena mi v novinách našla inzerát na volné místo architekta v Ústavu školských staveb a následně na Stavební správě při ministerstvu školství. Pro resort školství jsem projektoval jesle a mateřské a základní školy. Tehdy jsem vydal knižně *Katalog školního nábytku*, který jako pomůcka pro projektanty a architekty slouží dodnes. Můj realizovaný nábytek se ve školách používá stále, v roce 2009 ho viděla má obvodní doktorka na nějaké

výstavě v Praze. V rámci ministerstva školství jsem měl možnost hodně cestovat. Národním výborům – odborům školství – jsme poskytovali konzultace a poradenství při výstavbě škol. Například jaký vybrat pozemek, jaké jsou možnosti dotací, jaký je postup projektování a schvalování... Pod vedoucím – Ludkem Flégrem – jsem tuto práci vydržel dělat dvacet let. Díky styku s tolika lidmi se mi dařilo získávat další architektonické zakázky a tím si trochu přivydělat. V té době klient uzavíral smlouvu ne se mnou jako s autorem, ale se Svazem architektů (Architektonickou službou), který dohlížel na každou zakázku a formálně ji realizoval. Přijímal peníze od zákazníka a vyplatil je pak architektovi. Malé procento si samozřejmě srazil pro sebe. Kolegové v práci, kteří viděli tu řadu mých vedlejších zakázek, za mnou chodili a loudili, zda by se mohli podílet na projektech

spolu se mnou. Jeden z mých nadřízených mi dokonce navrhl, abychom jednu zakázku provedli společně, on že prý ji zaštití svým jménem a funkcí. Když jsem to odmítl, nadělal jsem si zlou krev. Obvyčejná lidská závist se stupňovala a já jsem po dvaceti letech raději ze školství odešel.

Poslední mojí „štací“ byl Ústav obchodní výchovy. Zde se realizoval můj projekt školy pro Pražský stavební podnik v Kytíně, ve středočeském kraji. Škola tam stojí dodnes. Také jsem poskytoval konzultace a poradenství pro výstavbu škol pro různé profese. Do důchodu jsem odešel v roce 1989, přesně na své šedesáté narozeniny. Nepřesluhoval jsem ani den.

V důchodu jsem získal ještě pár projektů – například výstavbu sídliště v Brandýse nad Labem, kde jsem mimo jiné vyprojektoval nový supermarket. Když se ohlédnu za svou

„Po skončení základní školy jsem se začal učit zahradníkem v Chrudimi.“ (Foto © pixabay.com)

Radoš Slunce
s Vlastimilem
Krejčím, duchovním
teplické obce.

architektonickou kariérou, myslím, že to byla užitečná práce pro lidi, nejvíc asi pro děti. Taký je tu po mně kniha o vnitřním vybavení škol. Práce architekta mne opravdu bavila, bylo to hezké povolání. Nebyl jsem líný a už od dětství jsem si přivydělával různými „vedlejšíky“. Získané projekty, které mi zákazníci zadali a které jsem kreslil doma po nocích a o víkendech, jsem

přetavil do stavby malé vilky v Hodkovičkách, kde bydlím už přes 50 let se svojí ženou Irenou. Myslím, že to byl užitečný život a že jsem svou troškou do mlýna přispěl k úsilí lidí – lépe žít. Tož ať se to daří též mým následovníkům!

*Vyprávění zapsal a gramaticky upravil
Ing. Pavel Kraus, Csc., v Praze, v březnu 2021.*

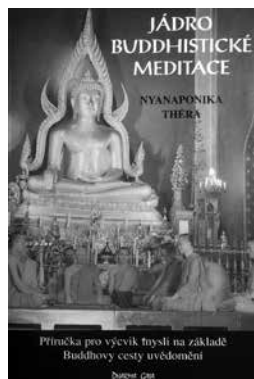
Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Desátý díl

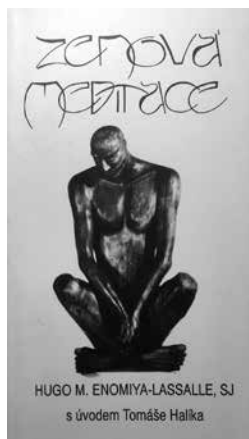
Bohdan Chlíbaec

Nové knihy z oblasti duchovního života:

V tomto díle Zpráv z unitářské knihovny upozorníme na knihy, které mohou být čtenářům užitečné na jejich duchovní cestě, při sebepoznání, resp. teorii poznání (5), nebo rozvoji osobnosti (4), ať už si zvolí meditační techniky buddhistické (1), křesťanskou kontemplaci (3, 7, 8), zenovou meditaci (2) či jungiánskou hlubinnou analýzu (6).

Nyanaponika Théra, *Jádro buddhistické meditace: Satipatthána: Příručka pro výcvik mysli na základě Buddhovy cesty uvědomění.* [S antologií textů přeložených z pálijštiny a sanskrtu.] Přel. Karel Werner, Praha 1995, 251 s.

Hugo M. Enomiya-Lassalle, *Zenová meditace.* [S úvodem Tomáše Halíka.] Přel. Eva Richterová, Praha 1995, 162 s.

Jan Evangelista Urban, *Velká obnova o kontemplaci.* [Úvahy o podstatě a významu kontemplace.] Praha 1991, 77 s.

Henri J. M. Nouwen, *Duchovní život jako cesta.* Přel. Ladislav Heryán, Praha 2012, 163 s.

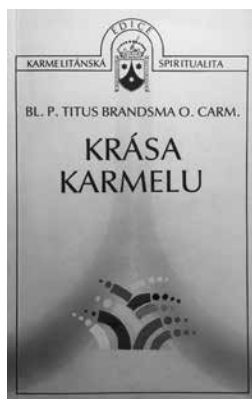
(Všechny fotografie pocházejí z archivu knihovny NSČU.)

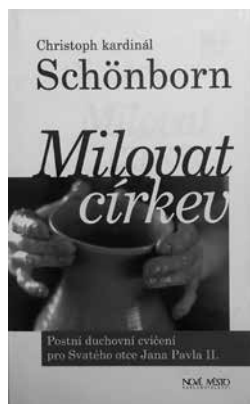
Hannah Arendtová,
*Život ducha :
I. díl – Myšlení.*
[Epistemologie.]
Přel. Jan Lusk,
Praha 2001, 274 s.

Klaus Harre,
*Durchbruch zur
Persönlichkeit :
Selbstfindung nach
C. G. Jung : Mit
vielen Fallbeispielen.*
Freiburg im
Breisgau u. a.
1985, 189 s.

Titus Brandsma,
Krása Karmelu.
[Karmelitánská
spiritualita.]
Přel. Terezie
Brichtová,
Kostelní Vydří
1992, 99 s.

Christoph
Schönborn,
*Milovat církev :
Postní duchovní
cvičení pro Svatého
otce Jana Pavla II.*
Praha 1998, 170 s.

Člověk kdyby nechtěl, tak si práci nepřidělává!

Rozhovor s Mirkem Siručkem, členem OŠS

Jaké jsi měl dětství, Mirku?

Narodil jsem se koncem prosince v roce 1957 ještě do soukromého hospodářství. To byl zajímavý čas, protože ozimy byly tehdy ještě našich jako majitelů, a jařiny, co na podzim zaseli, už byly družstva. Pamatuju si, že k nám na hospodářství dali deset krav a prasata, takže život mezi nimi, to byla moje předškolní výchova. Pak mě jednou vytáhli ze psí boudy našeho bernardýna, kámoše Jendu sklepli z borovice a odvedli nás do školy. Do školy jsem chodil do Klamoše. Studijní úspěchy ale moc velké nebyly.

Mirek Siruček, zemědělec, aktivní občan a dlouholetý unitář, člen OŠS.
(Foto KLK.)

Takže k vašim do hospodářství umístili dobytek družstva?

Přesně tak, než se postavilo družstvo, myslím budovy, tak se dobytek, co vyvlastnili, svedl k lidem, kam se dalo. A tak se zkoušelo hospodařit. Takže jsem jako malý okopával družstevní řepu a tak.

Co se s vaším hospodářstvím stalo pak?

Měli jsme králíky, chov slepic. Ale ještě to nebyla úplně blbá doba, tehdy se třeba ještě dralo peří, ženské vzpomínaly, kdo s kým, to nás malé samozřejmě bavilo. Dračky to každý rok „sjely“ a já se na tenhle poslední den draní ohromně těšil.

A čím byli rodiče?

Táta se narodil v roce 1927, hospodařil, měli asi patnáct hektarů. Matka byla také při zemědělství, takže později pro komunistický režim řekneme v domácnosti. Pro tátu by byla potupa, kdyby šel do práce, kdyby nedokázal uživit rodinu z hospodářství – to bylo prostě tradiční pojetí. Jenže když pak matce počítali důchod, tak jí dali asi 312 Kč za zásluhy. Ale když se to budu snažit přepočítat, tak si to vezmi: výchova dětí, péče o staré členy rodiny a příbuzné, dvě krávy – my jsme měli mléka víc než ve fabrice – na vesnici se navíc stále žilo dost pospolitě.

Jak tě ovlivnilo klima, ve kterém jsi vyrůstal?

Chlumecko (pocházím ze vsi, která leží mezi Chlumcem nad Cidlinou a Kladruby nad Labem) byla naštěstí taková trochu politicky opomíjená oblast: šlechtitelství, pícinářství, i dlouho za socialismu tu byla poměrně velká myslivecká honitba (původně Kinských), v Kladrubech, což od nás není ani deset kilometrů, bohudík zůstal chov kočárových koní

Mirek u vjezdové brány svého domu, kde se narodil a dodnes hospodaří. Vrata si společně se synem Jirkou upravili tak, aby bylo každému jasné, že majitel je unitář. (Foto KLK.)

s rozsáhlými výběhy a pastvinami. Dřív se tu chovali koně exkluzivně pro vídeňský dvůr a místní vzpomínali, že ještě ve 40. letech se tu ozývala takzvaná kladrubská němčina („kommen sie blíž, Josef“ a tak). V tomhle pozapomenutém prostoru se i ty sedmdesátky

daly docela dobře přežít. Jinak s kladrubskými koňmi i za socialismu jezdili na různé soutěže a výstavy po světě, třeba i do Anglie, byli dokonce pozvaní na oběd od královny Alžběty, takže atmosféra, takové to mikroklima, tady bylo poměrně dobré.

Hájovna v obci Štít,
kde se osmiletý
Mirek dozvěděl
o unitářství a také
si tu poprvé přečetl
dvě zásadní knihy
Karla Čapka:
Dášenku
a *Hovory s T. G. M.*
Mimo jiné tu dříve,
v letech 1921 a 1922,
pobýval básník
Antonín Sova. Jeho
bustu v popředí
vytvořil sochař
Vojtěch Adamec.
(Foto KLK.)

Máš sourozence?

Dvě sestry, obě mladší. Jedna sestra dělala v zemědělství jako ekonomka, druhá sestra se věnuje obchodu. Ale babička i děda byli asi z osmi dětí, takže jsme na vsi měli spousty tet a strýců, bratranců a sestřenic.

Kam jsi šel pak na střední školu?

Když jsem byl v devítce, přišli na nábor a tam nám „prozradili“, že naše republika je zbrojníra pro země Varšavské smlouvy a kovárna RVHP, takže potřebují mladé do těchto odvětví. Tak jsem nastoupil na střední strojírenskou do Hradce, kde jsem vystudoval, odmaturoval a šel jsem dělat do konstrukce do elektrárny do Chvaletic, protože mě začala bavit energetika. To byl rok 1977. Pak jsem šel na vojnu do Prahy a potom jsem ještě dva roky pracoval ve Chvaleticích. V Praze jsem si našel děvče, jenže výpověď byla tehdy asi sedm měsíců, mezitím jsme se rozešli, ale já se stejně načas do Prahy přestěhoval, dostal jsem se do ČKD Kompresory, pořád jsem dělal točivé stroje. V Praze tehdy navíc zřídili výzkumný ústav kompresorů, kde byla spousta chytrých lidí, takže když jsem dostal v ČKD nějaký úkol, tak jsem tam zašel a oni mi poradili – dělal jsem

tehdy hlavně čističky odpadních vod a přepravu zemního plynu. Tehdy už jsem občas zašel do Unitarie. Chodili jsme na přednášky.

Ty ses ale k unitářství dostal mnohem, mnohem dřív...

Když mně bylo osm nebo devět, tak se k nám do Štítu do myslivny přistěhovala rodina Pilzových. Pan Pilz předtím „seděl“. Byl vězněný, protože údajně převáděl přes hranice, a ve Valdicích se seznámil s Milošem Mikotou. Tam spolu byli čtyři roky a Mikota ho za tu dobu hodně ovlivnil. A mně se pak díky němu liberální náboženství dostalo tak nějak přirozeně pod kůži.

Čím jsi vlastně chtěl být?

Konstruktérem, a to se mi splnilo, i když jsem chtěl dělat točivé stroje. Ale je to moc hezká práce, týmová: slévači, výpočtáři, kováři... V Kompresorech jsem byl šéfkonstruktérem přepravy zemního plynu.

V ČKD jsme dělali spalovací motory do lokomotiv.

U vás doma se víra nějakým způsobem žila, prakticovala?

Dědeček a otec byli evangelíci, ale otec na to moc nebyl. Matka byla v římskokatolické církvi, no a já? Já jsem byl skoro všude a nikde mě moc nechtěli (směje se). Když mi bylo asi jedenáct, tak se u nás začal vyučovat katechismus, na akci Z jsem se setkal s českobratrským knězem a od Staré Paky k nám pronikalo hnutí spiritismu. Tady u nás to poměrně vřelo. Pak jsem si vzal ortodoxní adventistku sedmého dne, ale spálila mi unitářské knížky, tak jsme se nakonec rozešli (směje se).

KDY JSI ZAŠEL DO UNITARIE POPRVÉ, PAMATUJEŠ SI TO?

Nevím přesně, kdy to bylo, ale pamatuji si, že jsem šel kolem, Karlovkou, a tam byly takové letáčky, nazvané Naše nejbližší cíle. Bylo to zaměřené na rozšíření vědomí a rozvoj duchovního života. To jsem potřeboval – i kvůli práci (směje se), mít představivost pro tvorbu konstrukcí a tak. Cvičila se tam jóga, byla tam spousta zajímavých lidí a úžasná atmosféra.

Logo bývalého občanského sdružení Chlumecko.

(Foto z archivu M. Siručka.)

S bustou Masaryka, kterou se podařilo obnovit a osadit zpět do vestibulu školy v Plotištích nad Labem, kterou navštěvoval Mirkův syn. Vpravo model, vlevo hotový odlitek. (Foto z archivu M. Siručka.)

Velice mě zaujal hlavně Zdeněk Neubauer, hodně taky Mikota. No a pak jsem tam ještě dojížděl, když se chodilo na Vinohrady a já se vrátil na Chlumecko.

Kdy jsi odešel z Prahy zpátky?

V roce 1987. Sice jsem mohl mít v Praze byt, ale tak nějak se mi tam přestalo líbit. Pak jsem byl chvilku pošťákem, no a dalších dvacet let jsem dělal v zemědělství.

A co ti dává dnešní Unitarie?

Ted' je to zase něco jiného. Akademie a tak, kam občas jezdím, je ale taky zajímavá, i když já mám možná blíž k takovým projektům jako Krajina jako duchovní dědictví nebo Domov a krajina, co dělá OŠS. To jsem mohl vzít vidle,

sekeru a žít to i v praxi. Jenže je problém, že péče o krajinu, ale i třeba o bližního, dost naráží na legislativu České republiky. Ted' u mě už vlastně víc než rok bydlí jedna bezdomovkyně – její děda tady dělal hajného a o tenhle kulturní prostor se zasloužil, tak jsem ji k sobě vzal, když neměla kam jít. Přišla na tři dny, začal lockdown, a je tu pořád... A třeba v *Novém prostoru* píšou, že pro takové lidi je nejdůležitější sehnat nové bydlení. Já tady už dlouho chodím po úřadech, abych jí něco sehnal, ale marně... Arcidiecézní charita tady sídlí v Hradci, což je blízko v momentě, kdy uděláme tříkrálovou sbírku a pošleme jim šest tisíc. Tak je to fajn. Když je ale požádáme o pomoc, tak je dojezdová vzdálenost příliš velká. Tak to jde těžko.

Ty tedy pořád bydlíš tam, kde ses narodil?

Ano, v tom samém gruntu, jak se říká. Vjezdová vrata do dvora k svému domu tady ve Štítě jsem si rekonstruoval v duchu unitářů, dal jsem na ně slunečnice. Na poli mám vždycky aspoň jednu slunečnici. Aby věděli, že jsem unitář! Rád říkám, že jsem snad jediný český unitář zemědělec (směje se). Ale je to tu složité. Je tu těžké například shánět dotace. Už třeba proto, že Štít leží na hranici tří okresů, a tak mám kus políčka v pardubickém okrese i kraji, kus v kolínském a třetí v kutnohorském, to je obojí Středočeský kraj. No a když mám zájem o nějaký příspěvek, všude musím požádat, to je trojnásobná administrativa a já na to moc nejsem. Takže raději už nic nepíšu. Navíc tady jsou pořád nějaké výjimky pro Křetínské na chvaletickou elektrárnu, které krajině a půdě moc neprospívají – třeba ohledně emisí. Často to dopadne úplně obráceně, tedy na úkor životního prostředí a malého zemědělského hospodaření. Takže obě sestry odešly, syn také, všude se dá vydělat víc a snazší cestou.

Ty se tady ovšem hodně angažuješ i ve spolkovém a veřejném životě, že?

Byl jsem předseda spolku Chlumecko, kde jsme se snažili právě pečovat o krajinu. Paní sochařka Marie Adamcová nám udělala krásné logo. Snažili jsme se třeba zachránit starý hřbitov, aby se tam nedělaly tenisové kurty, protestovali jsme proti výstavbě nových obrovských skladových sil. Pak jsem byl předseda odborové zemědělské organizace, jsem ve sboru dobrovolných hasičů, od nich jsem dostal záslužný kříž, medaili sv. Floriana. Kromě toho mě pochopitelně zajímá i zdejší tradiční venkovská architektura, kultura. Třeba jsem se ujal toho, když našli tady v kurníku bustu Masaryka, kdysi shozenou ze školy v Plotišťích nad Labem. Sehnali jsme peníze na odlití do bronzu, dvacet tři tisíc, a nechali ji osadit zpátky. Také jsme tady vlastníma rukama obnovili barokní kapličku, kousek od Újezda u Přelouče. Taký chodím opravovat památky, ale třeba i původní stodoly tady ve Štítě. Sázal jsem tu březovou alej, pravidelně uklízíme krajinu a tak.

Památník sv. Vojtěcha a Radima v Libici od sochaře V. Adamce. (Foto z archivu KLK.)

Kromě svých polí ale taky pracuješ ve šlechtitelském ústavu, ne?

Ted' už jsem od podzimu v důchodu, ale předtím ano, ve Větrově ve šlechtitelské stanici pro travní osiva OSEVA UNI připravovali profesionální směsi pro zemědělství. Dělal jsem v jejich vývoji. Ted' už pro ostatní dělám, jen když někdo potřebuje něco opravit na domě.

Z tvého vyprávění vím, že jsi dlouhá léta pomáhal v ateliéru sochaři a restaurátorovi Vojtěchu Adamcovi, pracoval jsi s ním na různých zajímavých projektech. Jak na to přišlo?

Poznal jsem ho a sprátelil se s ním myslím na počátku 90. let, měl ve Štítě chalupu a v ní ateliér. To pro mě byla v téhle době, kdy tak nějak končila taková ta tradiční zdejší venkovská pospolitost, velká vzpruha. Byl to pro mě zase tvůrčí život, podobně jako třeba v těch sedmdesátých letech v Praze. Oba jsme si mysleli, že sametová revoluce bude i duševní a duchovní povzbuzení, v tom jsme myšlenkově souzněli. Oba jsme navíc byli v podstatě bez práce, protože s koncem režimu zanikly nejen státní podniky, například zemědělské, elektrárny a podobně, ale třeba i výroba

veřejných plastik. On pak učil na střední škole v Hořicích. Já jsem mu pomáhal tady v ateliéru, trávili jsme spolu hodně času. Ono k těm, co vedou a tvoří, je zapotřebí i někoho, kdo dělá takové to zázemí: třeba dvě stě kubíků dříví, aby se v ateliéru topilo, aby vysychala hlína. To jsem dělal rád. Tak vzniklo naše třicetileté přátelství.

Pak přišel rok 1995 a Vojtěcha Adamce oslovil tehdy již královéhradecký biskup Dominik Duka, se kterým se z počátku 90. let znali, že by chtěli na Libici udělat připomínku sv. Vojtěcha. Tak jsme se do toho dali: ideový záměr, projektová dokumentace, a připravili sousoší sv. Vojtěcha a Radima, které pak bylo v roce 2000 osazeno na slavníkovském hradišti v Libici nad Cidlinou, v rodišti obou těch světců. Pojali jsme je v duchu takřka unitářským, jako dva poutníky. K tomu, jak vznikla ta finální kompozice, se váže zajímavá historka. Pan Adamec měl několik návrhů, ale pořád mu to nepřišlo úplně ono. A pak jsem k němu jednou ráno přišel, takhle jsem držel prázdnou flašku od piva a on se smál, že to je přesně ono. Udělal skici, jenom se kvůli té kompozici musel změnit materiál. Celé to mělo původně být z pískovce, to by ale v hmotě tohohle finálního návrhu technicky nešlo, tak je nakonec z bronzu. Ještě dělal Vojtěch Adamec pomník připomínající návštěvu papeže Jana Pavla II. v Hradci Králové, taky v bronzu. Byl odhalen v dubnu roku 2003, v den šestého výročí papežské návštěvy v Hradci Králové.

O paní Adamcovou jsem se pak staral skoro až do konce života.

Čemu se teď věnuješ kromě práce v hospodářství?

Sedlákům u Chlumce. Ale vážně, protože roku 2028 bude výročí čtyř set let od těch prvních selských bouří tady na Opočensku (1628); pak ty známější byly roku 1775 na Chlumecku a Hradecku. A společně s klubem filatelistů z Chlumce nad Cidlinou máme v úmyslu, že bychom u té příležitosti vydali známku.

Dělá ti něco starosti?

Chybějí lidé na údržbu krajiny. Úklid, čištění rybníků, sekání trávy a tak. Bezohlednost velkých firem.

Při obnově kapličky nedaleko Újezda u Přelouče. (Foto z archivu M. Siručka.)

Jak si udržuješ zdraví?

Chodím částečně běhat. A chodíme se otužovat, plavat tady k nám do rybníka, vždycky celou zimu. Chodím na dříví, kopat brambory, krmím, suším, jsem v pohybu, jezdím na kole.

Díky tomu otužování jsem byl nedávno vybraný jako komparzista do filmu *// Boemo*, o skladateli Myslivečkovi. To u nás právě jednou fotili otužilce a mezi námi pro film vybírali syfilitiky (směje se), natáčelo se to v klášteře v Pláších. Potřebovali, abychom byli v bazénu, kde protékala voda ze Střely, takže dost studená.

A péče o zdraví duševní, duchovní?

Nějaká ta modlitba, meditace... a humor, to je taky dost důležité. U mě asi navíc platí „dělání, dělání, všechny chmury zahání“. Když člověk pracuje rukama. To mě baví i naplňuje: sekat travu, tady něco vyzdít, udělat stropy...

Jsi v životě spokojený?

Asi jo, proč ne? Mám radost z polí. Vidět, jak to roste, i krajinu. A práce je tam pořád dost – obnovit pastevní louku, obnovit senáže. Zakázky

**S přáteli při
otužování.**
(Foto z archivu
M. Siručka.)

pro osiva. Hezké výzvy. A v zemědělství jsou ještě docela dobré vztahy, všichni mají stejný problém – udržet to. Jen zima je tady tvrdá. Navíc mám výhodu, že mám nízkou laťku na spotřebu. Taky jsem chtěl zkusit život úplně bez peněz – mám brambory, slepice... –,

ale nakonec jsem to takhle radikálně zatím neudělal. A všechny ty spolkové věci, moje bezdomovkyně, sem tam něco pro někoho ve vsi, v terénu? Člověk kdyby nechtěl, tak si práci nepřidělává.

Rozhovor vedla KLK.

Láska a vše, co je omamné

Rozhovor s Davidem Kozákem, členem OUT

David Kozák je členem Obce unitářů v Teplicích. (Foto převzato z unitariateplice.cz.)

Jak dlouho už jsi členem Obce unitářů Teplice?

Do unitářské organizace docházím sedm let, od prosince 2014.

Co tě k unitářství přivedlo? Jak jsi ho objevil?

Šli jsme s kolegou v noci po Teplicích a on jen tak cosi prohodil o tom, že byl v duchovním prostoru lidí určitého místa, kde se mluví o Ježíši jako o člověku, že byl zajímavý a potřebný.

Liší se nějak podstatně tvůj život před setkáním s unitářstvím a po setkání s unitářstvím?

Výrazným způsobem ani ne, byl jsem mysticky laděn ještě před tím, ale posvátnou pravdou je, že v Unitarii jsem zjistil, že člověk se může bavit o víře bez dogmat a předsudků, s úsměvem na tváři, šířící pohodu, která vychází ze srdce.

Kdybys měl ve stručnosti vyjádřit, co pro tebe unitářství znamená? Jak bys ho ty osobně definoval?

Unitářství pro mě znamená základní pilíř – svoboda, rozum, tolerance.

Věnuješ se nějaké formě spirituality i mimo unitářskou obec?

Opakuji si čanty, pozorování sebe sama, co se ve mně děje. Pozornost zaměřená dovnitř, niterná kontemplace.

Poprvé jsme se viděli na Unitářské akademii ve Sloupu v Čechách. Co ti studium Akademie přináší?

Unitářská akademie mi rozšiřuje obzory ohledně podstaty, až prapodstaty, příčiny vzniku tohoto společenství. Více než historie mě baví intimní nebo soukromé duchovní vlastnictví onoho zdroje svatosti samotného univerza.

Co je pro tebe v rámci studia Akademie nejtěžší? A co je naopak nejradostnější?

Těžší je možná doba přednášek, která na sebe navazují. Kvůli zpracování informací a zklidnění mysli. Radostný pravděpodobný přísun nových informací, které v mém hledáčku vyzní a jsou renesanční, tak to považuji za potřebné.

Jak tvůj život ovlivňuje probíhající pandemie koronaviru? Změnil se tím nějak tvůj náhled na svět, na společnost?

Moc si to neuvědomuji, hygiena a sterilita jsou důležité kdykoliv. Svět patrně transformoval své chování a jednání v rámci sebezáchovy.

Z čeho máš v životě největší obavy?

Z nemoci, umírání, smrti.

A co ti dělá v životě největší radost?

Uvědomění sebe sama, láska a vše, co je omamné.
Rozhovor vedl Matěj Čihák.

Nový začátek v Liberecké obci unitářů

Bohunka Jelínková

Každá ztráta, každý konec je vlastně nový počátek. Krize je šance.

I naše liberecká obec se po smutných událostech a změnách letošního léta postupně pozvedá, hledíme s nadějí dopředu a po delší době začínáme znovu konat shromáždění.

Dne 5. října 2021 se proto konalo první shromáždění naší obce, a to v hezkých prostorách Krajské vědecké knihovny v Liberci na symbolické téma Rozhoření plamene.

Mottem tohoto shromáždění byla věta: „Oheň je mocným symbolem a v duchovní oblasti nabízí skvělou inspiraci.“

Petr Samojský,
duchovní POU
a OŠS, v liberecké
Unitarii.
(Foto KLK.)

Shromážděním nás provázel reverend Petr Samojský, který pronesl mimo jiné krásné podobenství o dvou kapitánech. Oba kapitáni měli stejný cíl, ale každý z nich si vybral jinou cestu k jeho naplnění. Bylo to velmi zajímavé téma k zamyšlení.

Privítali jsme též hosty z jiných unitářských obcí v České republice – Ludka Pivoňku, Janu Raškovou, Kristýnu Ledererovou Kolajovou, Lucii Hrabánkovou a další. Ti všichni pronesli upřímná přání, aby se naší obci do budoucnosti dařilo co nejlépe a aby ji čekaly jen samé skvělé dny, za což jsme velmi vděční.

Zapálili jsme každý jednu malou svíčku, nový oheň, který nás v našem srdci bude stále provázet. Tu jsme položili na malé medailony,

kteří pro tuto událost vyrobila vlastnoručně Kristýna. Medailony jsme si mohli na závěr odnést na památku domů.

Shromáždění proběhlo ve velmi krásné atmosféře, bylo působivé a přitom neformální.

Zpívali jsme písně za doprovodu pražského hudebníka Honzy Pellara, povídali si, každý z nás mohl přidat svých pár slov. S Honzou jsme si po shromáždění i neformálně zaspívali folkové písně.

Nakonec jsme ochutnali výborné domácí víno naší předsedkyně Marcelky Prajzlerové.

Domů jsme odcházeli naplnění pocitu radosti, naděje a nevšedním spirituálním zážitkem.

Co říci na závěr? Děkujeme.

Jana A. Rašková, laická duchovní OUT s libereckými unitáři. (Foto KLK.)

Unitářská akademie – ohlédnutí za rokem 2021

Michal Kohout

Říká se: jednou je nic, dvakrát je zvyk. V tomto duchu se dá říci, že si Unitářská akademie ve druhém roce pandemie „zvykla“ na těžkosti s ní spojené. Dokonce se v reakci na tyto okolnosti podařilo efektivně nacvičit distanční formy výuky, o kterých jsme uvažovali již dříve a které umožňují širší zpřístupnění vybraných programů. Situace se v průběhu roku postupně proměňovala: některé akce UA, především ty konané v letních měsících – Praktická duchovní cvičení a Dětský tábor –, se odehrály ve víceméně běžném režimu. Obou profilových akcí, jarního i podzimního výukového modulu, se však přece jenom určitá omezení dotkla.

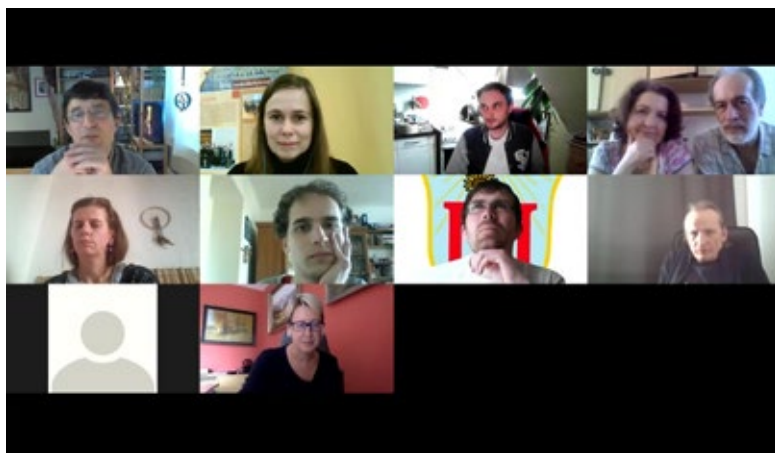
Zásadním úspěchem loňského roku UA zůstává skutečnost, že se přes uvedené obtíže podařilo uskutečnit všechny plánované akce. Unitářská akademie dokázala svoje aktivity nejenom udržet, ale i rozšířit. Práce s dětmi se posunula od jednorázového pořádání letního dětského tábora k pravidelným celoročním setkáváním, do kterých se zapojili členové více obcí (OŠS, OUT, LOU i POU). Byl rovněž zahájen samostatný on-line přednáškový cyklus.

Na počátku roku 2021 došlo, tak jako předloni, k mírné obměně řídicího orgánu Akademie – její komise. Za odstoupivšího Matyáše Müllera zvolil ÚSS NSČU na začátku února 2021 novým členem biologa Romana Figuru z Katedry filosofie a dějin přírodních věd PřF UK.

Po Matyášovi a Filipu Jarošovi je tak Roman již třetím členem naší komise z okruhu tohoto vědeckého pracoviště založeného počátkem 90. let filozofem a přírodovědcem Zdeňkem Neubauerem. Není bez zajímavosti ani souvislosti, že Zdeněk Neubauer v 70.–80. letech v Unitarii příležitostně přednášel a byl naším dlouholetým příznivcem.

Odborný program UA byl zahájen v březnu moduly Kontext bohoslužby a Práce pro unitářská společenství. Modul se kvůli epidemické situaci konal pouze distančně za podpory zvláštního studia UA zřízeného v prostorách paláce Unitaria. Do programu modulu byly zapojeni jako již tradičně i zahraniční lektori a všechny programy byly tlumočené, tak aby

**Jarní moduly
Unitářské
akademie Kontext
bohoslužby a Práce
pro unitářská
společenství se
z důvodů pandemie
přenášely pomocí
aplikace Zoom.
(Foto KLK.)**

je bylo možné sledovat v českém i anglickém jazyce.

Další akce následovala koncem června, kdy se ve Sloupu u České Lípy uskutečnil třetí ročník Praktických duchovních cvičení. Vedle programů stálých členů komise (Roman Figura: Eleusinská mystéria, Petr Samojský: Dyadický vztah a responsivní čtení v unitářské liturgii) zde vystoupili s programem Uvedení do přítomnosti Robert Elva Frouz a s přednáškou Hypnóza a sugesce v našem každodenním životě Jakub Kroulík. Ten byl doplněn workshopem Petra Samojského na téma Čapkovské práce s autosugescí. Denní program byl rámován ranními tvůrčími dílnami vedenými Kristýnou Ledererovou Kolajovou a večerními kruhy sdílení pod vedením Petra Samojského, Jiřího Motla a Romana Figury. Třetí ročník letních duchovních cvičení potvrdil vhodnost zvolené synkretické koncepce pro naše unitářské prostředí a snad i určitou atraktivitu takového formátu. Radost ze setkání i smysluplné společné aktivity byla po více než roce distančního provozu zřejmá. Zbývá otázka, zda zůstane jenom u toho (a ani to není málo), či zda tato aktivita povede i k hlubší obrodě specifických unitářských forem spirituality.

Letošní dětský letní tábor se uskutečnil v Opolenci a Laznech na Šumavě. Tématem byla Výprava do Země příběhů. Program byl

rozdělen do dvou týdnů. První týden byl omezen kapacitou pouze patnácti dětí (přihlásit se mohli účastníci od tří let). Druhý táborový týden byl více soustředěn na unitářská témata, navazoval na celoroční práci se skupinou mládeže a účastníci se ho proto pouze ti, kteří se do této práce zapojili. Na pozadí příběhů táborové hry se účastníci seznamovali s přírodním prostředím a zákony lesní moudrosti, rozvíjeli svoji tvořivost, schopnosti spolupráce

Letní prázdninový pobyt Výprava do země příběhů pro unitářské děti a mládež.

(Foto KLK.)

Na nepovinném modulu Duchovní cvičení jsme se již setkali osobně, například při rekonstrukci eleusinských mystérií, ve Sloupu v Čechách. (Foto KLK.)

i sebezpoznání, ale získávali nenásilně i znalosti z oblasti unitářské spirituality, etiky a historie. Program se uzavřel slavnostním ohněm. Tábor se uskutečnil za finanční podpory grantu NSČU. Organizační a programová skupina zahrnovala Kristýnu Ledererovou Kolajovou (OŠS), Petra Samojského (POU), Janu Raškovou (OUT), Anežku Kolajovou, Dašu Kmínkovou a Evu Nejedlovou (LOU) a na jeho přípravě se podíleli i Petra Zelená, Ondřej Svatoš a Eva Pulcmanová.

Oba podzimní moduly, Promluva a práce s textem a Vzdělávání, proběhly po rok a půl trvající pauze prezenčně (jarní modul v roce 2020 byl přesunut na konec cyklu a podzimní modul 2020 a jarní modul 2021 se uskutečnily distančně), a to na osvědčeném působišti – vzdělávacím centru Schola naturalis v půvabném prostředí areálu veltruského zámku. Vzhledem k nejisté pandemické situaci, která znemožnila plánování mezinárodních cest, se zahraniční účastnice (Erika Hewittová a Sarah Lammertová z UUA, Helen Masonová, ředitelka Unitarian College britských unitářů, a Kinga Réka Székely z oddělení pro vzdělávání úřadu biskupa transylvánských unitářů) nakonec připojovaly k programu pouze distančně. Tento postup se osvědčil již při předchozích dvou distančních modulech jako velmi efektivní, přesto právě v této kombinované verzi jasněji vyvstaly i jeho slabiny – určitá technická omezení, a především chybějící společenský rozměr. O to milejší byly přednášky, a především živé workshopy vedené domácími lektory z řad našich ordinovaných duchovních (Petr Samojský a Vlastimil Krejčí) i těch neordinovaných (Jana Rašková) a laického vedení (Kristýna Ledererová Kolajová, Štěpán Mairovský). Zaujala i krátká procházka po zámeckém parku spojená s historickým, přírodovědným i etymologickým výkladem Romana Figury.

Mezi novinky loňského ročníku Akademie patřil on-line přednáškový cyklus určený jak studentům UA, tak i zájemcům z unitářské i širší veřejnosti. Záměrem cyklu je nabízet inspiraci ve spektru témat souvisejících s praktickým životem z unitářské perspektivy. Témata jsou pro přehlednost členěna do šesti základních okruhů – spiritualita / vzdělávání a rozvoj osobnosti / unitářství a tradice / kultura, umění,

tvořivost / ekologie / sociální spravedlnost. Přednášky probíhaly od dubna do října a celkem se jich uskutečnilo sedm. Zahrnovaly témata ryze unitářská, od tradic Květinové slavnosti (Petr Samojský) či Ženského hnutí v unitářství a univerzalizmu (Nicole Kirková) až po aktuální situaci v NSČU – Současná Unitaria a programy pro děti a mládež (Jana Rašková, Kristýna Ledererová Kolajová, Markéta Frellová) či komentované představení výsledků průzkumu členství v naší organizaci v prezentaci Členství v NSČU (Kristýna Ledererová Kolajová) s následnou diskusí. Obecnější ekologická, společenská či duchovní témata byla prezentována v přednáškách Permakultura jako přístup k životu – v čem může unitáře inspirovat? (Kristýna Ledererová Kolajová), Islámské právo (Štěpán Mairovský) a Spiritualita v architektuře (Michal Kohout).

Podzimní modul Vzdělávání a Promluva a práce s textem se konal na zámku Veltrusy.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Proběhnuvší rok 2021 znovu potvrdil životaschopnost projektu UA. Byť jsme postrádali především možnost osobního kontaktu, a to zejména s našimi zahraničními lektory a účastníky, je nutné ocenit, že dalšímu rozšiřování aktivit UA nezabránily ani organizační a logistické komplikace spojené s pandemií. To, že UA dokázala v šestém roce své existence splnit své základní cíle, je zásluhou všech, kteří se na jejím loňském úspěšném chodu podíleli, ať již jako vyučující a organizátoři, ale především jako pravidelní či příležitostní studenti. Všem patří velký dík za jejich práci, zájem i podporu.

Pozorováním divoce žijících včel k záchraně lidské duše

Ondřej Klouček

„Včela žije na této planetě mnoho milionů let a přežila změny klimatu, které si ani nedovedeme představit.“ (Všechny fotografie z archivu autora.)

Včela žije na této planetě mnoho milionů let a přežila změny klimatu, které si ani nedovedeme představit. Skutečnost, že tu stále ještě je a že se dokáže přizpůsobit mnohemu nepohodlí, ukazuje na velikou schopnost adaptace, a přesto se zdá, že dnes začíná mít problémy s existencí. Její život je tajemný, protože všechny procesy, které v úlu i mimo něj pozorujeme, jsou projevem lásky. Ostatně jako všechny přírodní procesy. Prohlédněte si někdy s klidnou duší včelu na květu, zkuste vnímat jemnou komunikaci, která se v té chvíli odehrává, a zjistíte, že kromě lásky se tam nic víc nevejde. Včela nemá potřebu dostat z květu víc, než v něm je, a narušit tak posvátnou vzájemnost. Vráť se domů, tam předá sladinu další

včelce a ta s onou manou nakládá naprosto v souladu s celkem. Neschová si někam trochu pro sebe, aby měla více, aby si mohla říct: „To jsem to ale chytrá, že si ukládám a budu mít víc než ostatní.“ Prostě to předá dál nebo uloží do plástů, aby to tam mohlo zrát jako zásoba na zimu. Ta zásoba, které my říkáme med a připravují ji včely v létě. Je to ukázka nesebestředného jednání oproštěného od osobní důležitosti, neboť ani jedna z letních včel se zimního krmení medem nedožije. A tak to funguje v celém úlu. Některé včely létají, nosí nektar a pyl, jiné se starají o ukládání zásob, další o krmení potomstva, trubci zahřívají plod a těší se, až budou moci vyletět a ve správný čas a na správném místě, které

Máme co do činění s dokonalým společenským systémem, který funguje už mnoho milionů let.

znají jen oni, se spojit s královnami a zajistit další rozmnožení včelích rodin. Jiné včely staví plásty nebo hlídají česno proti vetřelcům. Ale to není vše. Všechny tyto činnosti si jednotlivé včely předávají v rámci času a dospívání, aby si každá za život vyzkoušela všechny práce. A aby toho nebylo málo, máme tu ještě královnou, která se v posvátném čekání svých dělnic rodí v jedinečné mateří buňce a vyletí z úlu v lepším případě dvakrát za život. Poprvé při zásnubním letu, kdy se nechá oplodnit trubci,

a podruhé při rojení. Jinak klidně cestuje po plástu a klade vajíčka, aby udržela rodinu při životě. Rodinu, která se rozmnožuje tím nejoriginálnějším způsobem – rojením. Jak a kdo o rojení rozhoduje, představuje jednu z velkých záhad. Je to snad nějaké kolektivní vědomí, jež rozhodne, která včela poletí za dobrodružstvím smrti a znovuzrození a která zůstane v úlu? Ano, je to dobrodružství smrti, neboť když přijmeme obraz vnímání včelstva jako těla skládajícího se ze včel jako údů a hmoty,

plástů jako kostry, jednotlivých včel jako buněk a mozku a královny jako srdce, tak opuštění této jistoty zásob a potomstva a vydání se na pospas počasí a nejistotě znamená smrt. A jak víme, smrt je vždy jen cesta do dalšího poznání a znovuzrození v jiné dutině. Tam začne nový příběh. Další příběh ve znamení tvorby, spolupráce a porozumění. Máme tedy co do činění s dokonalým společenským systémem, který funguje už mnoho milionů let.

Všechny tyto procesy a práce jednotlivých včel se dějí nerušeně v klidném vytváření hnízda v jednoduché dutině, bez zásahu. Takto svobodně žije divoké včelstvo. Tam, kde si včely staví své plástve samy a o všem si také rozhodují, se učíme včelařit přirozeně. Naproti tomu konvenční včelař v touze ovládnout děje v úlu se záměrem vyššího výnosu a s potřebou prosadit vlastní představu o jeho fungování vnáší do úlu neklid a nerovnováhu.

Kolik toho vlastně o včelách víme? Z hlediska vědeckého asi hodně. Ale tato znalost věcí materiálních, jejich zařazení a pojmenování

Existují národy, které považují med za něco posvátného a mají s ním spojené rituály.

nás dovedly sem. Tušíme, k čemu používá včela pravé tykadlo a mezi kterými články zadečku potí vosk. Ale co víme o organismu včelí rodiny? Včely začínají ve velkém hynout a vědci si s tím mnohdy nevědí rady. A možná právě zaměření se na včely, čmeláky, motýly a jednotlivé části celku může vést k omylu segregace a k touze po zachraňování. Ale domnívám se, že to je jen další myšlenkový konstrukt, který nás odvádí od celku. Jde skutečně o to zachránit včely? Jak můžeme zachraňovat někoho, o kom nic nevíme, koho neznáme a ani se ho poznat nesnažíme? Jestlipak to není snaha udržet vlastní pohodlí a pocit, že něčemu můžu vládnout. Protože pokud hodláme nějaký druh zachraňovat, měli bychom se ptát, proč záchranu potřebuje, kým nebo čím je ohrožen. Je na této planetě někdo jiný, kdo vědomě porušuje přírodní pravidla a rovnováhu, než člověk? Tedy včely zachraňujeme před námi samotnými. Protože naše sobectví a egoismus způsobují nerovnováhu a v poslední době nejspíš i změny klimatu a pravidel v přírodní říši. Člověk byl stvořen v přírodě a z přírody, a přesto se snaží z ní vyčlenit. Neměli bychom tedy více přemýšlet nad vlastním postojem k okolí a k sobě samým? Není na čase si přiznat, že trvale udržitelný růst je nesmysl a že cestou je střídmost a mírnost? Včely jsou dnes v civilizovaném světě, zejména v Evropě a v Americe, neživotaschopné. Za přibližně sto let zemědělského včelaření a honby za větším výnosem mezi jsme dokázali včelí genofond natolik ovlivnit, že dnes včely zpravidla nepřežijí, pokud včelař nezasáhne a chemicky je neošetří. Je až s podivem, že to včelařům není divné. Nebo naopak říkají, že je potřeba včely léčit a ošetřovat, aby přežily. Toto „léčení“ zpravidla není nic jiného než aplikace jedů, které mají takovou koncentraci, aby zabily všechny škůdce kromě včel. Tato koncentrace se samozřejmě musí časem zvyšovat, protože parazité začínají být rezistentní. V přírodním včelaření by nemělo být místo pro žádné chemické zásahy, proti parazitům existují totiž i alternativní přístupy, a je otázkou, zda je potřeba vůbec zasahovat. Dogmatická víra v chemické ošetřování je tak silná, že pokud někomu včely umřou, pak je to on, kdo něco zanedbal a předpisově

Včelstvo je závislé na přirozeném fungování a na přirozených procesech v úle.

a preventivně neléčil. Nemělo by to být tak, že když se včelař přestane o včely starat, včely se vyrojí a nastěhují někam jinam? Většina dnes chovaných včel zemře, když se o ně včelař přestane starat.

Včelstvo (nebo lépe včelí rodina) je závislé na přirozeném fungování a na přirozených procesech v úle. Každá včela má spoustu jednotlivých úkolů, které ji během života definují jako nepostradatelnou součást celku. A nejspíš právě to nás na včelách tak fascinuje. Prostor, v němž včelí rodina žije, ta dutina, kde staví své tělo, které se v letních dnech může rozletět do krajiny, je svatyně. Měli bychom se ptát, jestli smíme vstoupit, dobře vnímat náladu včel a být připraveni odejít. Místo toho lezeme do úlu s pocitem, že nám patří. Původně žily včely v dutinách vyhnílych stromů, které mnohdy ve své okrajové části ještě žily. Pro včely je tedy přirozené tvořit svůj domov v přírodním materiálu. V oněch dávných časech bylo nemyšlitelné, aby se jim dutina během sezóny měnila tak, jak to s oblibou včelaři dnes dělávají přidáváním a odebráním nástavků v rámci své „technologie“. Ta mnohdy dochází až k takovým extrémům, že královna smí jen do určité části úlu, aby v jiné části zvané medník nekladla a tím včelařům nekomplikovala vytáčení medu.

Zkuste pozorovat své myšlenky, kam se ubírají, když se řekne včela. Mnohdy totiž zjistíme, že nevnímáme včelu jako samostatnou

a svobodnou bytost, která vytváří nepostradatelnou součást toho, čemu dnes říkáme příroda. Mnozí včelu vnímají jako tvora, který nám dává med. Jenomže med je zásoba na zimu. Je to výsledek úsilí trvajících celé jaro

Pokud přestaneme včely chovat a začneme s nimi žít, přestaneme je využívat jako „zemědělské“ živočichy.

a léto. Jsou to jejich brambory ve sklepě, uzené v komíně, fazole v sudu, kysané zelí a mouka v truhle. Musíme si uvědomit, jak vzácný je tento zlatavý produkt. Naučili jsme se ho vnímat jako cosi, s čím se počítá a s čím se obchoduje. A dokonce se v dnešní době i „pančuje“. Včely mnohdy nanosí víc medu, než spotřebují do jara, a takto dřív získávali včelaři med. Přišli na jaře k úlu a vzali si od včel, co jim zbylo. Dnes včelař otevře úl ještě v létě, vezme jim všechny poklad, který tam mají, a namísto toho jim pak poskytne cukr. Cukr, který má nahradit léčivý

klenot, zdroj živin na celou zimu, vzpomínku na slunce a květy. Med, který je plný lásky a vibrací a nezbytných živin. Na cukru včely zimu přežijí, ale živoří. A každé malé dítě napadne, že když je takto budeme krmit dlouhodobě, tak se asi něco změní. Ještě i dnes existují národy, které považují med za něco posvátného a mají s ním spojené rituály. U nás stojí v regálech sklenice s nápisem Směs medů z EU a mimo EU. Je to zvrácenost naší společnosti, že nám na stole leží poklad, zásoby na zimu nějakého tvorečka, a my máme pocit, že nám právem patří. A já

Ondřej Klouček se věnuje výrobě úlů.

se ptám, jakým právem. Jaký bůh tě, člověče, opravňuje k tomu, abys takto zacházel se stvořením? Zajisté ten, kterého sis ve své mysli vytvořil. Ale rozhodně ne ten, který stavěl tvé srdce. Sklenice medu je to, za co prodáváme životaschopnost včel. Můžeme se rozhodnout, jak dále budeme přistupovat ke včelám a potažmo k sobě. Neboť je jisté, že kdyby člověk přestal úplně do života včel zasahovat, včely by časem obnovily své principy a přežily by. Kdežto obráceně to pro člověka bude mnohem problematičtější.

Pokud přestaneme včely chovat a začneme s nimi žít, přestaneme je využívat jako „zemědělské“ živočichy a dáme jim možnost se roz-

hodnout, jak chtějí žít a kdy chtějí umírat. Pokud jim dáme možnost pohybovat se v krajině, na kterou jsou zvyklé a která je jim tak známá, můžeme z toho jen vytěžit. Protože včely nám nabízejí mnohem víc než med. Je načase začít s pozorováním přirozeného života včel. Vracet včely do přirozených úlů a zkoumat jejich život. Naštěstí se svět mění a mnozí s tím již začali. Dokonce jsou tací, kteří již nahlíží do včelího života s porozuměním něčemu, co nás přesahuje a od čeho se můžeme učit. Dejme včelám svobodu žít život, jaký si zvolí, a tím měňme svoji duši.

Internetové stránky autora: www.drevenakosnice.cz.

Lumír včelaří aneb Medový slabikář – kniha rozhodně nejen pro děti

Kristýna Ledererová Kolajová

Produkcí nakladatelství Labyrint určenou dětem jsem začala sledovat (i kupovat) vlastně mnohem dřív, než jsem sama děti měla. Proto, že jde o řemeslně krásně dělané knihy s důrazem na kvalitu ilustrací a pečlivě vybrané autory, klidně i debutující. A hlavně tyhle knihy bývají velmi přínosné i pro dospělého.

Přesně taková je i základní charakteristika knihy Anety Františky Holasové *Lumír včelaří*, která zde vyšla v roce 2013. Autorka ji sama napsala i nakreslila, tehdy ještě jako studentka ilustrace a grafiky na Fakultě umění a designu ZČU, a v Labyrintu ji vydala jako svou prvotinu. Od té doby se už dokázala výrazně zapsat do české knižní produkce pro děti v nakladatelstvích Albatros i Běžíliška a v letech 2019 a 2020 získala za knižní tvorbu dvě prestižní ocenění. To jen na dokreslení toho, že i když Labyrint vsadí na neznámého autora, můžete se spolehnout, že to je dobrá volba.

Hlavní postavou téhle kvartové osmdesátistránkové knihy a průvodcem čtenářů celým včelařským rokem je medvěd Lumír – a není náhoda, že papír knihy i všechny ilustrace jsou ve velmi příjemných „medových“ tónech od světlounce žlutých po hnědé.

V kratičkém úvodu se dočtete, že jako malé medvídko byl Lumír úplně běžný bezstarostný rošťák. Jednoho dne ale po dědečkovi zdědil včely a rozhodl se, že se o ně postará. Zpočátku to nebylo snadné, ale dnes už je – i díky trpělivé a pracovitě babičce, která mu pomáhá – velmi zkušeným včelařem. Od další stránky pak představením hmyzu, se kterým si můžete včelu splést, začíná úžasně vyprávěný příběh jednoho ročního včelařského cyklu.

Ten, kdo měl někdy co do činění se včelařením, dokáže ocenit, jak faktograficky precizně je kniha zpracovaná, a přitom velmi čtivě

Lumír včelaří – kniha o včelařství nejen pro děti. (Foto KLK.)

a mile, že dokáže vtáhnout i děti předškolního věku, aniž by se ztrácely nebo nudily, a právě tak i dospělého. Stejně je to s popisem anatomie a života včely: objem sdělených informací předčí učebnice základních škol, a přitom vám nad nádhernými obrázky vůbec nepřipadá, že se učíte. Kromě toho se přirozeně dozvíte hodně i o celém ekosystému na včely navázaném, vše o včelařské práci a částečně i o následných možnostech zpracování včelích produktů – třeba co lze dělat s voskem, jak

Pokud vás včely
zajímají a chcete
se o nich dozvědět
víc, klidně začněte
tuhle „dětskou“
knihou. (Foto KLK.)

vyrobit propolisovou tinkturu a k čemu je
dobrá. V samotném závěru je pak i recept na
medové perníčky.

Zaklapnete poslední stránku a máte včela-
ření jak se říká zadřené pod kůží, jen pořídit úly

a první včelstvo. Víím, že tohle doporučení bude
znít možná trošku nečekaně, ale pokud vás
včely zajímají a chcete se o nich dozvědět víc
včetně chovu, klidně začněte touhle „dětskou“
knihou. Neprohloupíte a ohromně si to užijete.

Markus Imhoof: Víc než jen med

Filmová recenze

Matěj Čihák

„Pokud vymřou včely, lidstvo je bude následovat do čtyř let.“

(Albert Einstein)

Snímek *Víc než jen med* (*More Than Honey*) z roku 2012 je důkazem toho, že i dokumentární film může být velkolepé umělecké dílo a estetický zážitek. Jedná se asi o první snímek, který rozbořil můj zažitý předsudek, že „Němci neumí točit filmy“. Dokument vznikl v německo-švýcarsko-rakouské koprodukcí, střídají se v něm němčina (standardní i svérázná švýcarská) s angličtinou. A hlavním cílem zájmu je malý bzučící tvoreček – včela.

Dokument zkoumá vztah člověka a včely. Nezabývá se historií včelařství ani podrobným přírodovědným popisem života včel. Byť o obojím se člověk mnoho dozví. Základní osou je však právě vztah – vztah člověka k onomu drobnému blanokřídlému hmyzu, který využívá

ke své obživě. Také je zde ukázán vztah mezi minulostí a budoucností – vypravěč, vnuk dědečka-včelaře, vypráví o včelaření předchozích generací a tím nenuceně poukazuje na rozdíl oproti tomu, jak se převážně pracuje se včelami dnes. Tento motiv nenese jen hlas vypravěče, ale nesou ho i některé osoby vystupující během filmu, například kalifornský včelařský velkopodnikatel, který uznává, že má sice desetinásobné výnosy, ale kdyby jeho způsob práce viděli jeho předci, zarmouceně by odešli.

Všichni ale ještě nepropadli průmyslovému způsobu zacházení se včelstvy. V odlehleém údolí švýcarských Alp žije poklidným životem stárnoucí včelař, jehož přístup ke včelám je velmi osobní a otevřený. Jeho soused však

„Pokud vymřou včely, lidstvo je bude následovat do čtyř let.“ (Albert Einstein)

(Foto © Pixabay.com.)

již přechází na moderní trendy, jako je chov neagresivní, ale choulostivé včely „kraňky“.

Ze švýcarských Alp se přesuneme na kalifornské mandlové plantáže. Včely zde opylují mandloně, a když doopylují, jsou naloženy na nákladní vůz a převáženy stovky či tisíce kilometrů napříč Amerikou na jiné místo, kde opět budou „zapřáhnuty“ do práce.

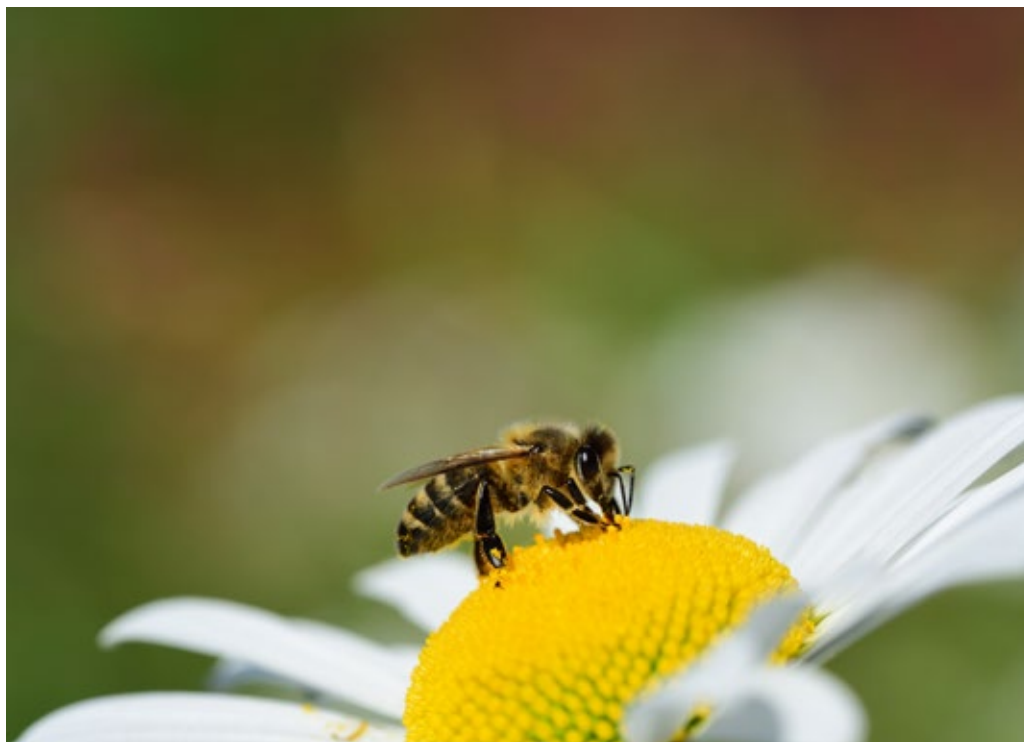
Dokument se zabývá především smutným faktem, že včely v posledních letech rapidně vymírají. Kosí je zejména nemoci. Úhlavním nepřítelem se zdá být tvor známý jako kleštík včelí. Jedná se o roztoče, který parazituje na včelách, prokouše se jejich „kůží“ a sají zde jejich lymfu. Pro představu: poměr velikosti kleštíka a včely je zhruba jako králíka a člověka. Představte si tedy, že by se do vás zakousl zuřivý králík a pil vám krev!

Jak z filmu ale vyplývá, úplně největším nepřítelem včelího života možná není kleštík, ale člověk. Člověk, který včelu vytrhl z jejího přirozeného životního prostředí a začal s ní zacházet jako s objektem svého ekonomického

zájmu. Člověk, který chtěl vyšlechtit včelu, jež mu nebude dávat žihadla a bude dávat med, což se mu také podařilo. Bohužel však včela, která nedává žihadla a dává med, nedokáže obstát proti kleštíkovi a mnoha nemocem, jako je třeba včelí mor napadající larvičky.

Z dokumentu paradoxně vyplývá, že člověk je pro včely nejen největším nositelem zkázy, ale – bohužel nebo naštěstí – také jediným možným zachráncem. Člověk, který včely vystavuje chemickým postřikům na květech (zejména fungicidům, jež pak přecházejí i do medu, který lidé jedí) a tím je oslabuje, je zároveň postřikuje a krmí i antibiotiky a dalšími léky, které včely udržují při životě a brzdí šíření nemocí.

Byl to také člověk, a ne příroda, kdo vyšlechtil největší naději včelího pokolení – křížence evropské a africké včely, jenž vznikl v laboratorních podmínkách na univerzitě v Sao Paulu v Brazílii a odtud nedopatřením unikl. Tento druh „africké“ (ve skutečnosti brazilské) včely vyvolal na americkém kontinentu, zejména v USA, vlnu paniky. Byl nazýván „zabijácká

Pozorování těch malých roztomilých tvorečků bylo nenahraditelným zážitkem. (Foto © Pixabay.com.)

včela“ a podobnými přízvisky. Brazilská včela totiž není krotká jako ostatní druhy. Podle umírněných odhadů má v Jižní i Severní Americe na svědomí stovky lidských životů. Zároveň se ovšem ukázalo, že je mimořádně odolná proti všem nemocem a produkuje enormní množství medu.

Další nadějí pro včely je Austrálie. Je to zatím jediný a poslední kontinent, kam nebyl zavlečen zhoubný kleštík. Australská vláda velice dbá na karanténní opatření a ohledně včelstev praktikuje izolacionistickou politiku. Udrží tak zdravou „genetickou databázi“ včelstev, která v budoucnu mohou pomoci i zbytku světa.

Naopak odstrašujícím příkladem nade všechny, který nám snímek ukáže, je Čína. Zde se Veliký kormidelník Mao rozhodl v polovině 20. století vyvraždit všechny vrabce, protože prý jedí rolníkům úrodu. Po vyvraždění vraců došlo k přemnožení hmyzu. Následně se tedy komunistická vláda pustila do hubení hmyzu. V některých oblastech Číny včely vůbec ne-

žijí. V Číně stromy opylují lidé, na žebříku, se štětečkem, na němž je pyl. Efektivita tohoto způsobu opylování je pochopitelně extrémně nízká, kromě toho, že je absurdně tragikomická. Pokud ovšem v Číně něco kvete, je to kšeftování s pylem, který je v říši středu nedostatkovým zbožím.

Většina z toho, o čem nás dokument informuje, přináší smutek. Ale je tu i hodně naděje. A kromě složky informativní je tu i část pocitová, kterou prostředkují záběry z blízka na život včelstva. Pozorování těch malých roztomilých tvorečků, kteří neustále spolupracují a komunikují v dokonalé harmonii, vytvářejí krásná díla a navzdory všem chemikáliím, nemocem, parazitům i hrubému zacházení ze strany lidí stále vytrvale pokračují v reprodukčním koloběhu života, bylo nenahraditelným zážitkem.

Film *Víc než jen med* prohloubil mou úctu a lásku k těmto bytostem, kterým přeji, aby jako druh přežily a dále mohly žít svým medově sladkým životem.

Včelí královna a dělnice. (Foto © Pixabay.com.)

Tvůrčí život | ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ | Ročník 11, 2022, číslo 1

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5× ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Petr Samojský, Rev. Luděk Pivoňka

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Tomáš Dušek – PunxPress

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Unitářství a monoteismus © Shutterstock.com.

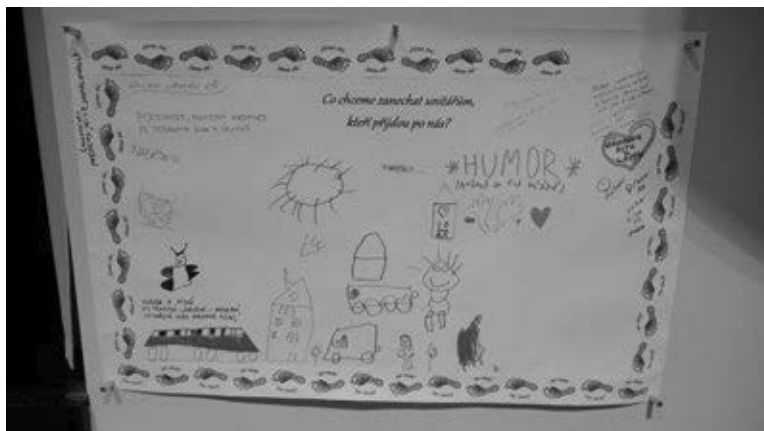
Obrázky na třetí straně obálky: Ze Sdílení světla © Ondřej Svatoš.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Spiritualita a gender © Shutterstock.com.

Sdílení světla v roce 2021 se neslo pod heslem **Návrat světla.** (Všechny fotografie Ondřej Svatoš.)

Co chceme zanechat
unitářům, kteří při-
jdou po nás?

Zapalování svíček – sdílení světla.

Akci doprovázel
na varhany
Karel Loula.

